

FRÅN BORÅS OCH
DE SJU HÄRADERNA
1969

KULTURHISTORISKA FÖRENINGEN

FRÅN BORÅS OCH
DE SJU HÄRADERNA
1969

ÄRGÅNG 24

KULTURHISTORISKA FÖRENINGEN

Redaktör:
INGEGÄRD VALLIN

Författarna är ensamma ansvariga
för innehållet i sina uppsatser.

AB Tryckericentralen i Borås
1969

FRÅN BORÅS
OCH
DE SJU HÄRADERNA
1969

E T T S E K E L H E M S L Ö J D

I DE SJU HÄRADERNA

AV

VERA DIURSON

Den 17 december 1858 utnämndes greve Erik Josias Sparre till landshövding i Älvsborgs län och den 24 februari följande år valdes han till ordförande i Älvsborgs läns södra hushållningssällskap.

Greve Sparre kom att stå i spetsen för sällskapet under en tid av över 27 år eller intill sin död den 17 juni 1886. Det inflytande, som han under denna tid utövade inom hushållningssällskapet och länets södra del, kan knappast nog högt uppskattas.

Ingen, som studerar utvecklingens gång i de sju häraderna under det gångna seklet, torde undgå att finna att denna varit om inte uteslutande en frukt av Sparres verksamhet, så dock av den rönt det största inflytande. Han framlade sitt näringsprogram i den korta satsen: ”En blomstrande industri är grunden för ett lönande jordbruk.” Det är därvid att märka, att han med industri ej menade uteslutande storindustri. Nej, med industri menade han även allt arbete, som vid sidan av jordbruket kunde drivas i hemmen och som av honom vanligen benämndes *hemslöjd*.

Knappt något låg honom så om hjärtat som folkets fostran till handaslöjden, och då han ansåg att anlagen härför i rikaste mått fanns hos de sju häradernas befolkning är det givet, att han för detta folk skulle få ett alldeles särskilt intresse.

Av naturen var landshövding Sparre rikt begåvad med såväl yttre som inre egenskaper. Han hade en ovanligt frisk och stark kropp, som in i sena ålderdomen tålde vid ansträngande strapatser och ihär-

digt arbete. Under de första åren och även under de följande, fast i något mindre grad, företog han täta resor inom sitt stora län och försummade intet tillfälle att lära känna personer och förhållanden. Glanspunkten i greve Sparres verksamhet inom hushållningssällskapet var då på hans initiativ den association, som benämndes Västra Sveriges hushållningssällskap, i konung Oscar II:s närvaro år 1880 höll ett större lantbruks- och industrimöte i Borås. I det tal, som landshövdingen vid detta tillfälle höll, yttrade han bl. a.: ”Det torde tillgivas mig, om vid det redan antydda förhållandet att *husslöjden* brutit denna bygd, att den fortfarande uppehåller eller åtminstone bidrager att uppehålla flertalet av dess befolkning, jag med förkärlek övergår till detta ämne. Hemslöjden har i vårt land intagit och intager ännu ett så framstående rum, att man i utlandet i Danmark och Tyskland efter förebilden av oss, däråt börjat ägna uppmärksamhet. Av lätt förklarliga skäl hotades den av fabriksindustrien. Men de små och enklare maskinerna skola komma den till hjälp. Den skall inte kämpa med fabriken, det är omöjligt, men ägnande sig åt ständigt uppstående nya näringsgrenar, som fordra konst- och handfärdighet, förbliva så som den har varit familjens hörnsten, samlande dess medlemmar kring den husliga härden, avhållande dem från frestelser och tidsfördriv – ett ohyggligt ord då tiden är vår dyrbaraste egendom. Vi hava härpå ett glädjande exempel just i denna bygd. Med vävnadsslöjdens övergång till fabriksindustri har konstvävna- den medelst den lärdom, som spritts från vävskolan, blivit hemslöjd. Snickaren, förträngd av snickerifabriken, har blivit träsnidare, bleckslagaren driver med tillhjälp av enkla maskiner sitt yrke o. s. v.”

Den 17 december 1883, 25-årsdagen av Sparres utnämning till länets hövding, firades med stora och hjärtliga högtidligheter. Vid detta tillfälle överlämnade båda hushållningssällskapen till jubilaren den guldmedalj, som slagits dagen till ära.

Landshövding Sparre avled den 17 juni 1886 till följd av de skador han ådragit sig vid en skenolycka under en av sina många tjänsteresor.

Landshövding Erik Josias Sparre.

Under 1850-, 60- och 70-talen framhölls i hushållningssällskapet slöjdens ekonomiska betydelse, och ingen torde i vårt land under denna tid kraftigare verkat för hemslöjden än landshövding Sparre. Missväxtåret 1867 kallade landshövdingen ortens vävnadsfabrikanter till ett sammanträde i Borås den 7 december och då bildades *Älvsborgs Läns Slöjdförening*, den andra i riket. *Stadgar för föreningen antogs den 6 april 1868* och erhöll KB:s stadfästelse. Enligt den till detta möte tryckta årsberättelsen föreslog landshövding Spar-

re att en person borde engageras för att i länets folkskolor ge undervisning i frihandsteckning ”såsom det första steget till allmännare utbildning av smak och arbetsskicklighet hos arbetarna. En viss dualism framträder redan från början med avseende på slöjdföreningens mål och verksamhet, och arbetet kom främst att inrikta sig på pedagogiska frågor. Landstinget beviljade också under flera år ett anslag av 1.500 rdr till slöjdföreningen för anordnande av kurser i ritning för folkskolelärare.

Vid föreningens andra årsmöte i Borås den 2 juni 1869 uppgick medlemsantalet till 320 personer. Man beslöt då, på hänvändelse från Tekniska skolans direktion, att medverka till upprättandet av en *vävskola i Borås* under ledning av vävmästare Simon Friedrich (Fritz) Krebs. Där undervisades till en början 9 kvinnliga och 3 manliga elever i vävnadskonstens teori samtidigt som de arbetade för olika förläggare. Borås stadsfullmäktige ställde 1.000 rdr till föreningens förfogande för ”väfnadskonstens förkovran” och i Marks härad insamlades 500 rdr som möjliggjorde anställandet av en lärare vid skolan. Denne meddelade 3 dagar i veckan undervisning åt allmänheten i ritning och diverse handaslöjder.

År 1871 beslöt slöjdföreningen dela sig i två sektioner, en södra med säte i Borås och en norra med Vänersborg som samlingspunkt.

Trots att föreningen i början av 70-talet förde en tynande tillvaro, lyckades landshövding Sparre skaffa den rikligare penningbidrag, 1.500: – kr. från staten och 3.000: – kr från landstinget.

I hushållningssällskapets minnesskrift över åren 1912–1937 kan man läsa följande om doktor P. J. A. Charlés, som år 1878 efterträdde landshövdingen som slöjdföreningens ordförande:

”Slöjdföreningen det är jag – så kunde i viss mån provinsialläkaren doktor P. J. A. Charlés säga. Ty redan år 1878 förenade Charlés i en person ordförandeskapet, sekreterare- och skattmästaresysslor hos Älvsborgs läns södra distrikts slöjdförening . . . I en ålder av närmare 88 år avled Charlés den 21 augusti 1921. Vid sin död innehade han alltjämt posten som ordförande i slöjdföreningen. Ett oför-

Borås Husmodersförenings hemslöjdsutställning 1930.

tröttat arbete hade han nedlagt under en tid av mer än 40 år för skötseln av föreningens angelägenheter och befrämjande av dess syfte-
mål.”

Under doktor Charlés tid som ordförande ombildades Älvsborgs läns slöjdförenings södra sektion den 1 april 1895 till *Älvsborgs läns södra slöjdförening* och de då antagna stadgarna fastställdes år 1897 av K.B. i länet.

Under år 1921 var rektor Ivar Nordenskjöld och under åren 1922–1936 stadsombudsman Karl Linnander föreningens ordförande. År 1922 avvecklades det dittills utbetalade anslaget till den pedagogiska slöjden i skolorna, som då erhölet anslag till denna undervisning från staten. Till följd av direktiv från landstinget omlades då slöjdföreningens verksamhet till understödjande av hemslöjden. Under åren 1922–1933 ordnades 26 kurser i manlig slöjd, 47 vävkurser och 2 sömnadskurser. Under åren 1933–1936 var verksamheten på grund av indragna anslag från stat, landsting och hus-

hållningssällskap så gott som nerlagd. Härtill bidrog också att föreningens organisation var föråldrad.

Inför det första allmänna svenska distriktslantbruksmötet, som skulle äga rum på Axvalla hed i Västergötland 1935 satte sig landshövdingen Marianne Ekman i Mariestad år 1933 i förbindelse med sin fränka fru Leonore Odenocrants på Annelund i Borås och frågade vad de sju häraderna kunde möta upp med. Och då fick hon av fru Odenocrants veta, att denna gamla fina vävarbygd trots alla sina traditioner aldrig hade inventerats av någon annan än Borås Husmodersförening, sedan hon själv som ordförande tagit initiativ till denna inventering. Efter bästa förmåga hade man gjort upp ett kortsystem över de vävnader som fröken Sally Andersson och fru Ruth Hammer samlat ihop till den utställning, som ägde rum i Borås den 21–30 mars 1930 i gamla lasarettets norra paviljong. Vid invigningen talade doktor Gunnar Blomgren, grundaren av Borås Museum, om ”Den textila folkkonsten i Sjuhäradsbygden”. Doktor Blomgren hade på allt sätt uppmuntrat förarbetet till utställningen sedan han, som var litet mistrogen mot allmänhetens intresse för hans samlingar, fallit till föga för en ivrig medlem i Husmodersföreningen med orden: ”kära välsignade människa, hon bryr sig verkligen om det här”. Inte bara boråsare och sjuhäradsbor kom till utställningen utan också många långväga besökare. Bland dem var fröken Lilli Zickerman, grundare av Föreningen för Svensk Hemslöjd, forskaren fröken Emelie von Waltersdorff vid Nordiska Muséet och fröken Elisabeth Thorman, som under åren 1904–1924 arbetade som lärarinna i Borås. Sedan hennes intresse för textilier tagit överhand tjänstgjorde hon länge vid föreningen Handarbetets Vänner och hade nu bakom sig en mångårig forskning inom den svenska damasttillverkningen. Många av föremålen bland de mångfärgade skarvsöms- eller mosaikarbetena togs ut och sändes med utställarnas goda vilja för undersökning, fotografering och katalogisering till Nordiska muséet.

Detta var vad landshövdingen Ekman fick veta och fru Odenocrants föreslog henne att uppdraga åt fru Elise Erikson på Rydbo-

Anna Andersson, Amundagärde,
Öxabäck.

holm, den driftiga makan till chefen där, Clas Erikson, och fru Vera Diurson, hennes egen sekreterare och medhjälpare i arbetet för hemslöjdsutställningen och textilintresserad specialelev vid Vävskolan i Borås, att ordna förarbetet för ett deltagande i Axvall. Och så beslutades det också.

Borås Vävskola hade mycket att betyda för det beslutet. Den röda träbyggnaden med vita knutar – som än idag står där i det närmaste oförändrad – inrymde både vävskolan och mönsterateljern. Ledningen för undervisningen vid vävskolan var anförtrodd åt fröken Hilma Stenvall, och hennes många elever minns ännu efter årtionden den sirliga lilla damen med strålande blå ögon under det snövita håret. Med osvikligt tålamod och stor hjälpsamhet omfattade hon både lärarinnekurs och specialelever. Tyst och stilla företog mönsterateljerns föreståndare, ingenjör Arthur Krebs, ibland små vandringar mellan vävstolarna, och man fick kanske också en och

annan gång titta in hos honom och se hur de många korten perforades och systematiskt byggdes upp till mönsterkedjor för jacquard-maskinerna. Man kände stor vördnad inför så mycket tekniskt vetande, och var lycklig den dag man fick hålla ett litet mycket viktigt papper i sin hand. Det var Maja Sjöströms skiss till den fem meter breda ”Timlåtsduk”, som skulle ingå i Almedahls ståtliga gåva till Stockholms stads av Ragnar Östberg uppförda nya stadshus. Det var ingenjör Krebs som skapade möjligheten till utförande av denna vävnad.

Lärrarinnkurs och specialelever trivdes väl tillsammans och man märkte snart att en av dem – hon hette Boel Sällfors – var en ovanligt rutschig flicka . . .

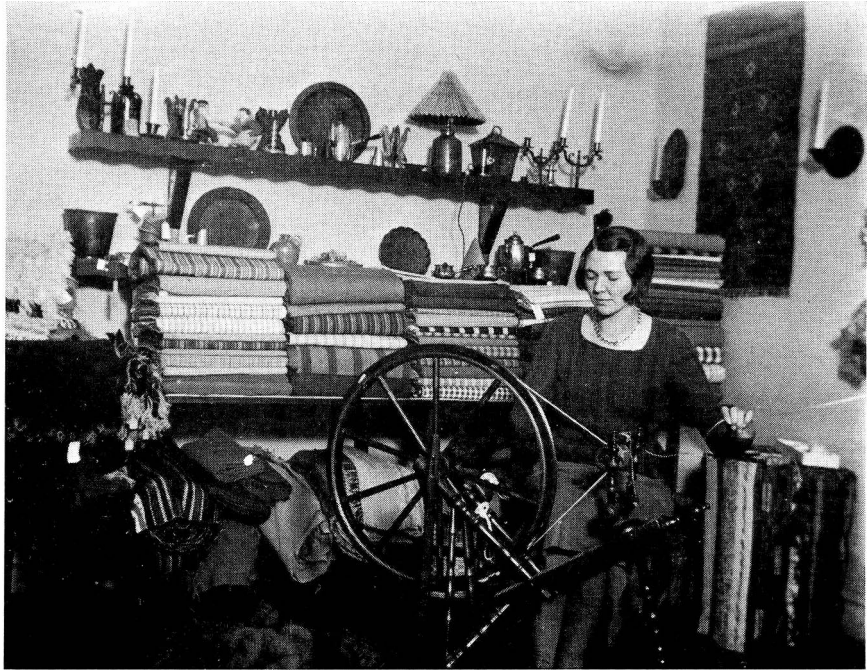
Så kom förarbetet med insamlande av vävnader för Axvallsutställningen i gång. Det blev många ibland korta och ibland långa färder fyllda av intressanta upplevelser, främst kanske dem i Viskadalen. I Öxabäck bodde fru Anna Andersson och i Horred fröken Gunhild Hellström, om vilka vi visste att de sedan många år försett Föreningen för Svensk Hemslöjd i Stockholm med några av företagets mest uppskattade försäljningsvaror. Hur skulle de männe ställa sig till oss och vår anhållan. Vi fick deras stöd och förtroende och också de många andras, som vi besökte.

Det var en lycklig stund, då vi i Anna Anderssons till formatet lilla men till betydelsen stora butik hörde henne säga: ”Starta ni bara en försäljning i Borås. Av mina bomullstyger får ni så mycket ni vill. Betalning kan jag få när ni sålt dem.” Vad det där betydde förstår man bäst när man hör, att Anna Andersson då sysselsatte 30–50 väverskor, de flesta i småbrukarhem; ”som ibland lever helt på vävning. Flera i en stuga hjälps åt, en spolar, en väver, en knyter fram etc. och de flesta måste ju samtidigt sköta sitt hushåll. Betalningen får de kontant ofta i förskott särskilt till julen”, fick vi höra, ”men det finns både ohörsamma och hörsamma väverskor”. En gång såg vi också hur en av de ohörsamma, som hade slarvat med staderna, fick gå hem utan garn till nästa väv och fundera ett tag. I Horred

blev vi också vänligt mottagna av fröken Gunhild Hellström och ägarna av firma Ekelund och Esspe. Den gången gällde det linnevävar, som vi också var livligt intresserade av och hos Esspes lovade man oss på rak arm ett års kredit, då vi nämnde Anna Anderssons förslag om en försäljning i Borås. Hos fru Signe Dyrendahl på det vackra Segersta upplevde vi några härliga timmar. Oerfarna, som vi var, hade vi svårt att tro våra ögon inför allt vad vi såg av hennes i hemmet tillverkade textila bruksvaror och prydnadsvävar. Hon blev vår vän, och de sju häradernas stora ess i Axvall, där hon belönades för sin som det kallades fina gårdskollektion.

Sedan vi gjort ännu många besök, hos krukmakaren Karl Anjou i Skene, hos snusdosetillverkarna i Grönahög i Kind och hos många, många fler fann vi tiden mogen för att lyda Anna Anderssons råd och starta en affär. Och så hände det sig att den försäljning som landshövding Sparre och hans medarbetare talat om för så länge sedan blev till verklighet år 1934.

Så här gick det till. Husmodersföreningen hade som tack för att den engagerat Borås stads första hemsyster av kyrkofullmäktige fått låna den gamla vackra komministergården på backen framför Caroli kyrka. Den stod inför rivning, men gav i alla fall en vacker ram till vår julmässa, då där stöptes ljus, vävdes och spanns och det första rummet, som också var det största och vackraste, inreddes till försäljningslokal. Eftersom de fem tusen kronor som kommit in på den i samband med utställningen ordnade kaffeserveringen, och som hjälpte oss till möjlighet att betala en hemsyster, på något sätt hängde ihop med vår kära hemslöjd, dristade vi oss till att be om det där fina rummet till den hemslöjdsförsäljning vi tänkte starta. Det blev ett spontant ”ja” och snart satt den rutschiga flickan från vävskolan bakom de två fönstren där Elise Erikson på gammaldags manér ordnat eterneller i renmossan som skydd mot det värsta draget. Det gick emellertid inte fullt så lätt som det låter, för fru Hilda Sällfors satte sig absolut emot förslaget. Dragigt och kallt och nästan ingen lön, det var inte ett så värst generöst erbjudande till hennes dotter. Men

Borås Hemslöjd 1934—35.

så satte hon sig till slut ner och stickade tjocka strumpor till dottern, en täljstenskamin murades in och affären öppnades och hade första dagen en kassa på mellan 3 och 4 kronor. Fru Odencrants satt på Annelund och undrade, hur vi skulle klara oss. Det såg mörkt ut inte minst då komministergården skulle rivas och vårt lager packades ihop i några lårar och ett par säckar och magasineras. Där stannade det emellertid inte länge.

I det gamla Sällforska huset vid den fridsamma Allégatan, som på den tiden hade en lätt kuperad sträckning och skuggande träd, drog hemslöjden in i en lokal cirka 5 meter i fyrkant men med tre nog så bra skyltfönster. Där stod en gång doktor Åke Stavenow, då Svenska Slöjdföreningen 1936 gästade Borås med en inredningsutställning, och resonerade med ett par trosvissa personer och lovade att i fram-

tiden hjälpa dem med vad han kunde — ett till punkt och pricka infriat löfte. – Och där stod en gång Sigrid Undset och talade med oss om sitt Lillehammer och om de norska bygdedräkterna. Bland de handvävda linnedukarna hittade hon ”den lille vandringsmannen”, som en västgötaknalle en gång sålt till hennes mormor uppe i Gudbrandsdalen.

Hur det nu var hittade fler och fler vägen till den lilla affären. Ett blygsamt startkapital hade skjutits samman av initiativtagarnas fränder och vänner och överlämnats som gåva till ett företag, vars framtid syntes ganska oviss. Men det ljusnade. Boel Sällfors arbetade energiskt och målmedvetet och tillbringade tre kvällar i veckan i ett par års tid på Borås Yrkesskolor, för att där skaffa sig vetskap om bokföring och annat nyttigt teoretiskt kunnande.

Vi två, som arbetat ute i bygderna för att samla slöjdalster till Axvallsutställningen och lyckats bra med den saken, började undra över slöjdföreningens öde under de senaste åren. Och när vi då fann att den hade donationer som gav en avkastning som inte utnyttjades, djärvdes vi vända oss direkt till landshövding von Sneidern och lägga fram vår sak och be om stöd. Eftersom vi vid den tidpunkten inte visste, att vi hade en landshövding med samma inställning till bygdens hemslöjd som landshövding Sparre, hade vi aldrig ens vågat hoppas på det omedelbara och effektiva stöd vi fick.

I hushållningssällskapets minnesskrift för åren 1912–1937 kan man läsa: ”Under år 1935 har flera för hemslöjden intresserade arbetat för att bilda en ny förening med tidsenlig organisation och som framgår av förvaltningsutskottets protokoll den 27 mars samma år har redan stadgeförslag om en ny förening utarbetats. *Den 12 februari 1937 konstituerades en ny förening, ’De sju häradernas hemslöjdsförening’* med landshövding von Sneidern som ordförande i styrelsen och fru Vera Diurson, Borås, som sekreterare.”

Detta var landshövding von Sneiderns snabba svar på det löfte han givit oss, att bilda en ny förening, att själv ställa sig till förfogande som föreningens ordförande och på allt sätt stödja arbetet inom den.

Föreningens första styrelse blev:

Landshövding Axel von Sneidern

Sekreterare P. W. Lengquist

Herr Sven Andersson, Hedared

Lantbrukare John Bengtsson, Näslehult, Bollebygd

Fru Elise Erikson, Rydboholm

Fröken Brita Elmén, Skene

Fru Olga Fröman, Fristad

Lantbrukare Anders E. Johansson, Kråkered

Fru Anna Lidman, Stora Ekered, Redvägsbrunn

Doktorinnan Magda Planck, Borås

Fröken Hilma Stenvall, Borås

Herr Erik Westerlund, Annedal, Limmared

Fru Vera Diurson, Borås

Man beslöt att ej omedelbart besätta alla platser i styrelsen. Vid årsmötet 1938 invaldes för Gäsene härad Fru Gerda Svensson, Ulfvastorp, Od, 1939 invaldes Fru Therese Sandwall i stället för Fröken Brita Elmén och 1940 Fru Ingeborg Wenander, Dalsjöfors, för Ås härad.

Landshövding von Sneidern motsatte sig bestämt ett samgående mellan hemslöjdsföreningen och den år 1934 startade hemslöjdsförsäljningen. Många ansåg denna åtgärd för oklok och den bröt mot gängse sed i andra län. Försäljningen, den nuvarande Föreningen Hemslöjden u.p.a. har i alla år samarbetat med hemslöjdsföreningen och 20 år efter hemslöjdsföreningens bildande – 1957 – redovisade försäljningen en årsomsättning av 1.048.238: 55 kronor.

Vid årsmötet 1938 tillsattes fru Vera Diurson som hemslöjdsföreningens konsulent och gjorde då tillsammans med Ingegärd Vallin, som tidigare på landshövding von Sneiderns uppdrag inventerat den gamla textilslöjden i norra delen av länet och nu var sysselsatt med en liknande inventering i Sjuhäradsbygden, en flera dagars bilfärd genom bygden för att besöka dess slöjdare, många gamla bekanta från insamlingsresorna för Axvall men också många nya. Hos bleckslagar-

Landshövdingen Axel von Sneidern.

familjen Haglund i Rånnaväg, Gällstad, som levererat en order till försäljningen för export till Delawareutställningen, blev besöket mycket givande, då man genom dem kom i förbindelse med en gammal kardsätterska. Hos styrelsemedlemmen Erik Westerlund på Annedal visade man ett nytt fårhus, fru Anna Andersson i Öxabäck sände sin dotter med som ciceron till stugor och gårdar, där man spann, varpade och vävde, och Karl Anjou i Skene satte med en underfundig glimt i ögat fart på sin drejskiva. När man i kvällningen återkom till Borås efter en mångmilafärd genom bygden och visste att ingen av de många slöjdarna på förhand vetat om besöket, var man tacksam och rörd. Att bli väl mottagen är alltid roligt, men att få komma till slöjdare som är upptagna med arbetet för vår gemensamma sak är en källa till djup tillfredsställelse.

Nästa dag kom turen till Bollebygds härad och vår styrelsemedlem nämndeman John Bengtsson i Näslehult i träslöjdens hembygd och själv möbelsnickare. Han visade oss vägen till Hestra by, där man

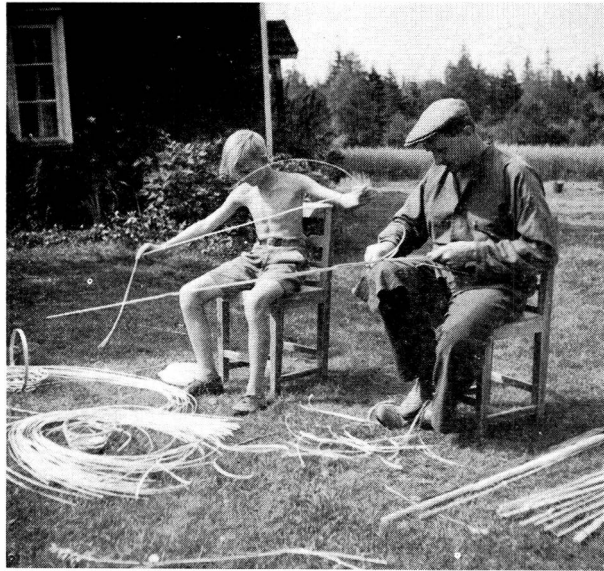
var sysselsatt med tillverkning av Ballebostolar och laggkärl. Därifrån for vi till Vedens härad och sökte upp stortillverkaren av julbockar, Höglund, som sedan 1892 varit bosatt i sin stuga i Torp och först sysslat med tillverkningen av spånjalusier och bikupor men nu är mycket tillfredsställd med sina bockar, av vilka han ett år sålde 3.000 stycken till en enda kund i Göteborg.

I Hedared väntar oss Sven Andersson, också han vår styrelsemedlem, den gamla stavkyrkans kyrkvård och alla korgmakares försyn. Han sätter sig i spetsen för den lilla procession som ringlar sig fram på allt brantare skogsstigar och snart är vi framme vid stugan där mor, far och dotter 'korgar' tillsammans. Det ena hjärtat efter det andra flätas av flitiga fingrar, spånen liksom springer fram och tillbaka under och över varandra. Både hjärtana och de runda äggkorgarna har redan gått ut över landet från det lilla hemmet i skogen. Vid ännu ett korgmakarbesök i Hedareds by ser vi hur en ung gosse med beundransvärd precision klyver de långa granspånen till karottunderläggen och de låga ost-, blom- och brödkorgarna. Här flätas inte spånen utan läggs i spiral eller i höjd efter varandra och binds samman.

Våra två sista besök gäller den skicklige slöjdaren i Henå i Töllsjö, men om honom finns mer att berätta i ett annat sammanhang, och den gamla smeden i Källbäckstryd som under många års Amerikavistelse gjort stora och komplicerade arbeten, men som nu är glad åt tillverkningen av stakar och eldgafflar till Hemslöjden i Borås.

Under 1938 ägde konsulentens första vävkurs rum i Bollebygd, under de följande åren följt av många kurser i alla de sju häraderna, främst i det nordliga Gäsene.

I ett brev daterat den 7 februari 1938 lämnar slöjdlärare Erik Westerlund en redogörelse för den då avslutade *träslöjds kursen* på Annedal i Nittorp. Den innehåller både en förteckning över de på kursen tillverkade föremålen och en uppgift om vilka förlagor man använt sig av, som upptar bl. a. bokhyllor, bokskåp och skrivbord efter Carl Malmstens ritningar. För lamporna har modeller från

Korgning i Hedared.

Näås och Steneby utnyttjats och i några fall egna ritningar.

Den 12 mars samma år avslutar slöjdlärare Anders Johansson från Hallstorp en första *träslöjds*kurs i sin hemsocken Öxabäck – i januari–februari 1941 följdes den av en andra kurs. Förteckningen över de på kursen förfärdigade arbetena upptar inte bara en rad möbelpjäser utan också 2 balanssågar, 1 hyvelbänk, 1 rubank och 1 arbetskälke.

Hemslöjdsföreningens hyvelbänkar och verktyg, som så länge stått undanställda, hade nu verkligen kommit till heder igen och till den grad stimulerat kursernas elever att de satt i gång med att tillverka slöjdverktyg för att själva kunna fortsätta arbetet. Den andra kursen i Öxabäck hade en om möjligt än mer varierad tillverkning än den första och där slöjdades bl. a. 3 hyvelbänkar och 1 putshyvel. Möblerna dominerade emellertid, och man fick i grannsocknen Torstorp höra berättas att en av eleverna gjort sig en hel sängkammarmöbel. Så nog gjorde Anders Johansson rätt för det stipendium, som

hemslöjdsföreningen tilldelade honom vid sitt första styrelsesammanträde 1937 för att han skulle utnyttja det vid en kurs hos Carl Malmsten.

När man sitter och skriver ner det här om slöjdkurserna och tänker på den i Nittorp minns man både hur livet gestaltade sig på Annedal och på Boda gård i Ljungsarp, som hade ett par av sina döttrar i tjänst på Norregården i Nittorp, ”där de fick väva så mycket de hann med, innan de flyttade”. Den som skötte träslöjdskursen och flickorna från Boda hade vuxit upp i en miljö, som gjorde dem till harmoniska och arbetsamma människor.

Erik Westerlund hade i sin far, Hjalmar Westerlund, en fostrare som med kunnighet och kärlek vårdade sig om dem, som stod under hans beskydd. Man minns det förtroliga samtalet mellan honom och B. A. – jordbrukskonsulent Bror Adam Nilsson kallades så i bygden – vid fårpremieringen av de stambokförda och vid distriktslantbruksmötet i Axvall prisbelönade cheviotfåren. Matmor på gården, Karin Westerlund, var öppen och vänlig och kunnig i allt det myckna nödvändiga och det som hon frivilligt tog på sig. Det var hon som gav sin dotter Maja i arv intresset för ullspånad, växtfärgning och linodling och lät oss hålla till på Annedal med Nittorps flickor, som i sin tur satte fart på hemslöjdsarbetet runt om i socknarna under krigsåren, som inte bara var av ondo.

Likadant var det på Boda gård i Ljungsarp, de båda vävande flickornas hem. Deras två bröder sköter fädernegården och krattar gårdsplanen med en räfsa som är slöjdad i snickareboden och har pinnar och beslag från den lilla gårdssmedjan. I den fina lingropen torkade man under krigsåren lin som förr i världen och spann till sist de glänsande lintågorna. I Kvarntorps gård spann systemen Hildegard i sin sal med de vackra trasmattorna. Den andra av systrarna, Emilia hade sitt hem på torpet Toråsen under Lagmanshaga. Lång, rank och strålande glad levde hos sitt strävsamma liv och kunde se långt ut över bygden, när hon sådde sitt lin och sin hampa. Vi såg en gång den yviga honhampan stå kvar på fältet, medan hanhampan brets

ut till rötning. Hennes linneskåp var fyllt med hemvävda lin- och hampvävnader, trots att dottrarna vid sina giftermål försetts med en utstyrsel av lika värdefullt slag.

Om man skulle bryta mot vanan att gömma det bästa till sist och börja berätta om Erik Karlsson på Lekarehall i Henå i Bollebygds härad. Lekarehall är en liten röd stuga mitt inne i skogen, men den ligger så högt att man därifrån har den vidaste utsikt över nejden. I en liten slöjdbod med en yta av fyra kvadratmeter men med två fönster, som låter solen strömma in, arbetar den skicklige träskäraren med stor säkerhet och med osviklig blick för formen. Av doftande envirke skär han de konstfärdigaste skedar och bestick. Medan hans vackra saker förs vida omkring genom hemslöjdsförsäljningens försorg, sitter han där och slöjdar och funderar över fåglarna och blomorna utanför den lilla stugan. Om somrarna doftar nattviolerna i markerna kring hans hem och ängen har ett spetsmönster av skiraste darrgräs.

Men Bollebygds härad har också andra duktiga slöjdare inte minst i Töllsjö socken. Skedar och slevar, Ballebosoffor och -stolar har alltid varit goda handelsvaror, och även om de för Göteborgs fiskhamn beställda lådorna tornar upp sig i jättetravar i väntan på transportbilarna, finns det slöjdare kvar, som med sina enkla redskap gör vackra och användbara ting. Inom bygden tillverkade vävstolar har också blivit något, som man kan rekvirera från Hemslöjden i Borås. En av fröken Ulla Cyrus, vid Vävskolan i Borås, konstruerad vävstol säljs både inom och utom landet.

Ännu i denna stund kan man inte förstå vad det var som gav oss mod att ställa till med en hemslöjdsutställning i Borås Konsthall i augusti månad 1939. Vi hade just inga pengar att satsa på företaget, men en samling kraftiga viljor och okuvlig arbetslust förde utställningen i hamn.

Genom de fyra fönstren i den stora mitthallen såg man hur lönnarnas blad började skifta i rött, när vi började planera utställningen. Hemslöjdsförening och Hemslöjdsförsäljning med Elise Erikson och

Boel Sällfors gick i elden. Ingegärd Vallin gav oss all den hjälp hennes arbete på muséet tillät. Ut i häraderna for vi, den ena dagen i en skinnklädd Lancia-Landa till Svenem i Ulricehamn, den andra i en ganska medfaren Ford till Limmareds glasbruk. Också till många andra orter gick vår färd i de fordon, som stod att uppbringa här och där hos vänner och gynnare.

Och så kunde vi då börja ställa i ordning vår utställning. Anna Andersson i Öxabäck bestod blickfånget. Hennes skira gardiner i egyptiskt bomullsgarn hängde vinkelrätt ut på ömse sidor om de fyra fönstren monterade på halvmeterlånga rundstavsstycken. Mellan dem stod på fönsterbräderna stadens egen silversmeds, Tore Kullanders, vackra silver och de glas som Limmareds glasbruk – landets äldsta med privilegium från 1740 – sänt till utställningen.

På salens båda kortväggar hängde mattor, linäfsingar från Almédahl i Ås härad och klarblå tygremsor från overallfabriken i Fristad i Veden var materialet i några av dem. Rullarna av randade trasmat- tor berättade också om att fabrikernas garn- och tygrester blir ett utmärkt material för handvävstolen. Det visade också mattorna från Ingrid Hellman, den uppslagsrika väverskan från Stenhall i Örby. Hennes roliga ”foxterrier-rya” av ljusa garnrester var något helt nytt, och det var också den ljuvliga mjuka sängmattan i ljusgrönt bourettesilke. Den stora reliefflossan, beställd av hemslöjdens vänner familjen Sandwall, vävd av garn från Wera von Essens berömda Salstafår, var utställningens toppsak. Den fyllde väggen över den långa montern med lergods från Viskadalen, drejat och glaserat i skiftande nyanser av den blide Karl Anjou i Skene.

Hemslöjdsförsäljningen hade lämnat en typritning till några unga snickare i Skene och sedan klätt de av dem tillverkade stolarna med fasta ylleyger. De stod nu i en ring mellan de stora pelarna i salens centrum. I många färger lyste de brokiga skarvsöms- eller mosaikdynorna på trävita stolar i salens ena hörn. I Kinds härad vävde man redan på Gustav Vasas tid vadmal till beklädnad åt krigsfolket, och av brokiga uniformstygrester tillverkades kuddar och bänkdynor av

Utställningen i Borås 1939: drejare, bleckslagare, halmslöjd.

den typ som så intresserade Nordiska Muséets damer vid deras besök på hemslöjdsutställningen 1930. I sidosalen till vänster visade vi resultatet av den unga kursverksamheten och där berättade Maja Lindström från Grude att den första vävkursen kom till i det väv- och folkdansintresserade Bollebygd och annat som kunde vara av intresse för besökarna.

I den andra sidosalen bestod firma Svenem i Ulricehamn både rumsindelning och rumsinredning till ett stort och ett mindre vardagsrum och ett sovrum. Alla möblerna var klädda med hemslöjdsförsäljningens tyger och försedda med handvävda gardiner och draperier från bygden, som såldes där.

Till invigningen kom Landshövding Axel von Sneidern, tillika hemslöjdföreningens intresserade ordförande, och talade vackert. ”Här är inte platsen för manlig självhävdelse”, så föll hans inledningsord. Så överlämnade han Hemslöjdsförbundets plaketter till fru Anna Andersson i Öxabäck och fröken Gunhild Hellström i Horred, som båda långt innan vår förening nybildades försett Föreningen för Svensk Hemslöjd i Stockholm med vackra bomulls- och linnevaror.

Vi gick där på vår utställning i augusti månad 1939 medan ovädersmolnen hopade sig i världen, och i september bröt kriget ut . . . Ännu minns jag den annons vi satte in i Borås Tidning, då det visade sig nästan omöjligt att få våra saker hemforslade från utställningen, alla slag av fordon var som bortblåsta och ute på tusen olika uppdrag. Då skrev vi i annonsen ”vi klövja gärna” . . .

Och sedan följer här ett försök att berätta om hur krigsutbrottet kom som en tändande gnista till den inneboende verksamhetslusten hos människorna i de sju häraderna och livade deras aktivitet och påhittighet. Först skulle man väl då tala om *fåren*, men kanske allra först om vad som hände på Borås Museum den 28 september 1940. Det småregnade hela den dagen, men man märkte det knappast, tankarna gick till muséets skapare, doktor Gunnar Blomgren, och vi kände att han var med oss, trots att nästan ett år förgått, sedan han lämnade Ramnaparken för sista gången.

Ingegärd Vallin styrde nu med fast hand arbetet i den vackra Ramnaparken med de många ålderdomliga byggnaderna, just idag kanske mer levande än någonsin förr.

Om man i det följande med ordet ”vi” ibland menar hemslöjdsförening och -försäljning och ibland museiintendenten och hemslöjdskonsulenten må detta vara en förlåtet, ty det samarbete mellan hemslöjden och muséet som under många år ägde rum var fullt av fröjd, och de oräkneliga cykelfärderna inte minst under lördagar och söndagar oförglömliga, besök i kyrkor och på gårdar, fotograferande, ritande och beskrivande, lektioner och föredrag vid kurser och sammankomster under ett intensivt upplevande av bygdens skönhet . . .

Just den här dagen var också en levande demonstration av samarbetet mellan muséet och stadens husmodersförening. En studiecirkel hade arbetat hela vintern med ull och ullhantering under ledning av muséets intendent och hemslöjdskonsulenten, och nu stod deltagarna runt de puttrande kittlarna på planen vid Nymanska gården, där de färgat hemspunnet ullgarn i sopporna av blad och lavar. Så småningom hängde de avsvalnade härvorna som lysande buketter på

Fårklippning på Borås museum.

träden i backen. Snälla och intresserade boråsare spärrade upp ögonen av förvåning. Det här var någonting nytt. På grässlänten satt en man och klippte får, ett i timmen för att alla skulle få se hur det gick till. Och fåren, som annars hade det lugnt uppe på Annelund, bräkte litet undrande.

Vid den öppna spisen i sockenstugan lyste skenet från brasan på Maja Westerlund från Annedal, som satt där och spann vid sin rock. På brudstenen från Toarp vid kyrkomuren visade ungdomarna upp sina bygdedräkter. I kvällningen dansade Västergyllens danslag på den stora gräsmattan. Allt detta skedde i Borås och runt Borås låg de sju häraderna med de många gårdarna och småbruken, där det skulle visa sig att man under krigsåren fått ett helt nytt intresse för dem, scm envist fortsatt att vårda sig om sina får, både de få stora besättningarna, de många mindre flockarna och de otaliga husbehovsfåren.

Fårägarna hade ett starkt stöd i B. A. Nilsson, som år 1924 an-

Fåren på Torsered äter torkade löv ute i snön.

ställdes som jordbrukskonsulent i hushållningssällskapet och samtidigt började sitt arbete i fårpremieringsnämnden. B. A. Nilsson nedlade mycket arbete för fåraveln och det gjorde också hans efterträdare, konsulent Ragnar Åhlén. De understödde på allt sätt hemslöjdsföreningens arbete genom att göra konsulenten bekant med de olika gårdarna och låta henne följa med på fårpremieringsresor och lammmärkningar.

I oktober 1938 kom vi en gång till en gård i en liten mager skogssocken, där man hade några lantrasfår – så trodde åtminstone den snälle B. A. – men han blev märkbart allvarlig och ganska sträng, när han fick se att de bytts ut mot cheviotfår, som synbarligen inte haft det alltför fett på det magra betet. Det blev vägning och konstaterande av undervikt och ett litet strafftal.

På Torsered i Hillareds socken bodde familjen Williamsson, far, mor, åtta pojkar och en enda flicka. Alla barnen hade som små haft strumpor och vantar som mamma Astrid kardat och spunnit garnet till och sedan stickat. Efter en svår sjukdom måste hon avstå från den glädjen, men de vackra stambokförda cheviotfåren fanns där

alltjämt. Sommar och vinter stod dörren öppen i fårhuset, och det var roligt att se dem stå ute i snön och äta löv från de hamlade grenarna. 1941 var det fårpremiering på gården, när konsulent Åhlén kom dit en gång i september, och i april 1942 hade vi en trevlig spånadskurs där.

En härlig vinterkväll 1941 kom vi till Mölneby, den vackra herrgården i Östra Frölunda socken. Två jättejulgranar strålande av ljus stod på den snötäckta gårdsplanen och belyste den stora vita huvudbyggnaden. Vi visste att gården hade eget elektricitetsverk och några minuter senare visste vi också att den hade en ännu viktigare kraftkälla, en husfru, som gjorde varje besök på Mölneby till en fest.

En gång var det fråga om fåren. Årets många lammungar skulle märkas och den gamla fåraherden hade samlat ihop dem i väntan på statskonsulent Insulander. Lamm efter lamm släpptes tillbaka ut till tackorna, som ivrigt bråkande väntade på dem. Sommarhalvåret var inne och både Mölnebys fina cheviotfår och fåren hos grannarna på Ellebäckstorp och Lillegården hade det härligt. När hösten kom blev det ullspånadskurs på Mölneby och inte minst intresserad var fru Anna Edlund-Hansson själv, som ställde till kalas för deltagarna när kursen var slut.

General Helge Jung, som under hela sitt liv följt Anna Edlund-Hansson och hennes öde skrev en gång om henne . . . ”Fårahjorden var hennes speciella intresse. Besöken där särskilt under lammningen kunde göra henne lyrisk . . .” Det är så sant som det är sagt. Sanna är också landshövding Arvid Richerts vackra ord. ”Hon uppnådde en hög ålder men blev aldrig gammal.”

Nu skall emellertid ingen tro att Kind var det enda härad, där man under krigsåren vårdade sig om fåren, nej man kunde finna dem i de andra sex häraderna också inte minst i Gäsene och Redväg. Från Mark minns jag den gamle mannen i Hyssna, som allmänt kallades fåraherden. Han hette Klas Karlsson i Hökås Storegården. Man såg honom ofta komma vandrande med sina ”lottafår”, som han hade utackorderade här och var i gårdarna. När han var 79 år gick han

varje dag till minst ett ställe och såg till sina får. Han hade en tid över hundra får spridda i socknen, där de som skötte dem fick hälften av lammen och all ullen. Klas Karlsson höll styft på att fåren skulle få gå ute om vintern. I Mark hade man stort intresse för får i Alekulla och Horred, där man kunde få se både gotländska utgångsfår, cheviot- och shropshirefår.

Särskilt intressant var det att tala om får och ull uppe i Gäsene härad, där man minns de fina cheviotfåren på Sämsholm och där man en gång blev bjuden på KARDGILLE. Det ordet måste skrivas med versaler på grund av allt det betydde för den som fick vara med då familjen Augustson hade samlat inte mindre än 25 kardorskor i sitt hem, Gärdhem i Vesene, många hade haft lång väg dit men kom ändå med glädje. Och där satt vi och kardade och talade förstås om får och ull men också om kardorna, som vi som bäst höll på att arbeta med.

Ullen till kardgillet var köpt hos Markus Andersson i Götetorp. Det var årets bästa höstull, utmärkt len och lätt att karda.

Vi talade om kardorna som alltjämt kunde köpas från Gällstad. Kardmakaren Henning Bodvar var emellertid den enda tillverkaren, och hans kardor var så trevliga att arbeta med. I Påbo i Gällstad kunde man ännu 1938 träffa en kardsätterska i full färd med att utöva sitt yrke. Hon hette Alma Pettersson och var ganska meddelsam. Ståltråden, som skulle användas till kardtinnarna, var upprullad på en lustig hemmagjord nystvinda. Den rullades sedan av på ett litet verktyg, som påminde om en stäm-gaffel, klipptes upp i lagom längder och var sedan färdig att sätta i skinnet som spänts upp i en ram. Så sticks det hål i skinnet med en dubbelsyl, tinnarna plockas i och knips åt, så att de får fäste. Det är ett ganska tidsödande arbete och inte så värst lönande. Man fick före kriget 75 öre för 12 par kardor.

I fjol hade vi en ullspånadskurs i Kölaby högt uppe i Redvägs härad, fortsatte man berättandet, och där talade kyrkvaktmästaren, August Fröman om att han var född i Frölunda by i Gällstad, där hans far gjorde trävirket till kardor. Han gick upp klockan 2–3 om

Kardsättning i Påbo, Gällstad.

morgnarna och arbetade. Vi sex barn bara böjde till tinnarna med ”krökan”, ett verktyg med två hål. Vi fick ett halvt öre kardlädret. Sen satte Manda Claesson på grannstället dem i kardlädren. Nils Larsson i Frölunda by och Johansson på Svenstorp i Gårde köpte både trädelarna och kardlädren och gjorde kardorna färdiga och sålde dem.

Vi hade talat färdigt om kardorna och kom nu in på spinnrockarna. I den här socknen tar man rockarna med till syföreningen, ibland har där varit sju stycken. Man spinner och stickar och får ända upp till 16: – för ett par strumpor av tretrådigt garn på auktionen.

Den 80-åriga Matilda Andersson på Hagen berättar att hennes man, Johan, bar hem de rockar som han köpte i Borgstena. Det var

fina och välgjorda rockar, ofta grönmålade, och betalades med 5: – om de hade ett litet hjul och med 7: – om hjulet var större.

På gillet fanns tre likadana rockar, som man trodde kom från Hyssna i Mark, och det ägde nog sin riktighet. På ullkursen i Hyssna såg man många rockar som hade samma märke som dessa tre. Spinnrocksmakare Oskar Persson på Grönared tillverkar ännu rockar i stor skala. Vid ett besök där fick jag se hur han hade två svarvar i en gammal bod. De drevs av en vattenkvarn. Intill boningshuset låg smedjan och där fanns en handdriven svarv. En rock har inte mindre än 40 delar, så det är inte alltför enkelt att åstadkomma den. Dockorna bär upp vingen, den smidda pipan smider han själv. Den s. k. kaveln bildar fäste för dockorna och är skjutbar i bröstets riktning genom en träskruv och med hjälp av den kan man reglera trådspänningen. Armarna eller stegen bär upp hjulet. Oskar Persson stämplar rockarna med sin fars stämpel, ”som är känd i hela Halland och Skaraborgs län”. Efter en annons i Föreningsbladet hade han sålt många rockar till Tornedalen och fått 18: – kr i parti och 20: – styckevis. Helt nyligen köpte man ner i Tostared 8 rockar. Blir man sedan bjuden på kalas i Hyssna, kan man få höra om socknens gamla spinnrocksmakare, som kunde köra hela lass av rockar till marknaderna i Göteborg, Varberg och Kinna. En av dem var Stöta-Börje, gift med Stöta-Ibba, föräldrar till knallen Johan Andersson, den s. k. Stöta-knallen som dog i Hyssna 1841. Han var också rockmakare. ”Deras son var en så rasker pojk. Han kunde göra fioler, harpor, pistoler och julbössor. Han var så rasker så han kunde göra två spinnrockshjul, medan far hans gjorde ett skrov.” Modern, Stöta-Ibba, brukade säga: ”Jak och far vi har vår lô – vinterull – ihop. Anders har si lô på loftet. Våra däkor har attan skålpund.” Man använder inte det där ordet lô utan ett litet generat skratt, för det betyder inte bara vinterull utan också ullavfall av annat slag. Jo, det visste vi nog allesammans på det här kardgillet.

Det hela slutade med en liten skildring av den fina gården Skäremo i Håcksvik hos Janne Johansson och hans fru, där vi inte bara

såg hur gammalfar slöjdat de vackraste möbler utan också hörde berättas om en gammal dam i socknen, Karolina Karlsson, som den vintern spunnit bortåt 16 kg ull och sedan sytt och valkat 30 par vantar. Hon hade sytt dem med en stor bennål av tretrådigt otvinnat garn. – Ja, detta var ett kardgille som inte glöms i första taget.

Nu måste man också berätta litet om *växtfärgningen*. Det är något särskilt med en växtfärgningskurs, för då kommer man oftast tillbaka till en gård och till elever, som man är god vän med sedan där var en spånadskurs. Och då får man växtfärga det garn, som de hann med att spinna och tvinna under kursen.

I Kulturhistoriska föreningens årsbok, ”Från Borås och de sju häraderna” för 1943 skriver överingenjör Alex Engblom om färger bl. a. ”Det skulle vara frestande att i detta sammanhang gå in på frågan om fabriksfärger kontra ’växtfärger’. Å sina håll har det ju gjorts gällande att dessa senare skulle vara fabriksfärgerna överlägsna. Resonemanget är felaktigt. Officiella undersökningar ha visat att de senare såväl i fråga om äkthetsegenskaper som, naturligtvis, variationsrikedom, erbjuda betydligt större möjligheter”.

Man vet att han har rätt och är tacksam för färghärdigheten och variationsrikedomen hos fabrikernas på kemisk väg åstadkomna färger. Men ändå! Landshövding Arvid Richert talade en gång om Alex Engbloms intresse för människor, natur och kultur. Man skulle vilja tillägga något om skapande fantasi, och då föreställa sig att också en tekniker av rang kan tänkas förstå, vilken tillfredsställelse en människa av idag måste känna, då hon får följa en textil råvara, i detta fall ullen, från klippning, spinning och färgning fram till tyget i den egna vävstolen.

Och så några små minnesbilder från tre växtfärgningskurser, en i Kind, en i Redväg och en i Mark.

I Marbäck höll vi till på Gunnarsbo hos familjen Karl Claesson en gång i juni 1944. På den gården visste man det mesta om handaslöjd, både textil, träslöjd och smide. Med en handsmidd spade vandrade vi en morgonstund ut i backarna högt över den blå Åsunden och sökte

reda på några vackra bestånd av backmåran. När vi grävt upp plantorna, och skakat jorden av rötterna, såg vi de små ljusrosa tapparna, som brukar vara så fyllda av vätska på försommaren. De innehåller ett färgämne, som förvisso inte är så värst färghärdigt men som rätt behandlat ger en mild ljus färgning åt ullgarnet.

I augusti 1944 växtfärgades det i Böne i Redväg och vi hade fått det stora prästgårdsköket till vårt förfogande. De intresserade eleverna, bland dem en av prästgårdsarrendatorns tre textilkunniga flickor, arbetade av hjärtans lust, tills de små fina dockorna var färdiga och märkta. I kvällningen kom deras mödrar och väninnor i en jämn ström till prästgården. I övre våningens hall låg herbariet med pressade växter utställt till beskådande, mest var det växter, som kunde utnyttjas vid färgning men där fanns också annat av intresse, bland annat *Osmunda regalis*, kungabräken eller safsan, som växer ända upp till två meters höjd vid de sju strömmarna i Torestorp nere i Mark. Ofta hade besökarna med sig små buketter av blommor som växte i socknen, och ibland kunde vi sätta namn på dem som inte var så vanliga.

I Sätila sköna och minnesrika socken skulle vi i juni månad 1945 färga det garn som vi spunnit på Smälteryds gård hos familjen Källqvist i februari året innan. Vi stod ute runt våra kittlar och arbetade och hade det trevligt. Då och då fick vi besök. Och vi berättade att färgerna blev klarare om man plockade växterna så här tidigt på sommaren och att garnet visserligen blev bra hårt, när man lät det koka i stenlavssoppa, men att det i gengäld fick en större färghärdighet. Besökarna berättade i sin tur litet om sin fina socken. De berättade om prosten Peter Isaac Been som var ett stort original och som fick penninghjälp från änkedrottning Sofia för att köpa getter till de fattiga så att de skulle få mjölk. Som tack sände sätilaborna en krans till hennes begravning. En dag kom fru Anna Carlsson på Härkila och berättade att hon både har spunnit och vävt lin, sedan hon kom dit. Mycket lin har där odlats och linredskap finns där. Gården har gått från far till son i åtta generationer, men huvudbygg-

Växtfärgning i Borås 1940.

naden är ”bara” 100 år. En annan dag kom fru Anna Johansson och berättade att hennes mor kom från Idala i Halland, där man hade helt andra namn på linredskapen än här i Västergötland. Käftesmokka eller lösa kallade hon den hylsa, som man trär över handtaget på bråkan – käftan – för att spara handen under arbetet. Hon sa också grov- och finkäfte och käftegille.

Så blev man genom växtfärgningskurserna införd i linets underbara värld. *Linum usitatissimum, det allra som nyttigaste*. Så döpte Carl von Linné linet, det som är så vackert . . .

Den 23 maj 1940 var en stor dag. För allra första gången skulle vi ut och så lin. Det skulle ske tillsammans med J.U.F.-ungdomarna i Tämta socken i Veden. Karolinadagen, den 20 maj, var ju redan passerad, men Desideria fick väl duga, eftersom man brukar säga att linet för att bli vackert och högt skall sås en dag med ett långt kvinnonamn. Med oss hade vi en present från linodlarföreningen, en säck med linfrö från Svalöf med 97 procent grobarhet. Vid den vackra

Malsjön i Hestra väntade oss en skara ungdomar. Vi vägde upp fröet på vågen i ladan, och snart var John Segergrens lilla, väl förberedda, jordbit besådd, och han och Sven Björkqvist i Dövedal spände sig för harven och harvade ner fröet. På Kils gård, högt belägen över den lilla sjön Säven, satte vi i gång med att rensa upp och kratta där linet skulle sås. Den här första linsådden har stannat i minnet, därför att vi alla var så ivriga när vi cyklade på vägar och stigar till de olika gårdarna för att se till att fröet kom i jorden i tid.

Hemma i Borås hade man sått sitt eget linfrö på ett par små sängar i trädgården vid Ulricehamnsvägen. Det var en tidig morgon, tuppen gol och fåren betade i Annelundsparken på andra sidan gatan. Linet blev färdigt att skörda och sedan de små runda fröhusen repats av stjälkarna och fröna dansat ur dem under en rullande butelj blev halmen rötad och hängd till torkning på stålträdsstaketet. En gammal dam, som hängde tvätt till tork ute på gården, nekade ihärdigt att tro ”att det kunde komma något så fint som lin ur sådana där torra vispar”.

Linlaboratoriets chef, Doktor Granhall, hade frågat hur pass stora arealer vi hade i vår bygd i fjol och vi hade svarat: ”Vi har inga arealer, bara rabatter, men det kan kanske bättra sig.” Och det gjorde det.

Det kom säckar med frö från Svalöf, men vi trodde att vi aldrig skulle få användning för dem, då vi fick underrättelse om att odlarna skulle bli tvungna att lösa sitt garn med poäng, när de sände halmen till spinning. Men så blev det lättnad i bestämmelserna och linet skulle trots allt vaja för vinden i våra bygder sommaren 1941.

Hur väl minns man inte gamle Per Olsson i Brandsmo i Tranemo socken i norra Kind. Linredskapen stod utplockade på backen till beskådande då vi kom. Linåkern var färdig att sås och fröet var med på cykeln. Men den åttioårige husfadern låg i sin säng, inte precis sjuk men så trött så trött. ”Står de inte därute och pratar om att så lin”. Snabbt är han på benen, kläderna kommer på och fötterna sticks i trätofflorna därute på trappan. Per Olsson sår sitt lin som så många gånger förr, och det året var det inte tal om någon trötthet längre.

Linnet skördas på Sandwalls lycka i Borås.

En dag vägde man ut 18 kg. frö till den gamle styckjunkare Voss i Od uppe i Gäsene. ”Det blir väl åtminstone ett tiotal linfält här runt omkring”, skrev han och hoppades på att få ställa till brytegil-
le som förr i världen.

En annan dag gällde det frö till Mark, förr i världen linhäradet framför andra. Där hade de båda socknarna Fotskäl och Tostared bett om frö. Så här stod det i brevet från Bengtsgården. ”Hoppas jag är ihågkommen, Ingrid Nilsson i Hajom. Var vänlig och sänd mig frö och uppgift om på hur stor yta det skall sås. Jag vet ej alls hur det skall vara, men så pass som flickorna sådde i Hajom förra året, vill jag gärna ha.”

Nog minns man Ingrid Nilsson i Hajom och vem kan väl glömma familjen Elmqvist i Istorp och många andra kvinnor man mött i Mark. Man såg deras linåkrar blomma och hörde bommarnas dunk i deras vävstolar.

Man vill gärna citera prosten i Istorps församling, Joen Aurelius,

som den 18 juli 1761 skrev om linodlingen i sin socken i Götheborgska magasinet: ”Marks härad är framför alla andra orter i Götha Rike frägdad för sina linne-tilwerkningar. I synnerhet florerar denna konsten almänt i Istorp och där i nägden. Man kan ej nog beröma detta folkets idoghet: och det är största nöje at se gamle och unge, män och qvinnor, sitta hela winternätterna igenom wid sina spinråckar. Från Kyndelmessan till midsommar gå wäfstolarna beständigt, en, två till tre i hwart hus: man finner ock med synnerlig fågnad, at flickor om 12 och 14 år wäfva sin dräll med samma färdighet, som någon linwäfvare.”

Även om förhållandena under de gångna 200 åren i mycket förändrats är Marks härad ännu idag en guldgruva för den som vill studera linhantering. Viskadalens många vackra gårdar har ofta linneförråd av en kvalitet och omfattning som är rent otrolig.

I Svenljunga köping i Kinds härad arbetade under många år systemer Alfhild Redin som föreståndarinna på ålderdomshemmet. Hon kunde duka de långa matborden med dukar av lin som såtts av hemmets folk och vävts i den egna vävstolen. Det var sannerligen ”till deras ålders tröst” som detta skedde. Själv blandade hon krita i fröet då hon sådde linet för att vara säker på att det blev jämnt fördelat. När man såg de gamla männen göra sig en frörepa av en brädstump och några grova spikar och sedan repa fröet och när man såg de gamla kvinnorna avlösa varandra i vävstolen fick man tårar i ögonen.

I Bredared i Veden hade husmodersföreningens medlemmar fått hela fjolårets linskörd från Hjortsbergs gård att ta hand om, och nu skulle linberedningen ske i museiparken i Borås, där det fanns en gammal vacker linbastu från Borgstena. Den hade stått och sett dekorativ ut alltsedan den 1914 återuppfördes där. Hösten 1940 städades den upp och eldades, och man kom underfund med hur utmärkt välbygd den var. Fabriksidkare Sven Sandwall, vice ordförande i museistyrelsen, gav sitt samtycke till att bastun fick användas bara vi var försiktiga med elden. Det var också han, som lät Borås

husmodersförening odla lin och hampa på ett fält mitt i staden. Det linet skulle nu beredas samtidigt med linet från Bredared. Och så blev det i juni månad åter en festlig dag i Ramnaparken. Studiecirkeln ”lin”, som arbetat i museets gästgivaregård under vintern bearbetade nu de gamla bråkorna sida vid sida med bredaredsborna. Ut ur bastun bars stora bördor av varm halm och boråsarna var trogna åskådare.

Den sommaren blommade linet på många ställen i bygden från Gäsene i norr till Horred i södra Mark, där man på Bosgården hade kontraktsodling för beredningsverket i Laholm och ryckte linet på de stora fälten med maskin.

Det vävdes också på många håll under dessa år. I Gäsene hade Maja Lindström inte mindre än sex vävkurser utom dem hon dessutom skötte i Bollebygd, Veden och Ås. Ingrid Björk, vår andra vävlärarinna, lät eleverna vid en kurs hos fröken Herzberg på det vackra Sjöby i Horred i Mark, väva sig häradsdräkter.

Under krigsåren var man mycket ivrig att få hjälp med klädfrågan, det var svårt både med tyger och kuponger, och det begärdes klädsömnadskurser från alla håll. Sömnadslärarinnan Ingrid Åhgren hade åtminstone ett tjugotal kurser i Bollebygd, Gäsene, Kind, Mark, Redväg och Veden och sömnadslärarinnan Elle Edlund arbetade med samma goda resultat i Bollebygd, Mark och Ås härader. Samtidigt lämnades det sömnadsundervisning på de systugor som flera kommuner ordnade enligt kristidsstyrelsens önskemål och symaskinsfirmornas konsulenter höll korta kurser.

Hemslöjdsföreningen ordnade *klädvårdsaftnar* och *textilvårdskurser* för dem som inte kunde komma hemifrån mer än en kväll eller enstaka dagar. Att de båda företagen lyckades måste tillskrivas lärarinnorna Ingrid Åhgren, som arbetade vid föreningens klädsömnadskurser, och Ingrid Lenberg som hade sitt ordinarie arbete på Kungsforsfabrikens hemgård i Skene, där Wäfveribolagets konsulent och bygdens allt i allo Brita Elmén bildat Marks hemslöjdsförening.

Det kunde hända att man hann med två ”klädvårdsaftnar” på

samma dag även om det var mödosamt att forsla jätterullarna av papp och silkepapper och de tunga väskorna med annat tillbehör från en socken till en annan. Men det gick, och belåtna elever vandrade hem med grundmönster i sin egen storlek och anvisningar om hur de skulle utnyttja dem. Till textilvårdsdagarna kom vi sex veckor i rad. Dagen delades mellan teorilektioner och demonstration av ull och lin och praktiska övningar i stoppning, lagning och prydnadsöm. På kvällen blev det så ett föredrag med ljusbilder över dagens tema för alla intresserade. En sådan kurs fordrar mycket material och materiel. – Buntar med tyger och garner från Hemslöjden, förlagor, mönster och sybehör av alla de slag måste man ha med sig.

1941 lämnade landshövding von Sneidern vid sin avgång som landshövding i Älvsborgs län sitt ordförandeskap i den av honom år 1937 nyskapade hemslöjdsföreningen i de sju häraderna. Den nytillträdande landshövdingen, Vilhelm Lundvik, åtog sig ordförandeskapet i vår förening.

Den 23 maj 1944 höll hemslöjdsföreningen sitt årsmöte samma dag som De sju häradernas kulturhistoriska förening. Deltagarna i de textila studiecirkelarna hade sedan de gått igenom de textila materia- len gärna velat fortsätta att samlas till studier och på förslag av Inge- gärd Vallin ägnade de sig åt studiet av bygdens härader. Man läste historia och geografi, som rörde årets härad, gjorde studiebesök och inbjöd föredragshållare därifrån att komma till Borås och berätta om sin hembygd. Och när det blev vår ordnade man en utställning av häradets slöjd. Detta år gällde det Redvägs härad varifrån man beredvilligt sänt in föremål. Landshövding Lundvik invigde utställ- ningen och tog sedan intresserad del av vad de 52 utställarna sänt in. Efter mer än tjugo år minns man ännu hans uppskattning av den utsökt välvävd och komponerade trasmatta av enkla blåtygstrasor, som kommit från fru Lydia Holmberg i Liared – en av de tre döttrar- na från Boda gård i Ljungsarp.

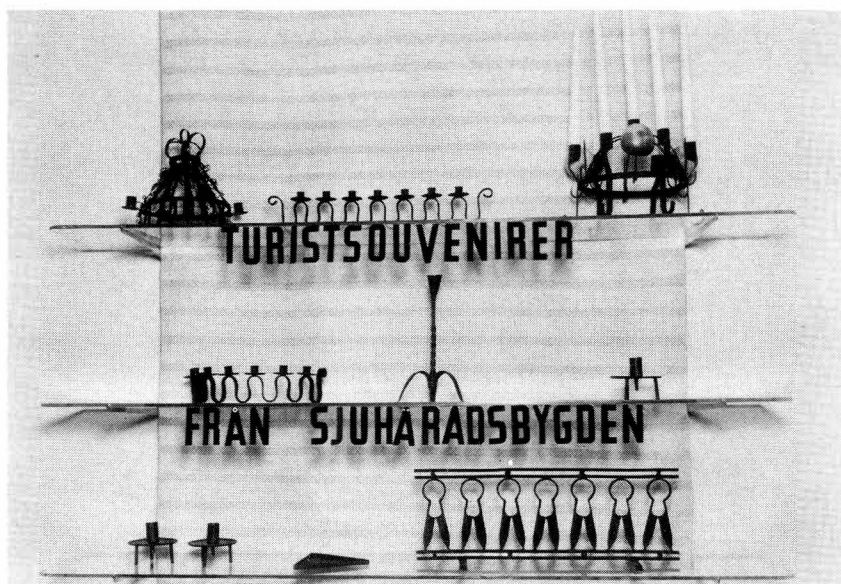
I maj 1945 visade ett par jättehöga Nilåror målade i rött och vitt vägen till den Bollebygdsutställning, som då ordnats i muséets gamla

gästgivargård från Ramslätt. Också denna gång hade årets cirkel – Bollebygdscirkeln – mötts av ett vänligt gensvar från häradet. Besök och återbesök hade gjorts och nu kunde man få se en vacker samling gamla och nya vävnader och andra hemslöjdsalster från häradet. Särskilt festligt blev det, när danslaget ”Kadriljen” dansade folkdanser i sina bygdedräkter.

1945 lämnade fru Vera Diurson sin befattning som hemslöjdsföreningens konsulent och efterträddes av fröken Cecilia Conradi, fru Ingrid Persson och fröken Britta Johansson i tur och ordning, tills fru Svea Landén år 1951 tillträdde den befattning hon sedan dess uppehållit.

1946 öppnade Hemslöjden en filial i Ulricehamn. Flera arbetande slöjdare och flera sorters saluslöjd hade tillkommit under årens lopp och omsättningen hade nu nått en kvarts million. En specialitet var under dessa år helylletyger till inredningar skickligt vävda av ett femtital linneväverskor, som blivit utan material till sina sedvanliga vävar på grund av bristen på lingarner. Korgmakarna i Hedared, nu minst 50 stycken, levererade korgar av alla de slag, flätade och bundna, och en omfattande tillverkning av träslöjd hade kommit i gång.

I de båda skogsocknarna Skephult i Mark och Roasjö i Kind hade man sedan gammalt vävt jalusier i träspånor. Så småningom ebbade intresset för denna tillverkning ut, men så kom en gång på 1940-talet en svensk-amerikan hem, bosatte sig i Brämhult, plockade fram sina gamla hyvlar och tog upp spånjalusitillverkningen. Borås Hemslöjd utnyttjade spånorna i en rad moderna löpare och dukar, som visade sig vara bra och säljbara artiklar. Det var en stor dag, då en jalusiväv av ansenlig bredd avsändes till Södersjukhuset i Stockholm för att där användas till mörkläggningsgardiner. Den täta varpen av skimrande konstsilke, också det en boråsprodukt, band de smala träspånorna tillsammans. Det blev ett vackert blickfång i interiören under det att omvärlden bara såg den mörka gardin, som dolde sig därunder.

Skyltning i Borås Hemslöjd 1951.

Bleckslageri och smide fanns också representerat i affären och kom under 50-talet att få en allt större omfattning.

Genom att hemslöjdsförsäljningen ger sina slöjdare modeller och garanterar dem en jämn årsinkomst kan man alltjämt försörja sig som hemslöjdare i sjuhäradsbygden.

Vid landshövdingeskiftet 1949 blev den nye landshövdingen, Arvid Richert, som sina båda föregångare hemslöjdsföreningens ordförande. Under tiden februari 1949 till februari 1950 vistades fröken Boel Sällfors i Förenta Staterna. Denna hennes studieresa gav också möjlighet till praktik i den svenska hemslöjdsförsäljningen i New York och att knyta många värdefulla kontakter.

Hemslöjden hade redan tidigare deltagit i utställningar både i Sverige och utomlands, men under 1950-talet blev utställningsverksamheten mycket livlig samtidigt som Hemslöjden effektuerade en rad stora beställningar, till Borås Stadshus, Gustaf Adolfs församlingshem och Skandinaviska Bankens nya lokaler för att nämna några.

Nu fick också affärslokalerna, som tidigare utvidgats, en modern och elegant inredning med möjlighet till en fördelaktig exponering av varorna. 1956 inbjöds Hemslöjden att ordna en egen utställning på Röhsska Konstslöjdmuseet i Göteborg. 1957 beställdes första gången Ulla Cyrus' vävstolar också för damastvävning. Stor uppskattning genom åren har boråshemslöjdens souvenirer rönt. Regelbundna besök av bussturer med utländska turister är ett av resultaten av en uppslagsrik och modernt inriktad tillverkning.

I hemslöjdsföreningens årsberättelse för 1951 redogörs för den överenskommelse som träffats med Älvsborgs läns landstings skolor för yrkesundervisning om kursverksamheten och hemslöjdskonsulentens medverkan däri. Utöver denna omfattande undervisningsverksamhet har konsulenten också haft ett gott samarbete med hemslöjdsförsäljningen och landsantikvarien, inte minst när det gällt fastställandet av häradsdräkterna. Detta har resulterat i uppvävandet av material också till Redvägs- och Vedensdräkter, så att det nu finns dräkter för alla de sju häraderna. Dräkterna har avbildats i färg och beskrivits i kulturhistoriska föreningens årsbok "Från Borås och de sju häraderna" åren 1956–62.

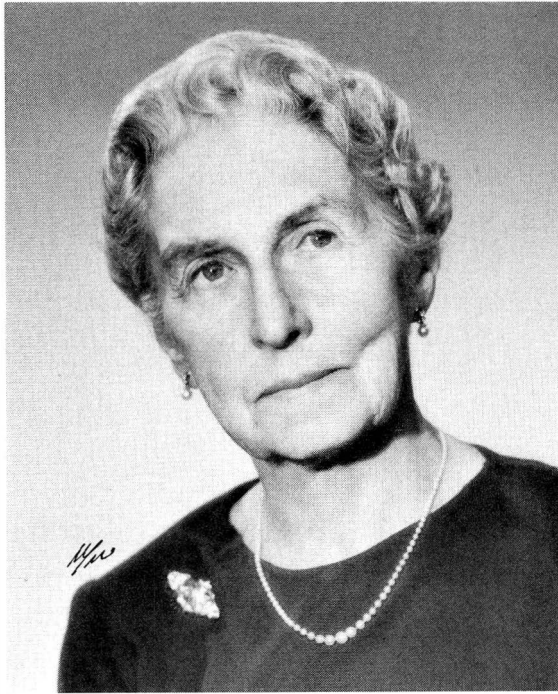
Landshövding Arvid Richert, som lämnade länet och samtidigt också ordförandeposten i hemslöjdsföreningen 1955 efterträddes av landshövding Mats Lemne, som avgick efter två år. Ny ordförande blev 1957 fru Astrid Kjerrulf. Hon var sedan 1946 föreståndarinna för Hemslöjdens filial i Ulricehamn och känd för sin förmåga som organisatör och ledare av förhandlingar inom föreningslivet.

Sedan mitten av 1950-talet ordnas resor i de olika häraderna i samband med hemslöjdsföreningens årsmöten. Besök hos slöjdare, i fabriker, i kyrkor och framför allt på många gårdar där gammal och ny slöjd kunnat beundras har gjort resorna välbesökta och uppskattade. Vid årsmötet 1962 berättade Svea Landén något om vad som hänt under det gångna kvartsskicket, sedan föreningen ombildades. Det har hållits inte mindre än 181 vävkurser var till kommer kurser i ullspånad, växtfärgning, klädsömnad, textilvård och halmflätning.

Föreningens medlemsantal uppgick 1937 till 201 – 1967 var det omkring 250.

Sedan statsbidragen till kurser i bl. a. vävning, prydnadssöm och knyppling indragits fr. o. m. den 1 juli 1962 förekom inte dessa kurser på yrkesskolornas program. I hemslöjdsföreningens och hushållningssällskapets regi fullföljdes emellertid verksamheten i dessa ämnen samt flamskvävnad och halmflätning. Flamskvävningen ger eleverna vana att arbeta med förstklassiga garner och att lära sig en teknik, som fordrar stor noggrannhet och koncentration. Det är samma vävsätt som utnyttjas vid framställningen av de monumentalvävnader, som nu ofta jämsides med skulpturer och målningar väljs för utsmyckning av institutioner och officiella byggnader.

Den 29 oktober 1967 avled oväntat fru Elise Erikson och hemslöjdsföreningen led en stor förlust. Sagan om Mor Kerstin i Stämme-mad är vad man brukar berätta för att ge främlingen ett begrepp om hur textilindustrien naturligt vuxit fram ur hemslöjden. Mor Kerstin var en hemväverska som så många av Marks kvinnor. Hon fick en gång så bra betalt för några bomullsvävnader att hon började fundera på att sätta i gång och väva i större skala. Hennes företagsamhet kröntes med framgång sedan hennes son, Sven Erikson, börjat vandra den fem mil långa vägen till Göteborg och där hämtat bomullsgarn till väverskorna i hembygden. Från denna blygsamma början växte så en stor förläggarverksamhet ut och Sven Erikson lämnade från sitt hem i Rättaregården i Kinna ut garn till halvtannat tusental väverskor. Den vackra guldkedja, som konung Karl XIV Johan belönade Mor Kerstin med är släkten Eriksons klenod, och den var det enda som räddades när hennes sonsonson, direktör Clas Erikson och hans hustru Elise fick sitt första hem ödelagt av en eldsvåda. Sven Eriksons verk lever alltså vidare i det stora familjeföretaget Rydboholms Aktiebolag. Sven Erikson startade 1834 i Rydboholm Sveriges första mekaniska väveri. Elise Erikson var med 1934 och startade den första lilla hemslöjdsförsäljningen i Borås och stödde med aldrig svikande intresse och energi hemslöjdsrörelsen från affä-

Fru Elise Erikson.

rens första blygsamma början till hemslöjdsföreningens förnyelse 1937 och genom alla de följande åren. Hon lever i aktat och älskat minne hos dem som haft förmånen att samarbeta med henne.

Under en lång följd av år har Hemslöjdsföreningen utdelat stipendier till elever vid textilinstitutet och vid vävkurser på folkhögskolorna i Sätilla och Fristad, liksom någon gång till träslöjdsutbildning. Vid årsmötet 1967 avgick fru Kjerrulf från ordförandeposten och Fru Ruth Lindhagen blev hennes efterträdare. Sedan 1965 pågår en inventering av i första hand damast och dräll.

1968 är det 100 år sedan Älvsborgs läns slöjdförening bildades. Boel Sällfors-Grill berättar: "Idag kommer det många slöjdare och erbjuder sig att arbeta för oss. Ofta har de i källarvåningen i sina hus inrättat små verkstäder, där de som landshövding Sparre spådde

1880 ”med tillhjälp av enklare maskiner driver sitt yrke”. Längtan till vävstolen, hyvelbänken eller svarven kan ibland också hos unga personer vara starkare än längtan till pingpongbordet. Trots att slöjderna nu är bundna till rummet har deras alster kommit att spridas ut över världen. Västgötaknallarnas försäljningsvandringar har övertagits av de moderna samfärdsmedlen och Knallen står staty utanför postkontoret i Borås.”

Låt mig slutligen berätta att landshövding Sparre vid 1868 års landstingsmöte anhöll att få anteckna landstingsmännen såsom ledamöter i den nybildade slöjdföreningen och tillade: ”Låtom oss uppmana våra fruar och döttrar att ingå i föreningen. Hos dem finnes, å ena sidan den smak, som kan förädla våra slöjder, och å andra beror det till stor del av dem att bereda dess alsters avsättning. Med dessa bundsförvanter skola vi lyckas att utveckla våra slöjder.”

TENNGJUTARNA I BORÅS

AV

SETH TINGVALL

Tenn, som är en av våra tidigast kända metaller, förekommer redan i bevarade föremål från antiken. I vårt land infaller tennets konstnärliga glansperiod under 16- och 1700-talen, då det i viss utsträckning fick ersätta silvret inom de högre borgerliga klasserna. Hos hantverkare och bönder blev trätallriken delvis utträngd av tennallriken. Tennet användes även som material för andra husgeråd, såsom kannor, stop och ljusstakar. Så småningom kom porslinet att ersätta tennföremålen.

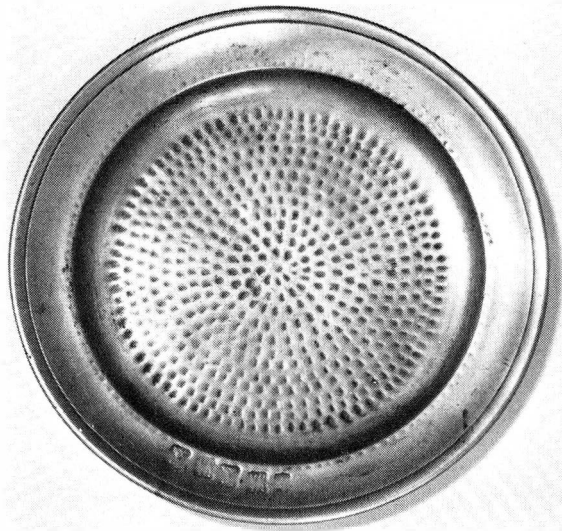
Sedan 1754 måste allt tillverkat svenskt tenn fördes med kontrollstämplar. Den s. k. sveaskölden, en sköld med tre kronor, var obligatorisk, och denna myntverkets kontroll av tennet fortsatte ända till 1912. Dessutom förekom stadsvapen, mästartärke och årsbokstav. Var det fråga om högsta tennkvalitet, s. k. fyrstämplat tenn, utgjordes stämplingen av sveaskölden, två stadsvapen, två mästartärken samt en årsbokstav. Allt hamrat tenn måste vara fyrstämplat. Det fyrstämplade tennet innehåller 97 % tenn jämte litet koppar, antimon och vismut men knappast något bly. Det tvåstämplade innehåller $66\frac{2}{3}$ % tenn och det trestämplade 83 % tenn samt resten bly.

Sannolikt har Borås ej haft några utbildade tenngjutare före 1754, då kontrollstämplingen infördes. Varken Bruzelli eller Forssell nämner någon vid namn. I inventarieförteckningen över Carolikyrkans egendom från 1688 finns en större och en mindre tennflaska upptagna för förvaring av nattvardsvin, och 1738 inköptes till kyrkan en

liten tennflaska med träfodral att brukas vid sockenbud men den försålles 1791. I Borås har nära ett fyrtiotal silversmeder varit kunniga mästare från stadens grundläggande fram till vår tid. Men antalet tenngjutarmästare är blott tre. De var verksamma här under åren 1756–1768, 1777–1793 samt 1803–1821, sammanlagt i 46 år. Deras tennproduktion under dessa år utgjorde totalt 27 658 skålpund*). En större produktion fanns i 37 av landets städer. I Stockholm var tillverkningen störst med nära 1,9 miljoner skålpund, i Göteborg 558 000 och i Jönköping på tredje plats 347 000. I sistnämnda stad fanns den föga släktkäre mästaren Martin Moberg, som lät gjuta in följande devis i ljusstakarnas botten: En god vän är bättre än hundra anförvanter.

Vår förste tenngjutare *Nils (Nicolaus) Högberg* var verksam i Borås 1756–68. Han arbetade med såväl 3- som 4-stämplat tenn. Totalproduktionen utgjorde 5 776 skålpund. Han gick i lära hos tenngjutare Nils Pärsson Berg i Stockholm. Vid 25 års ålder blev han 1755 mästare i Borås. Hans mästartärke var av rebustyp: ett högt berg med bokstäverna NHB ovan bergstoppen. Blott ett fåtal föremål av Högberg är bevarade. Artikelförfattaren äger en hamrad tenntallrik från hans första kontrollår 1756. Den har en diameter av 21 cm och är vackert 4-stämplat. Bokstäverna NHB kröner Borås stadsvapen, där den högra saxen är störtad, en heraldisk felaktighet, som ibland förekommit. På tallrikens baksida finns en rektangulär ortnamnsstämpel, där man kan läsa Nils Högberg, Borås. Vid sidorna av ortnamnsstämpeln har ett par s. k. ros- och ängelstämplar varit placerade, men dessa är nu nötta och otydliga. Årsbokstaven P kan man tydligt urskilja på tallrikens baksida. Enligt Bruzellis bokstavstabell över bokstäver utan index är P årsbokstaven för 1756. Den antikhandlare, som för många år sedan sålde tenntallriken, hade aldrig förr sett Högbergs mästartärken och föreslog, att jag borde kontakta Nordiska museet. Den uppsändes dit och samtliga stämplat avgöts och fotograferades.

*) Ett skålpund = 0,425 kg.

Hamrad tallrik av Nils Högberg (1756—1768).
Tillhör hans första kontrollår. Åges av förf.

Enligt en uppgift från Landsarkivet i Göteborg avled tenngjutarmäster Nicolaus Högberg i Borås den 19 december 1770 41 år gammal.

Efter Högbergs död dröjde det flera år, innan Borås fick en ny tenngjutare, nämligen *Peter Larsson Holmin*, verksam här 1777—1793. Under några år hade Holmin gått i Skara skola och kom sedan i lära hos den skicklige tenngjutaren Nils Christophersson Forss i Västerås. År 1775 erhöll han magistratens tillstånd att slå sig ned i Borås och blev mästare under Göteborgsämбетet 1777. Efter 16 års verksamhet i Borås flyttade han till Halmstad, där han drev tenn-

TENNSTAMPLAR

gjuteri 1793–1799. Anmärkas bör att kontrollkontoret i Stockholm ända till 1798 fortsatte att ange Borås som hans uppehållsort och arbetsplats. Under boråstiden var hans produktion totalt 16 829 skålpund och under halmstadsperioden blott drygt 3 000 skålpund. Hans mästartärke var bokstäverna PLH ovanför en fembladig blomma. Rätt många föremål av Holmin är bevarade av privata ägare och museer. En vacker kallskål äges av Borås museum och ett stort stekfat finns i Jönköpings museum. Från hans arbetstid i Halmstad är blott ett mindre antal föremål kända. Göteborgs museum äger några fat. En kalk från 1795 är avbildad i Santessons tennbok.

Peter Holmin drabbades av lungdot och avled i Halmstad den 20 oktober 1800 vid 57 års ålder. I dödboken stavas efternamnet Holmén.

Den tredje i raden av våra tenngjutare hette *Johan Zackarias Holmberg*, som var verksam här i staden 1803–1821. Han gick i lära i Lidköping hos Peter Andersson Mellenberg och blev mästare under ämbetet i Göteborg 1801. Under två år arbetade han i Göteborg men flyttade sedan 1803 till Borås, där han var tenngjutare t. o. m. 1821. Totalproduktionen i Borås utgjorde drygt 5 000 skålpund. Under sista verksamhetsåret 1821 sjönk tillverkningen till blott 49 skålpund. Hans mästartärken var IZ och HB i två separata cirklar. Föremål av Holmberg förekommer rätt ofta i handeln. Borås museum äger några tennföremål av Holmberg, bl. a. en ljusstake.

Holmberg avled den 18 juni 1822 i Borås. Ur bouppteckningen av den 6.9 samma år kan följande vara av intresse. Arvtagare var efterlevande änkan Maria Helena Holmberg, född Västgren, och tre omyndiga barn. Som fast egendom uppgavs en bebyggd gård och tomt under nr 88 vid Sandgårdsgatan, brandförsäkrad, jämte 3/8 av tomten nr 87 ”kryddegård”, allt till ett värde av 800 riksdaler banco. Dessutom var dödsboet ägare till en åker- och ängslycka med kryddgård och manbyggnad samt foderhus och foderlada vid Staketgatan (nuv. Kungsgatan), allt värderat till 333 riksdaler banco. Slutligen antecknades som jordegendom en kålgård vid Simonsland (ungefär i

Kallskål av Peter Larsson Holmin (1777—1793). Borås museum.

området mellan Viskan och nuv. Konstsilkes södra del) till ett värde av 33 riksd. banco. Läser man igenom den ytterst detaljrika förteckningen av inventarier, blir man förvånad över det relativt ringa antal tennföremål, boet ägde. Där fanns $4\frac{1}{2}$ skålpund nytt tenn, 1 soppskål, 5 tennstop, 1 kanna, 2 fat, 1 mjölksil, 1 tvättskål samt 1 bägare. Själva tenngjutarverkstaden var upptagen till ett värde av 100 riksdaler banco. Bouppteckningens totalsumma belöpte sig till 1 664 riksd. banco men lån och gravationer uppgavs till 1 538, så att den faktiska behållningen stannade vid 126 riksd. banco, en rätt obetydlig summa kvar till de efterlevande. Den 19 och 20 december samma år brann större delen av staden ned och det holmbergiska huset vid Sandgårdsgatan torde ha tillhört de 203 hus av stadens 301 byggnader, som eldhärjades. Flertalet av de nedbrunna fastigheterna uppfördes på nytt under åren 1823–24, men redan 1827 drabbades staden åter av en förödande brand, som blott skonade 40 hus av stadsbebyggelsen. Någon ny tenngjutare slog sig ej ned i Borås efter dessa svåra stadsbränder.

Som jag i det föregående påpekat, blev totalproduktionen tennföremål av våra tre gjutarmästare ej så stor. Antalet bevarade föremål är ringa, och i antikhandeln utbjudes mycket sällan tennsaker med boråstämplor. Eftersom tennet är aktuellare och mer begärligt för samlare än blott för ett tiotal år sedan, har dagspriserna stigit oerhört. Vi vet alla, att silverarbeten från Borås tillhör konstauktionernas dyrgripar, men egendomligt nog har det i Borås tillverkade tennet börjat närma sig silverpriserna. Vid de stora stadsbränderna 1822 och 1827 försökte innevånarna rädda sina silverföremål, men det mindre värdefulla husgerådstennet fick smälta ned i lågorna. Åtskilliga gånger har jag sett nedsmälta tennklumpar i brandlagren, när man grävt nya husgrunder i stadens centrum.

Tennets historia i Sverige är mycket intressant. Långt innan staden Borås blev till, åt man på tenntallrikar hos familjen Kijhl i Stora Apelnäs i Roasjö. Dessa är bland det äldsta kända bordstennet i Sverige och hittades av en plöjande bonde i Snärsbo i Sexdrega i en åker 1907. Tallrikarna är till antalet 6 och bevaras nu på Borås museum. Under 1600-talet användes tennet till kungliga kistor. Karl X Gustaf fick vila i en tennkista, som vägde ej mindre än 450 kg. För denne och Karl XI med deras familjemedlemmar lät Tessin d. y. i Riddarholmskyrkan skapa de praktfullaste tennsarkofager, som utförts i vårt land. På slutet av 1700-talet höjdes kritiska röster mot tennet. Det påstods innehålla arsenik och varnades för såsom hälsovådligt. Någon hade förtärt smör, som förvarats i en tennask. Följden hade blivit en allvarlig sjukdom med obotligt förlopp. Tennföremålens blyhalt framhölls också som livsfarlig. Efter några år hade dessa varningar för tennet glömts bort, och det vackra tennet blev åter med full rätt uppskattat.

Det är möjligt att man efter en inventering kunde få fram så många tennföremål utförda av vår stads tre tenngjutare att en mindre tennutställning kunde ordnas på Borås museum. Silverutställningen 1966 blev ju en i dubbel bemärkelse glänsande utställning. Borås har ju haft ett 40-tal silversmeder. Det fanns verkligen underlag för

Ljusstake av Johan Zackarias Holmberg (1803—1821). Borås museum.

en rikhaltig silveruppvisning. En boråsisk tennutställning kan även i ett litet format säkerligen intressera allmänheten.

Det kan vara av ett visst intresse att här omnämna att staden Ulricehamn, som på vår silverutställning 1966 visade fram många förnämliga silverarbeten, blott haft en enda tennmästare. Hans namn var Anders Hendric Bauman, som var verksam där 1789–1793. Totalproduktionen rörde sig om blott drygt tusen skålpund. Han överflyttade 1794 till Västervik. I ämbetsprotokollen från västerviktiden uppgavs han vara utfattig. Några mästartmärken anges ej av Bruzelli varken från hans verksamhet i Ulricehamn eller i Västervik.

Några porträtt av våra tre tenngjutare i Borås finns ej bevarade, och med stor sannolikhet har några sådana aldrig funnits. Vi äger ej heller ett enda porträtt av våra talrika silversmeder, som varit verk-

samma i vår stad fram till 1850. Efter denna tid och fram till våra dagar finns naturligtvis porträtt bevarade. Man kan fråga sig om det överhuvud taget i vårt land finns en enda bevarad bild över en tenn-gjutarmästare. För silversmederna tycks nästan samma porträttbrist råda. Några undantag finns dock. Så t. ex. existerar en gipsmedaljong över Adolf Zethelius, f. 1781, d. 1864, känd guld- och silversmed i Stockholm samt bruksägare. Jag har sett denna medaljong på Torpa, en vacker profilbild, som sannolikt utförts av bildhuggaren B. E. Fogelberg. I den biografiska uppslagsboken "Svenska män och kvinnor" finns en bild över samma person efter en oljemålning.

Vi kan föreställa oss hur tenngjutaren arbetade i sin verkstad, hur han gick där med sitt stora förkläde av skinn, plockade med formar och formdetaljer, höll tennmassan flytande i det stora kärlet över eldhärden, rullade igång sin trampsvarv eller lät lärgossen hjälpa till med dragsvarven. I hammarbänken utförde han hamringen med en kulhammare. Den var reglerbar och kunde noggrant inställas så att cirklarna blev allt vidare och vidare ut mot periferien. Allt blev utfört med skicklighet och kanske med en viss yrkesstolthet, ty redan under sin lärotid hade han säkerligen hört det gamla ordspråket: "För Gud och en tenngjutare är ingenting omöjligt".

Under tryckningen meddelas från Svenska Porträttarkivet att en gipsmedaljong och flera gravyrer finns bevarade över hovgravören och guldsmeden i Stockholm Per Suther, f. 1719, d. 1789. Han var ej medlem i guldsmedsämberet och stämplade ej men höll verkstad 1750—1789. En sentida tenngjutare i Stockholm Nils Santesson, f. 1873, d. 1960, övertog och drev sin faders bekanta tenngjuterifirma till 1905. Han blev senare känd som skulptör och författare. Hans bild finns i olja av Erik Fougstedt från 1913. (Svenskt Konstnärslexikon, del V.)

KÄLLOR

Bruzelli: Tennjutare i Sverige, 1967.

Santesson: Gammalt tenn, 1962.

Forssell: Borås stads historia, 1952—53.

Karling: Kyrkorna i Borås och Brämhult, 1955.

Håkansson: Boråsbor under sexton- och sjuttonhundredatalen, 1943.

Från Borås och de sju häraderna, årgång 1963.

Silver från Borås och Ulricehamn, Borås museum 1966.

Samlarnytt, 1947—68.

Brev från Nordiska Museet, adjunkt Birger Bruzelli, landsarkiven i Göteborg och Lund, studier i Borås stadsarkiv samt muntliga uppgifter från tennsamlare.

JEAN OTTO WILHELM SJÖLANDER

SKOLLÄRARSONEN FRÅN MARBÄCK SOM BLEV KONSTNÄR

AV

STIG HALLGREN

Anteckningarna nedan bygger till stor del på en liten materialsamling rörande Sjölander, vilken överlämnats som gåva till Ulricehamns hembygdsförening och dess ordförande Gustaf Boger av en avlägsen släkting till konstnären. Sedan materialet genomgått och klassificerats visade det sig, att de bevarade blyertsteckningarna, ehuru oftast på underlag av dålig papperskvalitet, i första hand borde ge stoff åt en uppsats om Sjölander som tecknare. Vid konstnärens bortgång 1932 var hans målningar, i främsta rummet porträtt, spridda för alla vindar – någon samlingsutställning har han veterligt aldrig haft – och en genomgång av dessa skulle bli ett alltför vidlyftigt företag för att medhinnas på kort tid. Det bör emellertid påpekas, att tidpunkten för en katalogisering av Sjölanders konstnärliga oeuvre f. n. är gynnsam, inte minst tack vare det uppenbara intresse för honom som människa och konstnär, till dels kompletterat med personliga hågkomster, man möter hos många i hans hemtrakt.

Wilhelm Sjölander föddes den 11 juli 1857 i Marbäck's församling, där hans far Peter Sjölander var folkskollärare. Efter ordinär skolgång fick han plats på kontor i Ulricehamn men lämnade staden redan 1876 och erhöll diplom (dvs. inträdesbevis) vid Konstakademien i Stockholm den 26 augusti 1876, vilket förnyades 1877, våren och hösten. Någon längre sammanhängande tid kan han av ekonomiska skäl inte ha uppehållit sig vid akademien. Han genomgick emellertid

klasserna lägre antik 1877 och anatomi till modell 1878, varunder hans medfödda tecknaranlag ytterligare skärpts. Sporadiskt besökte han även högre skolan men tvingades snart nog söka sin utkomst i reproduktions- och fotobranschen. Under sin tid vid akademien kom han aldrig i åtnjutande av några stipendier, ej heller erhöll han någon belöning. I umgänget tydde han sig till ett koteri likalottade unga konstadepter med tranåspojken Herman Norrman som självskrivnen centralgestalt. Han lär här ha förstått att sätta sig i respekt genom sin tecknarbegåvning, som gav honom möjlighet att på ett ögonblick med några få penndrag fånga det karakteristiska hos människor eller landskap. Det är egendomligt att Sjölander inte lyckades slå mynt av denna sin talang i den dåtida dagspressen. Istället drevs han av omständigheterna in på en bana som porträttmålare, där hans talang att döma av uttalanden från tacksamma beställare, vann stor uppskattning. Det religiösa arv Sjölander förde med sig hemifrån fann även uttryck i altartavelmåleri, t. ex. i Marbäcks kyrka och Påbo kapell.

Året 1899 vistades Sjölander bl. a. i Göteborg, sysselsatt med avporträttering av Göta artilleriregementes elva chefer, räknat från förbandets tillkomst 1794 och framåt. Vid ett besök på platsen har endast tre porträtt med någorlunda säkerhet kunnat identifieras, samtliga osignerade. Dessa är porträtten av A. L. Treffenberg, C. U. Silfversköld och G. Edenhjelm, två i ovala ramar och ett i kvadratisk format, 35x40 cm ungefär. Det är möjligt, att de övriga undanställts på grund av bristande väggutrymme i och med det växande antalet chefskonterfej i officersmässen.

Sjölander gick bort den 4 april 1932 i den stuga, Stenstorp, han tillsammans med sina systrar ärvt efter föräldrarna, belägen i utkanten av Marbäck. Han hade då länge varit en lokalt högt skattad konstnär med porträttgenren som specialitet och en vördad medlem av födelseförsamlingen, vars kyrka han regelbundet besökte i djup och stillsam andakt intill det sista.

Nedan följer, i görligaste mån kronologiskt, en förteckning och

Wilhelm Sjölander mellan 30 och 40 år.

kort karakteristik av de bevarade teckningarna. Dessa har samtidigt monterats upp på hållfast kartongpapp för att bättre bevaras åt framtiden. Betydelselösa spånor måhända i jämförelse med det myckna, som finns kringspritt hos privatsamlare här och annorstädes! Den omisskännliga stämpeln av en begåvning utöver det vanliga motiverar likväl även dessas tillvaratagande.

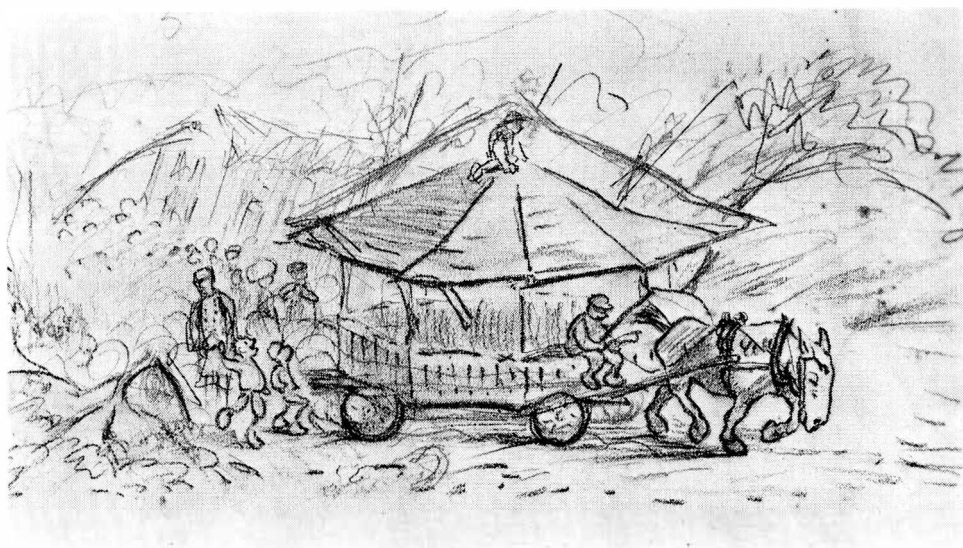
Analys av den konstnärliga delen av materialet

Annotationsalmanacka för året 1885, format 8,5x13,5 cm. Innehåller ett antal otydliga blyertsanteckningar om inkomster och utgifter, adresser, data för möten, bl. a. inom IOGT och slutligen några blyertsskisser, där man främst observerar teckningen av en *ung flicka med huvudduk*, ett mäs-

1. terstycke av psykologisk fördjupning. Ansiktet ligger i halvskugga, armarna vilar mot ett räcke, det snäva livstycket veckar sig vertikalt och blicken, riktad rakt framåt, ger intryck av stilla, inåtvänd begrundan.
2. Porträttet av *skräddaren* på sitt bord är av helt annat kynne. Gemyt och livfullhet präglar figuren, som vänder sig mot åskådaren med ett leende på läpparna. Anekdotiskt skämtsam är skissen med *pojken i korgen*. Som förstudie till
3. något porträtt kan man fatta den lilla skissen av en *man med*
4. *pipskägg* och lugg i dåtida stil. Humoristiskt träffande är en
5. tuschteckning av två *samtalande lantbor* mot en bakgrund av buskskog och bergsknallar. Uppläggningsen av det lilla motivet påminner om Ivar Arosenius. Till samma genre hör
6. den humoristiskt karikerande teckningen *karusellen kommer till byn*, där de lekfulla blyertsstrecken träffande frammanat uppståndelsen kring händelsen.
7. En *vy av Ulricehamn* i tuschlavyr med tåget i förgrunden är av mera traditionell karaktär. Detta gäller även för några
8. stompfade blyerstteckningar, t. ex. *katt vid skänk* och port-
9. rättet av en *kvinnna vid pianot*, där akvarellpenseln med god effekt fått gå över papperet och framkalla valörer i svart
10. och vitt. Blyertsporträttet av *system Adelina* är däremot mera
11. fotografiskt bundet i utförandet. En *skafferi- och skänkrumsinteriör* i indirekt belysning från levande ljuskälla och med anekdotiskt inslag: Katt söker lapa mjölk ur hög kruka, har fått tycke av den franske 1700-talsmästaren Chardin

nr 5

nr 6

nr 15

nr 2

nr 10

- genom laveringstekniken, som spelar ut halvdagrarna på gammalt, gott manér. Den enda oljan i sammanhanget är det
12. lilla på papper utförda blomsterstycket *Snödroppar i glas*, där man kommer att tänka på blomsterstilleben av sekelskifteskonstnären Olof Sager Nelson. Samma fina stämningdjup är förnimbart. Alldagligare är *landskapsskissen från Åsunden* på gratulationskortet från 1898. Färgskalan, illuderande tidig vårmorgon över sjön, är här litet väl söt.
13. Från göteborgsåret 1899 härstammar ett plånboksinlägg med skisser, format 8x13,5 cm. En blyertsteckning av *hamnen* och några skisser från en avstickare till Hälsingborg hör här till de mindre märkliga bladen. Så mycket intressantare är skissen med *de båda gamla kvinnorna* liksom bilden av *gumma med käpp*. Här kommer konstnärens inlevelseförmåga i mänskligt liv till sin fulla rätt. Värme och intimitet talar ur dessa blad, där ålderdomens hjälplöshet får gripande uttryck. Till samma notisbok hör en levande *hönsstudie*
14. och ett *gubbansikte* på samma blad som utkast till en bild av metare på Åsunden. En tuschteckning från konstnärens vistelse i Kölingared visar en *utsikt över sjön Lönern* och är insprängd i ett brev till systemn Adelina, troligen från sekelskiftet. Det är en snabbskiss och ger en god uppfattning om Sjölanders säkra konstnärsöga och schvungfulla handstil.
15.
16.
17.
18.
19.

Det övriga materialet

Det konstnärligt betydelsefulla i de bevarade papperen är härmed redovisat. Samlingen upptar f. ö. ett 30-tal brev från barndomsvännen, diakonen Pontus Elmstrand, daterade åren 1904–1930, med luckor bl. a. för krigsåren. Ett tiotal brev från konstnären själv från åren 1884–1900 är riktade främst till systemn Adelina. Brytningen mellan två livsstilar, konstnärens bohemiska stockholmstillvaro och den fromma andan i föräldrahemmet får här gripande uttryck i någ-

Sjöländer i systrarnas krets utanför Stenstorp under 20-talets sista år.

ra tidiga epistlar. På det hela taget måste man dock konstatera, att Sjöländer är anmärkningsvärt förtegen om sina problem i de bevarade aktstyckena. Även några brev från systrarna Selma och Adelina till brodern ingår i samlingen och vittnar spontant om den gudfruktiga tonen i hemmet. Slutligen finner man några brottstycken ur faderns skriftliga kvarlåtenskap och några positiva uttalanden från porträttbeställare om Sjöländers förmåga att träffa likheten.

Det bevarade materialet kan verka tunt men ger dock en framtida biograf vissa ledtrådar ifråga om Sjöländers utveckling. Alltefter som åren gick och de yttre villkoren inte nämnvärt förändrades, måste tanken på en återinflyttning till hemtrakten ha växt sig allt starkare hos honom, särskilt som han torde ha räknat med att även hem-

ma tjäna tillräckligt på porträttbeställningar för att tillfredsställa sina blygsamma behov. Uppenbarligen betydde dessutom umgänget med systrarna i den förtroliga barndomsnaturen oerhört mycket för honom, fungerade som något slags moraliskt styrkebälte, utan vilket han skulle känt sig hjälplös. Till skillnad från andra kända konstnärer i samma generation, vilka i likhet med honom bosatte sig i födelsebygden och inspirerades av dess natur, synes emellertid Sjölander ha splittrat sig alltför mycket för att orka med det kraftuppbåd som en slutgiltig utveckling av de konstnärliga anlagen mot ett personligt genombrott skulle fordrat.

Sjölander i konsthistorisk belysning

Några ord bör kanske redan nu ägnas Sjölanders konsthistoriska ställning, även om endast en begränsad del av hans i enskild ägo befintliga oeuvre kunnat granskas. Rent allmänt kan han sägas tillhöra 90-talisterna, skymningsmålarna med de dämpade färganslagen. Helt lystrar han emellertid inte till deras signaler, varken ifråga om stilisering eller monumentalt format.

Sjölanders motiviska mångsidighet är överraskande och stämmer inte heller överens med 90-talisternas odling av en viss genre, vissa återkommande motiv. Bøjelsen för porträtt- och genremåleri – gärna med berättande anstrykning – är uppenbar liksom på det hela taget orienteringen mot ett äldre konstskede med holländska och tyska mönster. Den s. k. akademistilen hade här sitt fäste och kan även med lätthet spåras i konstnärens arbeten under och efter akademitiden. Pastellen som uttrycksmedel kommer tidstypiskt till flitig användning under 70- och 80-talen liksom man samtidigt kan iaktta inflytandet från den samtida fotokonsten i uppläggnings- och kompositionen av motiven och deras komposition.

Sjölanders färgskala är vanligtvis nerstämd. Klanger av blått, brunt och violett är inte ovanliga. Friskast i färgen är de tidiga landskapen från hemtrakten, där en okonstlad realism fått förmedla

konstnärens äkta naturkänsla. Hade möjligheter getts Sjölander att på ort och ställe studera det dåtida franska pleinairmåleriet skulle resultaten säkert blivit ypperliga. Som det nu var fick han vanligen treva sig fram på måfå och skaffa sig intryck efter planscher. Akvarell- och pastelltekniken medverkar ofta märkbart till ett frigjordare föredrag än oljan.

Som framgått av det föregående är Sjölander en styv tecknare. Det var även på detta område den akademiska traditionen hade sin styrka 1800-talet igenom. Det kan därför ses som en följdriktig utveckling att han kom att odla porträttgenren med särskild förkärlek.

Käll- och litteraturförteckning

- Brev till och från Wilhelm Sjölander, Ulricehamns hembygdsförenings arkiv.
Notisböcker och skisser ur Sjölanders kvarlåtenskap, Ulricehamns hembygdsförening.
Konstakademiens arkiv, Sthlm.
Kungl. Göta artilleriregementes porträttsamling, Gbg.
Hård af Segerstad, U., Herman Norrman. (Sveriges allm. konstförenings publ. 57). Sthlm 1948.
Svenskt konstnärslexikon. Bd 5. Malmö 1967. Artikeln sign. B(engt) O(lvång).
Johansson, Henrik, Ett lokalt konstnärsminne, 100 år sedan V. Sjölander föddes, Ulricehamns Tidning, 1957.

BLOMMORNA KRING MIN STUGKNUT

AV

G. A. WESTFELDT

I början av detta sekel fanns det här och var i våra bygder ännu hävdade lövängar. Framför allt var så fallet i de nordöstra häraderna på gränsen till Falbygden. I dag är dessa underbara blomsterängar nästan helt försvunna. Det är blott på några enstaka punkter och speciellt kring våra större eller medelstora sjöar, som man numera kan finna rudiment av dessa öppna, ljusa ängsmarker, som dröjt sig kvar genom seklerna, minnande om forna tiders odlingslandskap, som i sina konturer fanns redan under järnåldern.

1939 inköpte min maka och jag en större tomt vid sjön Tolken i Åspereds socken. Tyvärr for vi kanske lite hårdhänt fram med den granna ängsmarken men ändamålet med köpet var ju dock, att här i all blomsterprakten bereda oss ett sommarhem. Även om en rätt så stor del av tomtmarken har tagits i anspråk för byggnation och trädgårdsodling, är dock huvudparten av ängen ännu efter 30 år i ett ganska orubbat skick. Tomten omfattar cirka 14 000 kvm och ligger i en sluttning på Tolkens västra strand ungefär 240 m ö. h. På ett par ställen tränger grundvattnet fram i markytan, så att markskiktet på våren är smått översilat. En mindre bäck rinner över tomtens. Den flödar tyvärr ej året runt utan torkar under högsommaren helt ut. Under snösmältningstid och höstregnen kan bäcken tidtals bli rätt så imponerande. Inom stora delar av området liksom även på angränsande mark ligger stenåldersgravar och ett större kummel intar ett dominerande läge i ängens centrum.

Trädskiktet består till större delen av alm, ask, björk och ek, av vilka de mäktigaste når över 2 m i omkrets vid brösthöjd. I buskskiktet förhärskar hassel med inslag av brakved, hägg, olvon, rönn, vildapel och vägtorn (*Rhamnus cathartica*). Jag har dessutom under årens lopp planterat in en del i Sverige vildväxande arter såsom bok, avenbok, lind, oxel, lönn, hagtorn, gråal, tibast (*Daphne*), blåtry (*Lonicera caerulea*), måbär, daggvide (*Salix daphnoides*), benved (*Evonymus*), slån, kaprifol, murgröna och vildkornell (*Cornus sanguinea*). En knappt meterhög gran är uppdragen med frö från den fridlysta, purpurbarriga granen vid Hulebo i Sandhult. I strandkanten växer även vanlig al jämte smärre bestånd av viden. Vackrast är ängen i vårens tider, särskilt under ljusa majkvällar innan träden ännu hunnit lövas och markskiktet domineras av våra underbara vårblommor.

Förutom sippor hyser tomten även svalört, vårlök, nunneört (*Corydalis intermedia*), buskviol (*Viola hirta*), gullpudra, skogsbingel (*Mercurialis*) och desmeknopp (*Adoxa*). Blåsippan är en sentida inkomling i ängen. Den har jag själv planterat och sått. Fröna är sengrodda och ligger merendels 3 à 4 år i jorden innan de gror, varför arten ännu efter 30 år ej är så spridd som önskvärt hade varit. Gulsippan (*Anemone ranunculoides*) är liksom sin vita syster spontan och visar klar tendens att öka. Under senare år har backskärvfrö (*Thlaspi alpestre*) slagit sig ned i ängen och i grusgången har jag avsiktligt sått in dess frände vårskärvfrö (*Th. perfoliatum*) och sandkrasse (*Teesdalia*). Från Uppsala härstammar ett par intressanta nunneörter (*Corydalis pumila* och *solida*). I ett par rabatter växer även den ståtliga sibiriska nunneörten (*C. nobilis*). Mest lättodlad är dock gul nunneört (*C. lutea*), som lätt förvildar sig. Betydligt mera nyckfull är kungsängsliljan (*Fritillaria meleagris*), som hör hemma i målarbygden och har förhållandevis svårt att finna sig till rätta i Väst-Sverige, och invid bäcken tycks en annan ost-svensk art, lund-smörblomman (*Ranunculus cassubicus*) trivas synnerligen väl. Den lilla vårlöken (*Gagea minima*) har under senare år fattat posto under några vinbärsbuskar. Bland övriga lökväxter odlar jag med växlande framgång

Stugan i ängen.

narcisser, snödroppar, pärlhyacint, Scilla och morgonstjärnor (*Ornithogalum*). Vanlig lungört (*Pulmonaria officinalis*), som finns vildväxande i bygden, har jag även planterat in och den sprider sig snabbt. Däremot har dess frände, den smalbladiga lungörten (*P. angustifolia*) betydligt svårare att finna sig till rätta. När vi först tog vår tomt i besittning, fanns det bevisligen endast tre exemplar av gullviva i ängen. I dag är arten vanlig. Några exemplar är inplanterade men huvudparten är sådda. Från några kraftiga individ i mitt stenparti hämtar jag varje höst de mogna fröna, som jag sår ut på lämpliga ställen. Det är särskilt tacksamt att strö ut fröna i nyuppluckrad jord och med förkärlek utnyttjar jag årets alla sork- och mullvadshögar.

När jag i midsommartid sitter invid min stugknut och skådar ut över den granna ängsmarken, så måste jag instämma med alla dem som tidigare gjort gällande, att det finns få växtsamhällen i landet

som går upp mot den svenska lövängen. Såväl Linné som hans lärjungar satte lövängen högst av allt i svensk natur och när linneanerna i fjärran land tänkte på hembygden, så var det alltid lövängen de fick för ögonen. Vår ängsmark här vid Tolken kan naturligtvis ej jämföras med de gotländska orchidéängarna. Hos oss växer det blott en vild orchidé, grönvit nattviol (*Platanthera montana*). Det är ej min avsikt att trötta med för mycket uppräknningar av ängens alla blommor. De helt dominerande är hundkäx, midsommarblomma, rödblåra, prästkrage, tjärblomster, liljekonvalj, smörblommor av olika slag, häck- och kråkvicker, gökärt och många andra. Smörbollarna eller daldockorna (*Trollius*), som de ock kallas, och som i år blommat synnerligen rikligt, är i det närmaste slut. Just nu håller brudborstarna (*Cirsium heterophyllum*) på att gå i blom. Även en vitblommig form växer i ängen och i dess närhet. Inom de fuktigare partierna förekommer brudborsten i stora mängder och den tävlar med älggräset (*Spiraea ulmaria*) i individriksdom. Invid det stora kumlet växer i trädens skugga trolldruva (*Actaea*), storrams (*Polygonatum multiflorum*) och kransrams (*P. verticillatum*). I ängens torrare partier finner man stor och liten blåklocka och på ett par ställen även nässelklocka (*Campanula trachelium*) och i en av rabatterna kämpar dess frände knölklockan (*C. rapunculoides*) envist om utrymmet med en del odlade växter. På sensommaren är det fibblornas tid i ängen. Tio olika fibblor har jag räknat till på tomten, däribland den vackra hästfibblan eller slättergubben (*Arnica montana*). Vidare kan jag notera fyrkantig johannesört, rödklint, gulvial, björnfloka och den kraftiga understundom upp till 3 meter höga strättan (*Angelica*).

I tomtens sydvästra hörn går en källa i dagen. Tack vare moränens kalkhalt finner man i den översilade marken några intressanta arter, tätört (*Pinguicula*), vildlin (*Linum catharticum*) och slätterblomma (*Parnassia*) samt några halvgräs av släktet *Carex*. Detta lilla kärr har jag under årens lopp med mer eller mindre gott resultat berikat med några representanter från traktens verkliga kalkkärr. Bland dessa må

nämnas ängsnycklar (*Orchis incarnata*), kärrknipprot (*Epipactis palustris*), den högnordiska fjällskäran (*Saussurea*) och den gulvita, manshöga kåltistel (*Cirsium oleraceum*). Från Valle härad i centrala Västergötland har jag hämtat den ståtliga vippstarren (*Carex paniculata*) och från Österlen i Skåne majnycklar (*Orchis majalis*) och småvänderot (*Valeriana dioica*). Vid flera tillfällen har jag planterat majvivan (*Primula farinosa*) i kärret – men förgäves. Växten är svårödlad och det måste tydligen vara ett barn med ett barns tur för att man skall lyckas med den uppgiften. Som skolpojke hämtade jag en tuva av majviva från Närke och påföljande sommar utvecklade plantan ej mindre än 64 stänglar.

Längs bäcken möts man av en del andra intressanta arter. I buskaget vid stenmuren klänger humle. Längre ned finns ett bestånd av strutbräken (*Struthiopteris*), vår ståtligaste ormbunke, som under gynnsamma betingelser kan bli manshögt, vidare lundstjärnblomma (*Stellaria nemorum*), springkorn (*Impatiens noli tangere*) med sina elastiskt uppspringande frukter samt tre arter av dunörtssläktet (*Epilobium adenocaulum*, *hirsutum* och *roseum*). Strax invid bäcken förekommer det även ett stort bestånd av hässelklocka (*Campanula latifolia*).

Under årens lopp har en hel del mer eller mindre långväga främningar spritt sig från mina stenpartier och blomsterrabatter in i ängsmarken. Från Skånes bokskogar härstammar månviol (*Lunaria*), brunnäva (*Geranium phaeum*), gulplister (*Lamium galeobdolum*), revsuga (*Ajuga reptans*), buskstjärnblomma (*Stellaria holostea*) och aklejruta (*Thalictrum aquilegifolium*). Mellaneuropa har bidragit med rosenplister (*Lamium maculatum*). Under en följd av år växte den öländska storviolen (*Viola elatior*), den ståtligaste av våra vilda, svenska violer i ett stenröse. Platsen tycks emellertid ej ha passat ”den nådiga”, ty den försvann och dök i stället upp på ett par andra punkter i mina blomsterrabatter. Bland nykomlingarna är även vår vanliga akleja, vippärt (*Orobanchis niger*), vårärt (*O. vernus*), ängsskära (*Serratula*) samt en av våra små älskliga häxörter (*Circaea*). Från

Ängens raraste blomma, *Orobanche reticulata*.

Munkängarna på Kinnekulle har jag hämtat ramslöken (*Allium ursinum*) och från en ängsmark i grannskapet härstammar ett par exemplar av Sankt Pers nycklar (*Orchis mascula*). De öländska alvarens karaktärsväxt tulkörten (*Cynanchum*) höll ett slag på att bli allenarådande i ett stenparti. I dess ställe omhuldar jag numera en del representanter för stäppfloran på Falbygden, fjädergräset (*Stipa*), vårt kanske sällsyntaste gräs, drakblomman (*Dracocephalum*), färgmadra (*Asperula tinctoria*), praktbrunört (*Prunella grandiflora*) och trollsmultron (*Potentilla rupestris*). Till rösets blomsterrariteter hör även den gyllene adonisen, tovsippan (*Anemone silvestris*), ullsmörblomma (*Ranunculus illyricus*), tokbusken och kransborren (*Marrubium*), vilka som vildväxande nära nog uteslutande hör hemma på Öland och Gotland. Rosenrot (*Rhodiola*) och fjällkåpa (*Alchemilla alpina*) har även hamnat i röset och ett stycke därifrån växer i en

En vitblommig brudborste, *Cirsium heterophyllum*.

skuggig vrå dvärgbjörk (*Betula nana*) och älvtolta (*Mulgedium sibiricum*). Den senare har jag hämtat från en bäckravin i Selånger i Medelpad. På Kolmården insamlade jag för några år sedan frön av de båda manshöga umbellaterna pipfloka (*Pleurospermum*) och spenört (*Laserpitium*). Sådden lyckades och båda blommar nu årligen i ängen. Hösten 1967 gjorde jag ännu en intressant frösådd. Det gällde en annan sällsynt umbellat, *Molopospermum cicutarium*, som hör hemma i bergstrakterna norr om Medelhavet. Även den sådden lyckades och fröplantorna frodas men det hinner kanske våras flera gånger innan den långväga gästen står i blom.

Efter att under en följd av år ha planterat en del sydländska, värmefordrande arter, som i bästa fall klarar en eller annan fimbulvinter, så finner man snart, att våra sedan gammalt odlade bondblommor såsom stor videört (*Lysimachia punctata*), blågull (*Polemonium*),

löjtnants- och fänrikshjärta (*Dicentra spectabilis* och *formosa*), vallmo (*Papaver orientale*), borstnejlika (*Dianthus barbatus*), bondpion samt skilda arter av flox, lupiner, kungsljus och liljor bäst finner sig till rätta i vårt bistra klimat.

Bland medicinalväxterna har jag under många år odlat hjärtstilla (*Leonurus*), fingerborgsblomma, Mose brinnande buske (*Dictamnus*), belladonna (*Atropa belladonna*), libbsticka (*Levisticum*), mästerrot (*Imperatoria*), ålandsrot (*Inula helenium*) och dess släkting, den mera ovanliga solstjärnan (*Telekia speciosa*). Bland övriga kryddoftande örter har jag planterat in kungsmyntha (*Origanum*), kranssalvia (*Salvia verticillata*), citronmeliss (*Melissa officinalis*) och timjan. I en rabatt frösår sig år efter år mattram (*Chrysanthemum parthenium*) och lungrot (*Chenopodium bonus Henricus*), av vilka den senare i äldre tider lär ha använts som grönsak. Tvenne andra arter, som självsår sig i mina land är värda att omnämnas. Det är den engelska vallmon (*Meconopsis cambrica*) och rosenglim (*Silene armeria*). Båda är ytterst tacksamma att odla och försvarar väl sin plats i blomster-rabatterna.

Förutom vår vanliga bondpion odlar jag även den kinesiska busk-pionen (*Paeonia arborea*) som blir mer än meterhög och har förvedade grenar samt den låga, bredbladiga, gula och tidigt blommande *P. Mlokozewitschii*. En ört som man sällan ser odlad är knölvialen (*Lathyrus tuberosus*), vars jordstammar utbildar ätliga knölar, ”ardacker”, stora som hasselnötter. Odlingsvärd är även rosenvial (*L. latifolius*), en nära anförvant till vår vanliga lukttärt. Och i den långa raden av trädgårdens alla ståtliga blomster har jag den stolta riddar-sporren och ”preses” bland vårt lands giftblommor stormhatt eller ”duvor och vagn” (*Aconitum*), som i äldre tider anlätades vid giftmord och som lär ha flera påvars liv på sitt samvete. Under sistförflutna sommar har ytterligare en giftväxt nästlat sig in i mina land nämligen den 1-åriga spikkklubban (*Datura*). Arten hör till de mera ovanliga ogräsen. Den blir meterhög och har trattlika blå blommor och stora grovtaggiga frukter. Tillsammans med bolmörten och bella-

donna hör spikklubban till de växter, som är intimt förknippade med de medeltida häxprocesserna.

Även buskrosorna har under årens lopp fallit inom ramen för mitt odlarintresse. Under ett par år hade jag ett 50-tal olika buskar i rabatter och rundlar kring stugan. I dag är det stora flertalet försvunna. Bland dem som under varje midsommar fågnar ögat är en tre meter hög buske av pimpinella-typ, som under någon fattig vecka är översållad med ett otal, 5 cm vida, enkla, rent vita blommor. Strax intill står ett kraftigt exemplar av äpplerosen eller skottarnas ros (*Rosa rubiginosa*), vars blad har en stark doft av äpple. Från trakten bondgårdar har jag hämtat några meterhöga buskar av vilka en typ allmänt odlas i bygden. Den har stora, halvfyllda, väldoftande skära blommor. Något namn har jag ej lyckats få på busken, men jag vill närmast beteckna den som en form av *R. centifolia*. Vid samma tidpunkt, i början av juli, blommor en annan buskros. Blommorna är blodröda, enkla och grenarnas övre partier är tagglösa. Jag förmodar att det är bergrosen (*R. alpina*), som finns vildväxande i Alperna. Under sensommaren blommor sumprosen (*R. palustris*) från USA. Det är en drygt meterhögt buske med vackra, smått läderartade blad, som är föga utsatt för ohyra och insektsangrepp. Blommorna är skära och sitter i flocklika klasar. Kraftigast av mina rosenbuskar är en form av vresroten (*R. rugosa*) med stora, fyllda, röda blommor. Invid spaljeer och utmed husväggar kan man med fördel plantera *R. Helenae*. Den har upp till fyra meter långa grenar och starkt doftande, 4 cm stora, gulvita blommor, som är samlade i klasar. Som vildväxande hör busken hemma i västra Kina. I fjol fick jag även ett litet exemplar av finnrosen (*R. acicularis*), vilken, som det svenska namnet anger, har en osteuropeisk utbredning och som i vårt land endast är anträffad i trakten av Skellefteå. Och till sist har vi svearnas ros (*R. suinum*), den urgamla svenska rosen, som odlats här under ett par årtusenden men som först under de allra senaste årtiondena uppmärksammas av sakkunskapen. (Jfr. årg. 1965 sid. 37 ff).

Som jag tidigare antytt har många sydländska arter, som jag plan-

Bambun från Ost-Asien.

terat in på tomten snart åter försvunnit. Magnolia, mullbärsträd (*Morus alba*), *Tamarix pentandra* och blåregn (*Wistaria*) blev sålunda ytterligt kortlivade. *Buddleya alternifolia* frös bort efter några år. Hjorthornsbusken (*Rhus typhina*) förde under en följd av år en tynande tillvaro för att slutligen dö. Klöveralm (*Ptelia trifoliata*) är nu gott och väl 10 år gammal. Vissa vintrar fryser den ned, kommer åter men har hittills ej nått mer än 1 m i höjd. Den blommade en sommar. Även vår vanliga fläder har svårt att klara de hårdaste vint-rarna då den gärna fryser ned för att påföljande vår skjuta nya skott. En art av släktet *Deuschia* för en liknande tillvaro och blommade under sistförflutna sommar mycket rikligt. Rosenrips (*Ribes sanguineum*) är blott ett år gammal i ängen. Den övervintrade snällt men blommade ej 1968. Den kinesiska taggaralian (*Aralia chinensis*) trivs utmärkt och visade ett slag t. o. m. tendens att genom

Kungsljuset, vars spira lyser långt ut över Tolken.

sina rotskott bli ett besvärligt ogräs. Vingnöten (*Pterocarya fraxinifolia*) har jag haft i odling under en följd av år. Den blir blott meterhög, vilket syns mig så mycket mera märkligt, som den går väl till på Årås i Redväg, ett ställe som är betydligt frostläntare än vid vår äng vid Tolken. Av det grå valnötsträdet (*Juglans cinerea*) planterade jag ett exemplar 1942. Det frös redan under påföljande vinter men från basen har det sedan skjutit upp ett 8 m högt träd som blommar under enstaka år, dock utan att utbilda frukt. 1960 fick jag ett tjugotal frukter av samma art från USA. En nöt grodde. Trädet har nu nått en höjd av 1 m. Paradisbuske (*Kolkwitzia amabilis*) trivs väl men har ännu ej blommat. Trollhassel (*Hamamelis virginica*) går dåligt till och för en tynande tillvaro. Murgrönan (*Hedera helix*) klarar vintrarna under förutsättning att snötäcket är tjockt nog. Skulle något skott till äventyrs leta sig upp för någon trädstam fryser

Den legendariska misteln, *Viscum album*.

det regelbundet bort. De storblommiga arterna av släktet *Clematis* är ej tillräckligt härdiga i vårt klimat. Däremot blommar *C. viticella* årligen mycket rikligt och når 4 meters höjd. Till sist några ord om bambun (*Sinarundinaria*), som nu är cirka 10 år gammal på platsen. Växten trivs förhållandevis väl och blir vissa år 3 meter hög. Ett par vintrar har bambun frusit ned men har varje vår skjutit nya skott. Tyvärr är gräset mycket omtyckt av hararna varför jag varje höst måste spanna ett finmaskigt hönsnät omkring växten. Av släktet *Rhododendron* odlar jag flera arter som alla går väl till liksom även busk-rosling (*Pieris floribunda*), en nära anförvant till vår vanliga rosling, som håller till på vitmosstuvorna i våra skogskärr och mossar.

Några intressanta parasiter och halvparasiter har under årens lopp hamnat i vår äng. Natt och Dag (*Melampyrum nemorosum*) fick jag

Stor videört, från Sydost-Europa.

redan 1941 genom frön från Runmarö i Stockholms skärgård. Växten stortrivs och har spritt sig över stora delar av tomten. Där emot har jag misslyckats med att så in pukvete (*M. arvense*) och korskovall (*M. cristatum*). Innan Kung Karls spira (*Pedicularis sceptrum carolinum*) blev fridlyst i länet hämtade jag en tuva från bygden. Den levde under några år i kalkkärret, blommade även men försvann snart. 1950 lyckades jag få misteln (*Viscum album*) att gro i en apel. Den trivdes förträffligt men då värdväxten frös bort under en kall vinter dog även misteln. Sista året mätte busken cirka 60 cm i diameter. Sedan några år tillbaka parasiterar tistelsnyltrotten (*Orobanche reticulata*) på brudborste i ängen. I fjol räknade jag till 12 individ, i år blott 5. Våren 1968 slängde jag ut frön av vätteros (*Lathraea*) under en hasselbuske. Det skall bli nog så intressant att se, dels om jag lyckas med min sådd, dels också hur många år det

kommer att ta innan den egendomliga växten ger sig till känna bland de skrupna fjolårslöven.

Och till sist några ord om vår vanliga svenska enebuske. Det var den torra sommaren 1959, som busken planterades i ängen. Enen växte i en klippskreva och det behövdes varken spett eller spade för att få upp den. Jag visste sedan gammalt, att man bör vara mycket noga med att enen på sin nya växtplats blir placerad i exakt samma väderstreck som tidigare. I avsaknad av kompass, fick sol och klocka bestämma väderstrecken och en vacker flickas hårband placerades i busken som riktmärke. Trots torkan lyckades planteringen över all förväntan. Enens svåraste fiende är vintertid vår vanliga fälthare och för att freda busken, måste jag varje höst skydda den med ett ståltrådsnät. Under hednatiden stod enen högt i kurs. För enbusken skulle man ta av sig huvudbonaden och för fläderbusken knäböja. Drottning Kristinas livläkare Sparrman skrev om enbären: ”De ha flera dygder än någon annan frukt. De stärka hjärnan, så att alla invärtes och utvärtes sinnen kunna bära sitt kall, i synnerhet minnet och synen. De är goda för slag, senedrag och lemmars bävande, styrka magen, hjälpa att spisen kan bättre försmältas, de äro bra för vattusot och kolik, de driver väder, urinen och stenen”.

Det kanske är förståeligt, om jag säger, att jag är rädd om min enebuske.

VIKINGAGRAVAR I BRUNN

AV

INGEGERD SÄRLVIK

Bilden av vår vikingatid är till stor del präglad av de skildringar, som samtida författare givit. Västeuropeiska munkar och arabiska köpmän, som kom i kontakt med nordborna, har nedtecknad sina iakttagelser och till oss förmedlat bilden av vikingen som en väldig krigare och vittberest handelsman. En vanlig uppfattning om gravskicket bygger på araben Ibn Fadlans berättelse om en begravning hos ruserna i Ryssland. Den döde placerades, klädd i vackra kläder, på sitt skepp. Han fick med sig alla sina vapen, sina hästar, sin hund, sin älsklingshustru samt mat och dryck. Man brände alltsammans och byggde en hög över brandresterna.¹⁾

En sådan här gravsättning var givetvis förbehållen en hövding. Visserligen har arkeologiska undersökningar här och var givit exempel på sådana rikt utstyrda gravar även i Norden, men utan tvekan vanligast i det arkeologiska källmaterialet från vikingatiden är betydligt torftigare utrustade gravar. Man finner ofta små gårds- eller bygravfält, där ingen nämnvärd social skillnad mellan de gravsatta personerna kan märkas. På Stensgården i Brunns socken, numera Ulricehamns stad, undersöktes sommaren 1962 några gravar, som just hörde hemma i en sådan enkel bondemiljö.²⁾

De döda hade lagts i kista och bränts, kvar fanns de brända benen, spikar, nitar och kistebeslag. Man hade samlat de brända benen i ett enkelt, odecorerat lerkärl eller i ett hartstätat träkärl eller helt enkelt bara strött ut dem på marken innan man täckte över dem med sten och jord. Ytterligt få personliga ägodelar hade de döda fått med sig:

ett bryne, en eldsten, en pärla, en ring. En enstaka gång hade ett vackert dräktspänne fått sitta kvar och en annan gång hade en benkam prytt håruppsättningen.

De undersökta gravarna låg i den sydvästligaste delen av ett större gravfält, nr 34 i Riksantikvarieämbetets register över fasta fornlämningar i Brunns socken. Detta gravfält ingår i ett fornlämningsområde på sydvästsluttningen av en grusås. Området utgöres av enbevuxen hagmark inom odlingsområdet vid sjön Åsundens norra ände och ligger en knapp kilometer väster om sjön. Gravfältet ligger högt med vidsträckt utsikt över bygden. Höjdskillnaden härifrån till sjöns nuvarande yta är ca 25 meter. Gravfältet består av högar, stensättningar och resta stenar. Vid undersökningen påträffades dessutom en brandgrop, som ej haft något synligt märke ovan jord. Söder och sydost om gravfältet fanns rester av fem terrasskanter och i anslutning till dessa åtskilliga odlingsrösen. Ca 250 meter öster om gravfältet ligger ett stort röse, två s. k. brätterösen, flera stora högar samt några skålgropsstenar. En mängd odlingsrösen finns i området mellan gravfältet och dessa fornlämningar. Ytterligare odlingsspår kan iakttagas i skogen öster om det stora röset. Med hjälp av det kartmaterial som står till buds har kulturgeografen Sven Olof Lindqvist ansett sig kunna datera odlingen inom detta område till högmedeltid eller äldre.³⁾

Vid den arkeologiska undersökningen påträffades en del föremål som med all sannolikhet inte hörde till gravarna utan måste betraktas som tillfällig inblandning av material från äldre boplatser i närheten. Hit hör sådana saker som lerklining, järnslag, en hjärtformad pilspets, ett dolkskaft och avslag av flinta. Under en av stensättningarna påträffades dessutom en kokgrop, ca 1 m i diameter och 0,25 m djup. Gropen var fylld av skörbränd sten, sot och kol. Den låg i anslutning till ett jordfast block. Även detta var skörbränt på den sida som vette mot kokgropen.

Även om det ovan redovisade materialet är magert, kan man dock med dess hjälp skissera en kontinuerlig mänsklig verksamhet i just

detta lilla område under mer än 3 000 år. Flintföremålen kan härröra från bronsåldern eller möjligen senneolitisk tid (ca 1500–500 f. Kr.). I en bronsåldersmiljö passar det stora röset, brätterösen och skålgropsstenarna. Lerkliningen kan vara rester av nedbrunna enkla byggnader, järnslagget visar aktivitet på platsen någon gång under det första årtusendet efter vår tideräknings början. Tiden mellan bronsåldern och vikingatiden bör dessutom kunna utfyllas av gravarna på den undersökta delen av gravfältet samt de stora högarna längre åt öster.

När kristendomen infördes i dessa trakter har man flyttat gravplatsen närmare kyrkan och någon tid därefter har nyodling ägt rum under den kraftiga expansionen under äldre medeltid. Sedan har odlingen fortgått in i modern tid. Ännu i mannaminne har ett torp legat i närheten av gravfältet och ca 75 meter söder därom finns en ännu användbar källa. Nu är dock hela området på väg att bli skogtäckt.

De undersökta anläggningarna

Av de undersökta gravarna kan 4 stycken karakteriseras som högar, 19 stycken som stensättningar och en som brandgrop. Högarna hade en diameter av 5–7 meter och en höjd av 0,8–0,9 meter. Stensättningarnas diameter var 4–5 m, i ett fall 8 m och höjden var 0,4–0,5 m. Högarnas form var rundad. Av stensättningarna var 10 stycken rundade, 2 rektangulära, 1 tresidig och 6 oregelbundna till formen. Alla högarna samt de rundade stensättningarna var synliga före undersökningens början. Kantkedja förekom kring dessa anläggningars stenpackningar men ej i övriga fall. Detta kan tyda på att samtliga anläggningar från början varit rundade och väl synliga och att de, som nu inte var synliga vid undersökningens början och som visade sig ha oregelbunden form samt sakna kantkedja, skadats av odlingen i området. Dessa anläggningar innehöll dessutom ytterst få fynd. Högar och stensättningar hade en likartad uppbyggnad av stenpackning i 1–4 lager. Jordfasta block och klumpstenar ingick

också i anläggningarna. Kantkedjorna var ofta delvis dolda av stenpackning, vilket tyder på att man först märkt ut gravplatserna med stenkretsar och sedan lagt stenpackningarna. Dessa var dock ej särskilt vällagda. Vid kartering av gravfältet 1931 fanns också resta stenar på detta. Av dessa återstår nu endast två, som står på den del av gravfältet, som inte berördes av undersökningen.

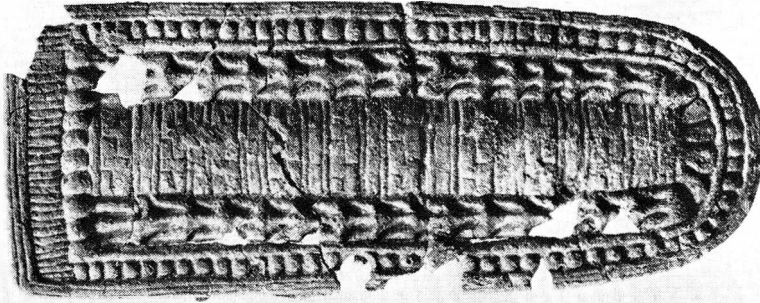
Rester av fem terrasskanter var tydligt urskiljbara i terrängen. Den nordligaste av dessa löpte omedelbart söder och sydost om gravfältet och fortsatte åt väster ut i den där belägna åkern och svängde sedan av mot norr. Denna terrasskant svänger mot norr även öster om gravfältet. Ett par avsnitt undersöktes och den visade sig då vara uppbyggd av stenar, löst lagda i mylla. Inte omöjligt är, att den utgjort gravfältets ursprungliga begränsning och att detta i så fall i sin västra del blivit helt förstört av odlingen. Övriga terrasskanter bestod huvudsakligen av mylla.

De flesta odlingsrösena låg i anslutning till dessa. Tjugoåtta odlingsrösen undersöktes. De hade en högst varierande storlek, diametern växlade mellan 3,5 och 7 meter, höjden mellan 0,35 och 1,0 meter. Stenarna var löst lagda i mycket mylla och man kunde inte urskilja några lager i stenfyllningen. Stenstorleken var ytterligt varierande. Tio odlingsrösen var lagda i anslutning till klumpstenar. Två av odlingsrösena innehöll recenta fynd.

Fynden

Samtliga undersökta gravar var brandgravar. Mängden ben var i högarna betydligt större än i stensättningarna, mellan 2,5 och 5,7 liter. I de rundade stensättningarna fanns mellan 0,1 och 1 liter ben. I de övriga stensättningarna fanns endast ett fåtal ben.

I tio av stensättningarna var ben, kol och föremål spridda i anläggningarna, i de övriga nio koncentrerade. I sex stensättningar var brända ben de enda fynden, i de övriga kunde man påträffa enstaka andra ting såsom flintavslag, kvarts, lerklining, bryne, eldsten av

Det tungformade bronsspännet.

flinta, järnslag och krukskärvor. Två stensättningar innehöll mera betydande mängder krukskärvor, i ena fallet 34 stycken jämte flinta, slag och järnfragment. I det andra fallet rörde det sig om ca 80 krukskärvor, här tillsammans med flinta och en pärla av röd glasfluss.

Flinta, lerklining och slag kan, som ovan påpekats, inte med säkerhet anses höra till gravanläggningarna. Det återstående fyndmaterialet – grov keramik, järnfragment, ett bryne och en pärla – måste betraktas som ytterligt torftigt.

Även i den vid undersökningen framkomna brandgropen var fyndmaterialet magert. Brända ben, krukskärvor och kol var spridda i gropen, som var fylld av mylla. Den var 1,2 meter i diameter och 0,15 meter djup och var helt stenfri. Förutom de brända benen, bara 0,2 liter, och de 15 krukskärvorna påträffades ett flintavslag och en bit lerklining.

Bättre lottad är man beträffande högarna. I tre av dem utgjordes gravgömmorna av ben-, kol- och fyndkoncentrationer under stenpackningarna. Den fjärde högen hade en ben- och sotkoncentration i mitten, men fynden och en del ben var spridda i hela anläggningen. Förutom brända ben, flinta, lerklining och slag påträffades i den första högen ca 60 krukskärvor, 10 järnfragment och en bit smält vitt

glas. I den andra högen hittades 2 krukskärvor, fragment av ett järnbeslag, ornerat med tvärställda streck, en ögla av järn och andra järnfragment. I den tredje högen fanns ca 70 krukskärvor, 25 fragment av ett tungformat, ornerat bronsspänne, en bronsring, 9 fragment av järnbeslag, 6 nitar och spikar av järn, andra järnfragment, ett par fragment av hartstättning och en pärla av röd glasfluss. I den fjärde högen slutligen hittades ca 30 krukskärvor, 2 fragment av ett skifferbryne, 9 ornerade kamfragment av ben och ca 40 järnfragment av nitar, beslag, spänne och dylikt.

Två lerkärl har kunnat delvis hopsättas och rekonstrueras. De är av grovt gods, har plan botten och något svängd sida, en form som är vanlig under vikingatiden.⁴⁾ Beslagen av järn och brons liksom spikar och nitar har troligen hört till kistor. I ett fall torde det vara en del av låshuset som bevarats. Det tungformade spännet har ett växtornament, ett vanligt motiv under vikingatiden. Ett nästan exakt likadant spänne är funnet i Birka.⁵⁾ Även kamfragmentens ornament – koncentriska cirklar sammanbundna av dubbla linjer och snedställda streck mot en dubbel mittlinje – hör hemma i vikingatiden.⁶⁾

¹⁾ Se t. ex. Arbman, H., Svear i Österviking. 1955. s. 69 f.

²⁾ Undersökningen utfördes av förf. för Riksantikvarieämbetets räkning och på uppdrag av Vägförvaltningen i Älvsborgs län. I undersökningen deltog filosofie kandidaterna Barbro Friberg-Johansson, Per Olof Ringqvist och Håkan Eles.

³⁾ Bilaga till rapport över undersökningen, Antikvarisk-topografiska arkivet, Vitterhetsakademien, Stockholm.

⁴⁾ Se t. ex. Selling, D., Wikingerzeitliche und frühmittelalterliche Keramik in Schweden. 1955. Taf. 54:2—9.

⁵⁾ Arbman, H., Birka I. Die Gräber. Tafeln. 1940. Taf. 85:3 (grav 1037).

⁶⁾ Jfr t. ex. Arbman, H., Birka I. Die Gräber. Tafeln. 1940. Taf. 165:7 och Stolpe, H., Arne, T. J., Graffältet vid Vendel. 1912. Pl. XXVI: 10 (grav IX)

LARS PETER EKLUND

LEVNADSTECKNING
AV HONOM SJÄLV

II

I början av 1871 får jag brev av Berger däri han bad mig komma upp till Stockholm för att han skulle få besked av mig till alla delar hur det såg ut vid Borrarp. Den 13 januari reste jag till Stockholm och den 14 på morgonen besökte jag Berger. Efter en stunds samtal frågade han mig vad Borrarp kunde vara värt och jag svarade: ”Kanhända 30 000 kr.”. ”Tag det då för det priset”, sade han. Jag upplyste att jag hade inga pengar mer än för resan och inga att disponera över. Det halp ej. Berger sade: ”Jag känner Eder sedan gammalt, ni gör nog rätt för Eder, skriv betalningsvillkoren, som Ni tror Eder att kunna betala”. Ängslig blev jag. Jag hade det stora arrendet, rätterskola och en mängd kommunala uppdrag, som upptog min tid förut. Det blev bestämt till eftermiddagen samma dag, då jag skulle komma igen och vi skulle tillkalla en jurist att skriva köpekontrakt och köpebrev, och så skedde. Vice häradshövding Beckman var tillkallad och köpet blev uppgjort. – Pennan som det skrevs med förvaras.

Långt ifrån att vara glad reste jag hem. Jag hade ganska stor redskapstillverkning. Nu tillkom något nytt, obeprövat, ovisst. Snart reste jag till Borrarp, det var i februari månad vid 36 graders köld. Det var då annat intresse än då jag var där i november. Den 14 mars 1871 tog jag emot egendomen och var där ett par dagar förut. Den 14 mars kallade jag alla underlydande fram på kontoret. Jag höll till dem ett kraftigt tal, varunder jag själv var djupt rörd, och få voro de som kunde hålla tårarna inne. Jag sade, att jag icke köpt gården

för att förstöra den och sedan sälja den, utan med Guds makt söka få den att se ut som en gård och icke som den nu gör, som ett rövarnäste, och därtill skola vi arbeta gemensamt och bad dem lägga detta på minnet. Jag bodde kvar i Västmanland, hade rättare och inspektör på Borrarp. Jag reste vanligtvis en gång i månaden emellan Westlandsholm och Borrarp. Då jag tog vid den 14 mars 1871 sände jag dit rättare ifrån Västmanland. När jag kom till Borrarp någon tid därefter, träffade jag rättaren nere vid ladugården en morgon, han grät bittra tårar emedan han kommit ifrån en välmående trakt till ett sådant rövarnäste, där det syntes bliva omöjligt att reda sig. Jag tröstade honom att vi skulle väl först pröva åtminstone. Jag medgiver att man kunde bli förskräckt för mindre.

Men jag skall återvända med berättelsen till Westlandsholm. Första arrendeåren var det mycket klennt att få arrendet betalt. Jag kunde ändå vara punktlig att betala, ty jag hade oinskränkt förtroende. Jag lånade något.

Då man kom över 1870 begynte det att bli ett bättre affärsliv. Under 1867, 68 och 69 körde jag från Westlandsholm till Ringshyttan 7 mil med kol. Ingenting fick vara omöjligt – inga hinder finnas. Stora lass, en stig efter varje ox och häst, natt och dag. Drickspengar, några supar och beröm fick vara hävstänger. Utom detta mitt åtgörande med den långa kolfrakten, hade jag stupat andra eller tredje året, men allt gick lyckligt.

Då jag den 14 mars 1871 mottog Borrarp skulle jag betala 3 000 kronor. Då jag kom till Berger sade han: ”Ni var en hedersman, som bjöd mig 30 000 kronor, jag hade tagit 25 000 kr.”. Harmen i mitt sinne att jag inte förstod mig på då jag köpte att bjuda 25 000. Åren 1872 och 73 voro gränslöst märkvärdiga i följd av fransk-tyska kriget. Järnet steg upp från 6 kr. till 15 kr. per center och allt annat i proportion.

Varje höst höll jag examen med de avgående rättarlärlingarna. Ibland kunde det uppgå till över 100 personer, som övervar examen. Alla blevo bjudna på middag efter examens slut. Som belöning av de

Borrarps gård på 1870—80-talen.

avflyttande rättarlärlingarna, för att jag skaffade dem förmånliga och passande platser, fick jag tillsammans 18 stycken matskedar av silver. Utav en fick jag en hårborste med silverskaft, av en annan en silverbägare förgylld inuti och av en annan en rakask av silver och utav en en papperskniv av silver.

Av vänner inom Västra Skedvi socken fick jag en kaffekanna av silver inköpt för 200 kronor, med inskription: "Till L. P. Eklundh af vänner i Vestra Skedvi socken för gagnande verksamhet."

Vintern 1874 ville alla bevisa oss sin erkänsla för den gästfrihet vi hade bevisat alla däromkring. Den ena bjudningen avlöste den andra. Vi gjorde tvenne stora bjudningar strax innan vi avflyttade.

Till Skedvi kommuns skola skänkte jag 100 kronor att räntan därav skulle tillfalla barnen som flitigt bevistade skolan och visade gott uppförande. Till fyra personer som tjänat hos mig hela tiden jag var vid Westlandsholm gav jag 50 kr. vardera och insatte dem på sparbanken i Köping. Lämnade insättningsböckerna till efterträdaren

Per Ersson, att lämna personerna det gällde sedan jag var avflyttad, att jag skulle undgå deras tack.

Nyss innan jag flyttade höll jag auktion och den uppgick till över 16 000 kronor. Detta var mycket för litet. Om jag anmodat Kronofogden Selling i Köping att hålla auktionen så hade den gått till minst 20 000 kronor. Jag var dum nog och ville att förtjänsten skulle stanna inom kommunen, och anmodade därför min efterträdare Per Ersson och en bonde Per Carlson i Bjurnäs att hålla auktionen. Därtill voro de icke vuxna. Således hade 13^{1/2} år vid Westlandsholm gått till ända.

Jag skulle nu lämna en ort där min middagshöjd hade passerat. Lämna bakom mig så mycken vänskap, så mycket förtroende, så mycket anseende och så mycken hjälp som jag åtnjutit, och där jag samlat det lilla jag hade och ägde för att gå en oviss framtid till mötes. Med upprört sinne tog jag avsked därifrån och det var inte brist på tårar i ögonen. Huru jag uppfyllt min plikt kunde icke mera hjälpas. Räkningen var avslutad, huru ofullständig den var. Jag saknade många för den hjälp och vänskap jag åtnjutit.

Varje år hade jag hållit en bjudning på hösten för allt underlydande folk. De var bjudna till middagen som alltid skedde på en söndag. Nästan alltid hade jag skrivit ett religiöst föredrag som upplästes innan middagen. Några dagar innan vi flyttade voro alla underlydande bjudna till middag, då vi tog avsked av dem. Flyttningen skedde från Westlandsholm den 16 mars 1874 med hustru och äldsta dottern Lovisa och framkom kl. 9 på aftonen den 19 mars till Borrarp. Det ledsamma var att Lovisa var sjuk hela vägen, denna sjukdom måhända lade grunden till hennes lungdot, som öppnade för henne en tidig grav.

Således skulle jag begynna att arbeta på min egen torva, så mager den var. En tillfredsställelse hade jag inom mig att jag kunde aldrig lära mig att vårda mitt eget, så väl som jag gjort med andras förut. Genast begynte jag med byggnader i mängd, plantering av en mängd trädslag, granhäckar långa sträckor, bröt och anlade nya vägar, mos-

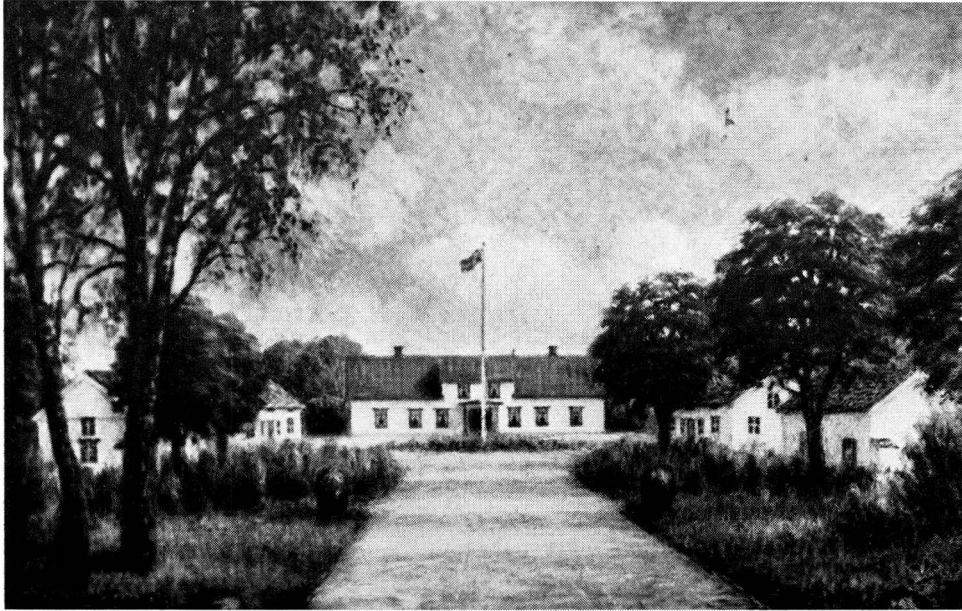
sars utdikning, skogsplanterande, allt i stor skala, vilket oavbrutet fortgick till 1888 då jag lämnade gården. Stenröjning ur fälten och odlingsarbete försumrades icke. Utom den nämnda stenen i "Borslid" står flera stenar på gården resta, då planteringarna skedde och vägar anlades; nere vid bäcken som rinner från Norhagen står en sten på banken, som är ett jättearbete. På stenen står: "By som bonde" samt årtal. 1875 blev jag vald till landstingsman, var det i fyra år och så vald åter 1885. Andra befattningar som kommit på min del är ordförande i kommunalstämman sedan jag varit v. ordförande i 4 år, har jag haft detta uppdrag i 20 år och fram till 1898 års utgång. Ordförande i länets brandstodskommitté under 8 år, ordförande i Norra Kinds lantbruksklubb 15 år, revisor i kommunalkassan 18 år, revisor för lasarettet i Borås 3 år, för sjukstugan i Svenljunga 3 år, för sjukstugan i Ulricehamn 12 år, revisor i Norra Kinds folkbank 6 år. Även har jag fått röster till riksdagsman. Varit ordförande i taxeringsnämnden i 7 år, ledamot i prövningsnämnden i Vänersborg 2 år, i inskrivningsnämnden 4 år, föreståndare för Dalstorps poststation 4 år, ledamot av Västmanlands läns Kungl. Hushållningssällskap, likaså av Älvsborgs läns, ledamot av djurskyddsföreningarna i Uppsala och Vänersborg.

Mitt första göra för kommunens bästa var att ordna fattigvården på rotar. Begynte arbeta på att få indelta rotar, och lyckades däri. Kom så före att Dalstorp skulle hava ny kyrka. Det mesta arbetsbestyret därmed kom på mig. Om platsen tvistades mycket. Ladugården stod där kyrkan nu står. Jag ville hava ladugården flyttad ned i svackan, dit den ock kom. Det skulle bli för stor kostnad. För att få kyrkan där den nu står skänkte jag 200 kronor, och på detta sätt gick det igenom. För att slippa grälet om dagsverkenas utgörande till kyrkobyggnaden skänkte jag 200 kr., att tilldelas de mindre bemedlade, som skulle utgöra dagsverken. Till kyrkan har jag skänkt en varmugn, värd minst 400 kr., en altarduk har min avlidna hustru skänkt och en duk på altarringen med breda spetsar. Likaledes har jag skänkt 64 st. askträd och planterat på kyrkogården runt omkring

häckarne. Vägen mittför sockenstugan och gamla kyrkogården har jag fyllt med sten, ett betydande arbete värt minst 75 kr. På Dals-
torps kyrkogård har jag inköpt plats till familjegrav sedan den 8
januari 1884, den kostar 60 kr. Fyra stenar äro resta i hörnen, platsen
håller 9 alnar på 4 sidor. En större sten innehåller inskriften. På ste-
narna stå gjutna urnor, som skall utbytas mot runda stenkulor. På
denna plats skola bland tvenne barn och hustru en gång de trötta
benen vila sig från dagsarbetet. I gravens djup jag ingen minnesvård
behöver, där multnar jag nog ändå.

Min verksamhet blev större än förmåga och krafter räckte till. Så
länge jag i den minsta detalj skötte det själv, gick det särdeles väl,
men sedan blev det motsatsen. Beställningar å redskap ingick, så att
jag inte kunde medhinna att utföra dem. Det syntes vara mycket lö-
nande. Då uppkom den olyckliga tanken att köpa Vistafors invid
Ulricehamn för 30 000 kr. år 1876 – det hade varit nog med hälften.
Om jag hade haft något dugande förstyre, så var förspänningen god,
blott jag kunnat hålla i tömmarna och kört riktigt. Jag sålde det se-
dan efter 4 år och 4 månader. Men förlusten är skam att nämna
50 000 räcker ej.

Där byggdes stor verkstad, stort gjuteri, stort magasin och bygg-
nader i övrigt. Ny dammbyggnad och en turbin som kostade 800
kronor, en blåsmaskin för 800 kronor insattes. Under de 13½ år som
jag var vid Westlandsholm och första året vid Hjelmafors var glans-
punkten för min redskapstillverkning. Jag skötte då allting själv.
Konstruerade, gjorde modeller och noga avsynade redskapen innan
de avgick. Ryktet steg högt. Om jag då haft blick och skaffat mig
dugligt förstyre, så hade jag blivit en riker man. Jag saknade för-
måga att ordna det på bästa sätt. Här vid Hjelmafors antog jag en
som hette Andersson, en komplett odåga till förstyre, hade ej den
kunskap och kraft som erfordrades, han var för ung och oerfaren.
I den stora tillverkning jag bedrev blev redskapen misskänd, ty den
var för illa ihopsatt och smidet var under all kritik. Ett sådant om-
vänt förhållande kan uppstå. Det var mitt fel som icke hade förmåga

Borrarps gård på 1880-talet. Målning av W. Sjölander.

att skaffa passande förstyre. I vanliga fall reste jag från Hjelmfors dvs. emellan Hjelmfors och Vistafors två gånger i veckan. Nätterna fingo utgöra restiden. Jag var ofta vid Vistafors kl. 5 på morgonen, men arbete och omtanke voro vanmäktiga. Slarv och okunnighet voro för stora och mig övermäktiga, jag hade spänt för men kunde intet köra och sköta tömmarna.

Då min son Bror såg att detta icke kunde gå i längden, beslöt han sig för att resa till Amerika, som ock skedde. Jag tillsatte den bästa smeden jag hade, som varit hos mig i många år, han hette August Petersson, att bli förstyre. Alldeles oduglig, slarvet och odugligheten, liknöjdheten voro så inrotade att samma fel och klagan på redskapen ingick. Jag såg då ingen annan utväg än att sälja Vistafors. Så illa kan det gå, då man vill ”gapa över mycket och måste släppa hela stycket”, heter det. Första året som jag hade Hjelmfors från 14 mars 1874 till samma tid 1875, blev vinsten på redskapstillverkning-

en 25 000 kronor, jag hade då ingen hjälp utan skötte allting själv. Denna vinst gav mig anledning att komma på, jag må kalla det, dårskapen att köpa Vistafors. Sedan jag sålde Vistafors var jag ensam med mitt Hjelfmafors, men att få bort ett dåligt rykte, om de slarvigt gjorda plogarna var ingen lätt sak. Under åren som gått hade konkurrensen ökat i högsta grad. Jag skrev till min son i Amerika, att han skulle komma hem och hjälpa mig – trodde att det då skulle bli bättre. Vi arbetade tillsammans ett par år, affären gick bra. Skulden avkastades några tusen om året. Min son kom på giftastankar, ville arrendera verkstaden, så skedde.

Det tillstötte svåra affärsförhållanden. Priset på redskap nedgick mer än en tredjedel mot vad den kostade förut. Det var så att säga både min och min sons olycka att så skedde. Både brist på ordningssinne, för stora experimenter och slösande med material orsakade att han efter trenne år måste sluta. Min son hade onödigt satt sig i en betydande skuld, och för mig hade skulden ökats under dessa båda år, då jag icke hade verkstaden själv, med 27 000 kronor.

Min son Bror Ludvig, som under dessa år gift sig, flyttade och antog ett arrende, Hästhagen i Wings socken. Bekymmer och svårigheter mötte honom där, och själv var jag nedlastad av varjehanda, som hindrade mig att bidra med någon hjälp av betydenhet. Det är nog sant att ”den enas död är den andras bröd”. Min sons arbete genom experiment gick ut på att i hans tanke, förbättra. Han hade varit i Amerika och sett det storartade i fabriksväg. Han utsände massor av redskap utan att de voro beställda, och så hette det: ”de får stå här för Eder räkning”, det måste tagas vad som bjöds, och då kan man förstå hur illa det gick. Hans förtjänst står fast att han uppfann att använda stålplåt till plogkropparne och kunde utesluta det tunga sköra gjutgodset. En förbättring som är av största värde. Om jag hittat på det först när jag började hade väl 100 000 kronor varit inbesparade. Jag hade då ej onödigt byggt 3 gjuterier, ett vid Wextorp, ett vid Vistafors och ett vid Nedre verkstaden 1882.

Då jag på våren 1887 återtog redskapstillverkningen hade gräsliga

bekymmer lagt sig över mig. Borgensförbindelser att betala och skulderna, som var 56 000 kronor, hade ej varit svårt att reda med så stora resurser som jag hade, om icke stora summor för borgen legat på. Priset på redskapen hade nedgått mer och mer med varje år, och sjukdomens tunga hand hade lagt sig på mig. Tanken uppstod hos mig att sälja Borrarp och Hjelmfors med underlydande och behålla Odsquarn med lägenhet kvar. Det är onödigt att dölja att man är en feg stackare, eller med andra ord saknar mod att lugnt kunna beräkna motigheterna. Om jag sålt skog för bortåt 20 000 kr., sålt Wextorp båda gårdarna och Wextorps manufakturverk, Haverås, och Skephult, Ekered, Storgården, Fålla, ja t. o. m. Stackens quarn, skulle jag i det närmaste blivit skuldfri. Hade också kunnat sålt en betydlig del inventarier. Hade då haft Borrarp kvar med bruket och verkstaden samt Odsquarn och såg. Efteråt är man klok!

Att jag, som vårdat skogen så väl, att icke ett vedträ under alla åren fick tagas av skogen utan kvistar och stubbar användes, skulle begynna att bli skogsskövlar, det skämdes jag storligen för. Jag fick köpare till gården, en Ingeniör Bildt, brorson till dåvarande statsministern Bildt. Han kom ett par gånger om och hade en ”förståsigpåare” med sig, och de voro förtjusta över affären. Bildt sade sig vara en man som skulle betala allt per kontant. Priset var 95 000 kr., men då medföljde alla inventarier uppgående till ett värde av 32 000 kr. När jag kom till Göteborg för att uppgöra affären, nekade Bildts svärfar Grosshandlare Hasselblad att lämna några pengar, av det skäl att Bildt sade sig ha antagit som förvaltare Robert Appelberg. Då Hasselblad fick höra det, sade han tvärt nej. Bildt fick inga pengar. Köpet skedde ändå, och Appelberg sattes som köpare. Jag avträdde gården och allt den 1 april 1888, som skedde i en mycket olycklig stund, emedan allt gick förlorat. Icke ett enda öre bekom jag mer än 10 000 kr., och av dessa äro ännu 1 april 1898 1 700 obetalde, kanske de även gå förlorade. Bildt förband sig att betala 10 000 kr. för Appelberg.

Appelberg, som var en ”löshäst”, den mest usla odåga som kan gå

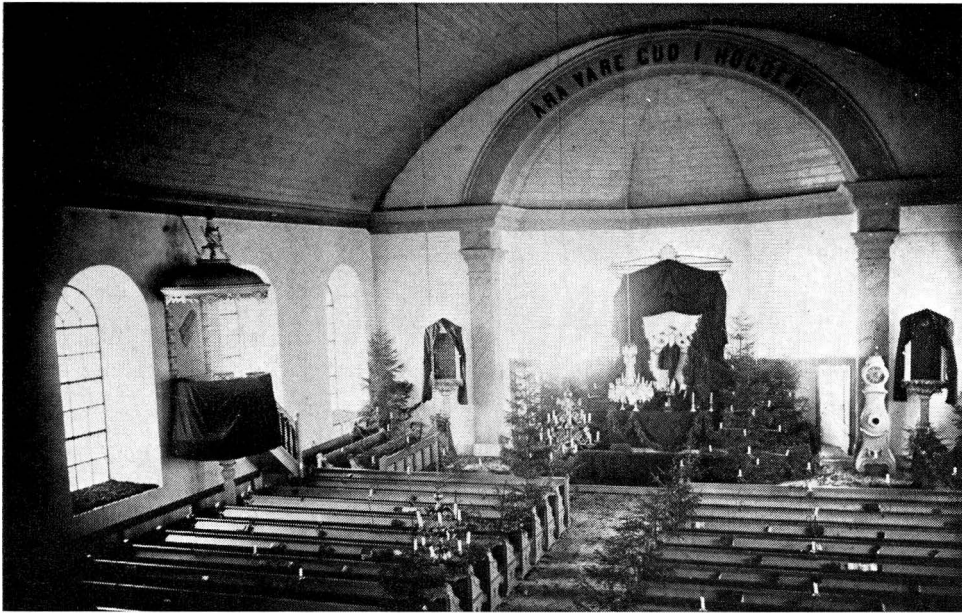
i ett par skor; en högfärdig tok, en "sprätthök", hade betydande skulder, skyldig för kläderna, som han hade på sig. Bildt lovade att han nog skulle ställa med att det skulle bli pengar. Appelberg gör konkurs och allt går förlorat för mig, och mycket beroende på en dålig eller en partisk syssloman i konkursen. Av de 95 000 kronorna skulle 56 tusen vara en inteckning i gården. De övriga 39 tusen skulle jag uppbära. Det var de 10 000 kr. och så inteckningar i egendomarna för 29 tusen kr. Hade jag lyckats få en rejäl köpare så hade jag haft räntan av 39 000 kr. och Ods kvarn och lägenheten att leva på. Hade något bättre kunnat hända mig, med det var icke så väl. Vilken dålig tid, vilken dålig ort!

Jag höll tvenne auktioner, en då min son flyttade. Alla backar voro fulla med redskap av bästa slag, även många kreatur såldes. Auktionerna gick till 2 500 kr. Värdet av det sålda var minst 10 à 12 tusen kr. Så usla tider var det, intet dugde eller hade någon avgång. Det måste vad man kallar skänkas bort.

Lika uselt den sista auktionen den 4 juli 1888. Värdet av sakerna minst 5 à 6 000 kr. och auktionen gick till 754 kr. Bror bekom hela denna summa. Detta var omvänt mot auktionen jag höll i Västmanland, som gick till över 16 000 kr. och sakerna där var inte på långt när så värdefulla, som det som nu såldes.

Inköpssumman av de egendomar jag ägt må här antecknas:

Borrrarps säteri med underlydande	32 500
Wextorp, båda gårdarna	13 500
Ekered Storegården, Fålla	7 500
Skephult	7 000
Haferås	7 000
Ods kvarn och såg	11 000
Wistafors	30 000
Knestorp Ödesgården	10 000
Lindströmska undantaget vid Wextorp	1 000
	<hr/>
	Kr. 119 500

Dalstorps kyrka klädd till sorg vid Peter Eklunds begravning nyårsafton 1909.

Knestorp Ödesgården innehade det $\frac{1}{2}$ år, sålde med en förtjänst av 800 kr. Den påkostnad jag gjorde vid Borrarp med underlydande uppgick enligt bokföringen till 144 400 kr. – Hade jag haft blick för framtiden, så hade jag icke köpt Wextorp, Fålla, Skephult och Haverås, och sämst av allt att jag köpte Vistafors. Icke slösat 7 500 kr. på Ulricehamns järnväg, icke låtit min son arrendera redskapstillverkningen. Han hade ju ej någon affärsvana som erfordrades eller den beräkningsförmåga som måste finnas om något företag skall gå framåt.

Sedan rågas mitt fel, då jag gick i borgen för landsfiskal Andersson i Ulricehamn. Ja, jag blyges djupt för att ha varit så oförståndig att slösa med mina medel som jag under så oerhörda ansträngningar samlat. Det är sanning, att det är lättare att förtjäna en krona, än att klokt hushålla med den.

Detta är orsakerna att jag nödgades sälja Borrarp med underly-

dande, ehuru det skedde under ett dåligt tidsförhållande, då intet gällde i pris, och så träffade på en så usel köpare.

Mycket dyrt hushåll att underhålla, det minsta var ungefär 6 000 kr. kontant, men även 7 000 kr. per år gick det till, och det ville ej små inkomster till. Säd, mjölk, trädgårdssaker, rotfrukter m. m. därtill. Barnens uppfostran kostar i kontanta penningutgifter 27 742 kr. enligt noggranna räkenskaper förda i bok däröver.

Jag vill ej erkänna att jag för egen del, för min person varit slösare, men vad hjälper det om man inte är hushållare. Jag har icke supit, ej rökt, ej spelat, men lärde mig snusa sedan jag var 71 år gammal. Detta av egenkärleken förestavade är ju ett intet att överskylda de stora felen jag haft. Jag har varit en godhjärtat tok, givit bort för mycket och offrat för mycket på det allmänna bästa. Nu hjälper det ej att ångra. Skillnaden är nu den: om jag hade varit en sträng hushållare, så hade jag i detta nu varit en mäktig rik man.

Andra obehag uppstår även och omgiver den man som låter skulder taga överhand, att han gör sig beroende av någon. Då man är skyldig får man vika undan för andra och ej med fullt värde kan ut säga sina tankar. Man kan ej tillämpa Karl XII:s ord: "Gör rätt och frukta ingen". Rätt hindrar ej att göra, men man kan vara beroende av många, och måste stå som en "mes" vid avgörande av många frågor. Man kan behöva hjälp och detta kan hindra att säga sina tankar rakt fram.

Tänk den som nu finge begynna på nytt, vilken nytta av det framfarna! När jag tänker härpå, hur jag kommit fram hit, där jag nu är, så kan jag inte annat än falla i förundran. Vare det nog sagt: många gånger har jag gråtit glädjetårar.

Att en yngling kan slå sig ut om han är ihärdig, det har jag lärt mig inse. Under de mest förtvivalade ögonblick har det tagit en annan vändning och utfallit bättre än jag kunnat tro.

Den som kommer ut från ett hem där man inte lärt sig förstå någonting, då vilja och ihärdighet saknas, icke har stöd i en god religionsunderbyggnad, och icke en vänlig hand, icke ett tröstens ord

eller uppmuntran eller någon hjälp, då är det icke underligt att det icke blir något av denne, ja, han kanske ofta faller samhället till last. Huru annorlunda med en god uppfostran. Ovisst hade varit med min person, om jag icke på sommaren 1845 kommit över ett häfte: "Läsning för folket". Där var en levnadsbeskrivning av en man som hette Lundström, däri han säger: "att han begaf sig från Småland gående till Stockholm, 14 år gammal medförande tre kakor bröd och 16 Skilling i pengar, fick tjenst i Stockholm, uppförde sig väl, blev Inspektör på ett större gods utom Stockholm, så arrendator af gården, slutar i Stockholm som trädgårdsdirektör. Utgaf en bok om trädgårdsskötsel". Jag fattade då den tanken: har en sådan där medellös pojke kunnat bliva en man, så kan det icke bli svårare för mig att slå mig ut. Jag kan inte förstå annat än att nyttiga levnadsteckningar utgöra ett högt värde för ynglingen och flickan att läsa.

Händelser som jag anser bör upptecknas äro:

Vid 9 års ålder var jag med min fader till Stockholm, fick då se tändstickor, att man ögonblickligen kunde få eld, då man förut måste ha "sköre", stål och flinta samt svavelstickor.

På hösten 1844 var jag med kammarjunkare Wattrang till Stockholm och blev inlogerad hos en dräng i gården. Uti kakelugnen eldades med stenkol. Drängen var van vid sådant os, men jag var nära döden den natten. Jag vaknade och kunde släpa mig till dörren, men förmådde ej öppna den. Genom det buller jag kunde göra vaknade drängen och drog mig ut i förstugan. Flera timmar var jag sanslös. Den dagen var den svåraste jag upplevat. Det var en förfärlig sjukdom att genomgå. Några minuter till i sängen och livet hade flytt.

År 1846 strax före jul skulle jag resa till Upsala att hämta ett par studenter – en Klintberg och en Tigersköld. Då jag skulle över passet vid Strängnäs – Mälaren är där ungefär 200 famnar bred – frågade jag en mötande om sundet bär. "Ja", svarar han, "om man vill färdas med en kvarnsten". Utkommen begynte det att bukta och braka i isen, men det var för sent att vända om. Jag kör på det fortaste som kunde ske. Färjkarlen på andra sidan begynte göra linor och kalla

folk att komma, han trodde varje minut att det skulle ske en olycka, men jag blev räddad.

1853 borrade jag sten som skulle röjas bort från ett åkerfält. Under det stenkörningen pågick laddade jag ett skott, det brann ej utav och jag skulle undersöka orsaken. Som jag kom till stenen och lagt mig på den för att se efter om tändningen icke var riktig, blossade det till, men slocknade innan elden kommit ned till krutsatsen. Hade skottet brunnit av, så hade det träffat mig mitt i bröstet.

1854 den 24 oktober, då jag flyttade från Rådmansö Kungsgård och rodde till Furusund, var jag väl hundra gånger nära döden, då den ena störtsjön efter den andra vräkte båten på sidan och intog vatten, men både kraft och mod fattades ej och jag segrade därmed. Under samma år på hösten innan jag flyttade drunknade tre stycken gardister en söndagsnatt. De voro fyra i båten, hade varit och köpt brännvin, supit sig fulla och kom i gräl, båten kantrade och gardisterna omkom. Den fjärde personen var en skomakare som ej var så överlastad som gardisterna och kunde rädda sig. Det var en gräslig syn att dragga upp de tre drunknade, som blev mitt göra. De lades uti en båt och forslades till bårhuset på Rådmansö kyrkogård.

Hågkomster: som barn hörde jag talas om likprocessioner om nätterna, döda som gick igen och höll ett förfärligt väsen, gastar som nattetid huserade där barn blivit mördade, ja, otaliga voro de dårskaper som utgjorde lärdomen.

1857 en söndag skulle jag resa till Fellingsbro kyrka, då skenade hästen för mig och åkdonet slogs sönder. Jag blev kastad mot en gärdesgård och fick ett slag av hjulet, att jag blev sanslös. Måste forslas hem nästan medvetlös. Med koppning och blodiglar blev jag om några dagar återställd. Eget att jag jämmt 30 år därefter får en svår känning där jag bekom den svåra stöten, men det gick åter bort efter ett par månader.

1859 på sommaren en söndagseftermiddag sitter jag på gungbrädet utanför byggningen. Barnen Bror och Gustaf går och leker i sanden strax därintill. En av mina kor kommer och tager Bror på hornen,

jag skyndar att fria gossen ifrån kon. Hade jag ej varit så nära så hade kon dödat pojken. Harmsen över kons beteende tager jag upp en sten, den var ej större än ett fågelägg, träffar kon på smalbenet nedom knäet. Det var ganska långt håll, men pang. Och jag arme hade gjort ett mord på min bästa ko, som nyss hade kalvat. Min ynkliga sorg var mycket stor, jag som icke har mod att döda en mask. Jag hade gjort en gräsligt stor synd. Hur snart kan ej en lugn och lycklig dag bli förstörd.

1885 den 20 september reste jag till Venersborg för att övervara landstinget, som begynte klockan 12 påföljande dag. På måndagen hade Landshövdingen middag – Greve Erik Sparre – och på tisdagen bjöd landstingsmännen Greven på middag på Stora Hotellet. På tisdagsaftonen kl. 11 sjuknade jag alldeles förfärligt i stranguri. Onsdagsmorgonen den 23 besöker jag stadsläkaren Dr Bylund och han säger att sjukdomen är av den beskaffenhet att jag måste genast in på lasarettet. Jag får ett recept av Dr Bylund, köper medicin, begär befrielse från Landstinget, där jag hade ordet två gånger. Jag utstod en förfärlig pina och begav mig på järnväg till Ulricehamn. Under rättade Dr Hedberg, som var stadsläkare i Ulricehamn om min ankomst och bad honom möta vid tågets ankomst. Visade Dr Bylunds recept. Dr Hedberg sade att han skulle ordinera något starkare. Bådas ordinationer verkade lika med noll. Det var inga kunniga läkare någondera. Sedan jag blivit förtrogen med sjukdomen kan jag inte annat än falla i förundran att de båda doktorerna voro så okunniga om sjukdomens behandling. Jag reste hem till Borrarp, men hade förfärliga plågor. Den 28 sept. kl. 11 f.m. intogs jag på Borås lasarett, kl. 12 sköljdes blåsan. På kvällen ett bad och 10 droppar morfin till natten. Den 8 oktober onsdagsafton reste jag därifrån. Tyckte mig vara rätt kry och skulle sköta mig hemma. Detta hade möjligen låtit sig göra om jag varit stilla. Men då jag kom hem begynte jag med samma verksamhet. Om några dagar utbröt sjukdomen på nytt ändå våldsammare. Torsdagen den 22 oktober intogs jag andra gången på lasarettet. Samma behandling som förut. Den medicin jag bekom var

bestämt skadlig för mig. Besynnerligt att jag aldrig tyckte att bada gjorde mig någon nytta.

Det blev en förfärlig tid för mig. De första veckorna hade jag inga särdeles plågor, men måndagen den 16 november insjuknade jag allvarsamt. Det begynte så att jag blev mycket törstig och drack omåttligt med vatten. Till middag var det buljong kokt på kalvkött, den var ej bra. Jag insjuknade med starka frosskakningar, diarré och kräkningar. Under hela 10 veckor var jag aldrig ur sängen, ingen mat kunde jag förtära. Det var en rysansvärd tid. En julhelg som var och en kan begripa hur sorglig den var för mig. Ben och armar voro smala som rep, ögonen insjunkna i sina hålor. Doktorn hade sagt att det var nästan utan hopp att få mig att leva. Ingen bättring syntes till förrän den 12 januari 1886, som var den första dag då någon ändring syntes. Sjukdomen höll mig kvar i sängen till den 25 januari, som var en måndag.

Det var första dagen som jag var ur sängen efter 10 veckors vistande där sedan jag insjuknade. Min lekamen såg ut som ett benrangel. Man kan lätt förstå hur en person skall se ut, som levat på medicin och vatten i 10 veckor. Dagen därpå firade jag min 60-åriga födelsedag. Glädjen var stor att jag kommit ur sängen. Gå kunde jag ej utan sköterskan höll mig under armarna så att jag kunde stappla stegen från sängen till soffan. Doktor A. Södermark sade att jag kunde skatta mig lycklig. Jag borde stanna på lasarettet till sommaren och resa direkt därifrån till Marieberg för att där genomgå en badkur, och då skulle sjukdomen vara borta. Jag trodde ej att jag skulle tåla resa hem ens på släde 4 mil utan att bli sämre.

Mitt kära hem låg mig i hågen och resan företogs söndagsmorgonen den 21 februari 1886 kl. 7 på morgonen. Jag hade hästar på halva vägen till ombyte, kl. $\frac{1}{2}$ 12 inträdde jag i mitt hem vid Borrarp och resan hade gått lyckligt.

Efter fyra och en halv månaders bortovaro är det något till kärt att komma hem. Jag tyckte jag hade för mycket ogjort, för mycket olevat.

Kostnaden på lasarettet:

Dricksp. till Dr Södermark	Kr.	75:—
„ „ fasta sköterskor		20:—
„ „ städerskan		12:—
„ „ hushållerskan		12:—
„ „ baderskan		6:—
„ „ köksan		6:—
„ „ de övriga		6:—
För hustruns vistelse där några dagar		
för att se efter mig		24:—
för mat och rum		329:—
		<hr/>
	Kr.	490:—

Graven bör icke erhålla människan förr än han ej kan göra sig eller någon annan nytta. O, varför skulle mina båda älskade döttrar dö i förtid? De äro allren förmutnade, men deras verkningsskrets, var är den? Icke kan de veta av sitt jordeliv efter döden. Det måste finnas en högre livsform, som icke vet vad de sörjande här lida, hör klagan eller ser deras tårade ögon. O, det är hårt att lämna dessa vårblommor åt graven. Vem är i tur att så undan för undan vila vid deras sida? Man behöver icke fråga, ty i gravens tysta gömma skall kroppen förvandlas och själen förvandlas av ett skönare liv.

1898 i början av september månad en söndags afton skulle jag gå upp på vinden och se om stora gästrummet var vädrat. Som jag kommer upp på vinden kommer en vålnad väl en karlslängd ut ur det rummet, ty dörren stod öppen och springer över vinden till rummet mitt emot och det låter som då man springer hårt på ett golv barfotad. Det försvann för min syn. Det var vid 3-tiden på dagen, solen sken och det var således vid klart väder. Detta är det enda jag sett som jag kan kalla oförklarligt. Mycket har jag tänkt därpå men det ligger dolt vad det kunde vara.

Barnens födelse: Anna Lovisa Christina född i Bautils sn Roslagen 6.12. 1854.

Bror Ludvig född vid Åbyhammar i Fellingsbro sn 12.4. 1857. Påskdagsmorgon kl. 6.

Gustaf Waldemar född vid Österhammar i Fellingsbro sn 18.11. 1858. Torsdagsmorgon kl. 5.

Ebba Aurora född vid Österhammar i Fellingsbro sn 5.3. 1861. Kl. 11 på aftonen.

Carl Birger Alfred född vid Westlandsholm 1.10. 1862. Onsdagsmorgon kl. 4.

Frida Aurora Wallentina född vid Westlandsholm 12.4. 1864. Tisdagen den 12 april kl. 5 f.m.

Anna Lovisa Christina dog i Svenljunga den 14 april 1879 kl. 7.15 f.m. Begravdes uti Eklundhska familjegraven den 29 april, tisdag. Var förlovad med bankkamreraren Magnus Hultquist i Jönköping, en utmärkt man. Det var tillämnat att de skulle gifta sig på hösten samma år. Rum var därtill hyrt. Sjukdomen var lungsot.

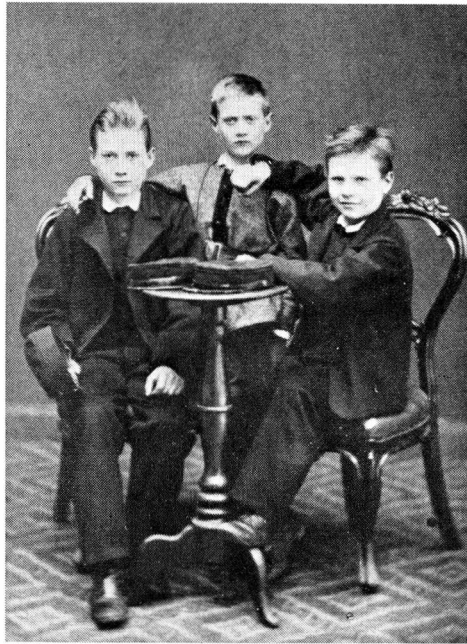
Frida Aurora Wallentina dog på årets sista dag den 31 december 1883 kl. 9.30 e.m. Begravdes på familjeplatsen den 11 januari 1884. Hon var förlovad med borgmästare Yngve Winter, från Torneå i Finland. De båda döttrarna voro i hög grad älskvärda, hade gott utseende och voro ansedda allestädes. Frida dog av fel på hjärtat.

Gravplatsen innesluter stoftet av min svärmoder Kaptenskan Christina Diden, född Alm. Så ilar tiden undan. Vi behöva ingenting med oss i graven annat än ett gott rykte. Vårt minne kanske mången gång dör före oss. Den gamle, om han hinner dit, har ju avslutat sin räkning med världen, den behöver honom icke mer. Vårt arbete om det dugit något, kan ihågkommas kanske något längre än till graven blir igenmyllad. De hädangångna glömmes snart, det goda de utträtt ärves och tages vara på av efterkommande som föga sätter något värde därpå.

Det tillhör oss att alla göra till vår levnadsregel att lämna alla de ärenden vi haft om hand i bättre ordning i vilken levnadsriktning vi än befinna oss. Detta måste ske för att man skall kunna säga att man gjort något. Av det beröm en person får borde han ej taga åt sig för

Döttrarna Lovisa, Ebba och Frida.

Sönerna Bror, Gustav och Carl.

mycket, ty det känns lika tungt som om han fick för mycket klander. Egenkär är man nog, men jag tror att sent skall den person komma som för kommunens bästa uppoffrar så mycket som jag gjort. Sent skall ock den komma som i likhet med mig uppoffrar så stora summor på det allmänna som jag gjort. Se på de många byggnader, de anlagda vägarna, de planterade häckarna, de stenröjda fälten och de stora massor utdikning, som de för mig härjade skogsfälten, som planterades och besåddes med skogsfrö vid Borrarp och detta arbetet hade kunnat gjort efterkommande glädje och nytta om det vårdats. Detta kan ses av få, värderas av ingen. Men detta är världens gång.

Djupt smärtar det mig att se Borrarp, som jag påkostat så gräns-löst, och lämnade i ett sådant utmärkt skick komma åter uti så dåligt skick. Bruk och verkstäder raserade och skogen skövlad. Den ena spar och den andra tar. Det bleve väl ingen cirkulation i annat fall.

Aurora Eklund, f. Diden.

Jag bodde vid Borrarp 14 år 6 månader och 8 dagar. Ägde det i 17 år och 16 dagar.

1888 torsdagen den 27 september flyttade jag därifrån till Wik. Måtte väl gå! Mycken glädje står kvar vid vägkanterna av den väg som ännu återstår att färdas.

1897 den 28 april kl. 9.25 avled min hustru Chatarina Sofia Aurora född Diden. Hon hade hunnit till 74 år 7 mån. och 16 dagar. Djupt sörjd av oss alla anhöriga.

Äktenskapet som varade $42\frac{1}{2}$ år var lyckligt. Sex barn som både på kroppens och själens vägnar voro väl utrustade. Jag håller före att det är moderns de mesta meriterna. Hon har barnen i sin vård och av henne lägges grunden till gott eller dåligt anlag. Jag anser att ett äktenskap är lyckligt då från ett sådant hem utkommer väl uppfostrade barn. Jag kanske inte riktigt kan bedöma om vi som makar

var full passande för varandra. Jag som het och häftig och kanske någon gång med allt för uppbrusande lynne, för att nästa ögonblick allt var gott igen. Min hustru lugn och kall som sten, hade jag där en motvikt, men hon saknade den kärleksfullhet som förskönar mannens liv.

Under sorger, arbete och bekymmer hade hon ej ett ord att muntra mig med, ingen smekning, som drager familjelivet fastare tillsammans, aldrig ett råd hon ville meddela för att ha till hjälp då något behövdes, aldrig frågade om jag var skyldig ett öre eller tusentals kronor eller frågade hur jag skulle ställa med den eller den saken. Hon saknade förmåga att sätta det liv och den glädje i hemmet som jag önskade, men min arbetstid tog hand om mig och jag satte högt hennes jämna lynne och fasta karaktär, ty den vägde mycket. Jag kan därför påstå att hon var lika jämn från den första stunden till den sista. Det hör till ungdomen att vara yr av levnadsglädje av lycka i kärlek, men aldrig ett drag därav visade hon varken som ung eller gammal. Men vi levde lyckligt. Framkom något moln oförmodat, så klarade det snart. Hon hade sitt hushåll, som nästan alltid var rätt stort och barnens vård. Jag ställde så att det aldrig felades något i huset. De sista 16 åren av hennes levnad var hennes hälsa bruten och de sista fem åren kunde hon ej se om sitt hushåll som hon ville utan lämnade till pigorna, som vanvårdade mycket och slösade bort. Min hustru dog utan att taga avsked av någon. Även där visade sig hennes jämna lynne att ingen vekhet, ingen visad tanka att hon tänkte lämna oss utan saligt och fridfullt insomnade hon. Skall någon bliva lycklig uti ett annat liv, så är min tro att Aurora är mycket lycklig. Hon hade mycket fasta grundsatser och sin gudstro. Var gudaktig och läste med andakt. Sanning var för henne ett ord som aldrig överskreds. Och barnen kan vara stolta och lyckliga att ha haft en sådan mor.

Mina avskedsord till Aurora vid hennes grav må här inflyta:

Wid Fru Chatarina Sofia Aurora Eklundhs graf den 11 maj 1897.

Maka, moder, här det sista
Tack i grafvens djup vi sända till dig ner.
I afskedsstunden hjertan brista
Wid tanken att du är ej mer.

Du är ej mer, du kärleksfulla!
Som oss så mycket godt i lära gaf.
Af ordning, sanning, tålmod – allt skulle
Med redligt sinne färdas af.

Hur blir ett hem, der döden bergat
och släkt den sol, som värmde härd?
Ett sorgens hem och glädjen härjad
Ty sorg är efterrätt i denna värld.

Haf tack för allt! Vi kunna icke glömma:
Du fyllt ditt kall, som maka, mor och vän.
Din Gudatro: din bön, din tanke ömma
Må Gud dig gifva lön för den!

Av sex barn, varav fyra leva har ingen gjort mig någon sorg, utan har stor hugnad och glädje av dem.

Efter färden över detta oroliga hav har jag styrt min bräckliga farkost, och om ännu mycket svårt återstår, anser jag mig i denna stund mycket lycklig, ehuru jag har möjligen den ledsammaste affär ouppgjord. Jag får tänka som så, att ej räkna vad jag mistat, men vad jag äger kvar. En man får icke tvivla på en god utgång, ty det är detsamma som att lägga sig ner och dö, att icke göra några ansträngningar och låta hoppet fara. Mest sorgligt är att tänka, att man kan bli tvungen att i sin mannaålder arbeta för mycket, därför att man i ungdomen arbetade för litet. Den som arbetar bra är värd att njuta nöjets fröjd, då det sker på ett oskyldigt sätt.

S T Y R E L S E

Ordf. Civ.ing. AXEL-UNO NYLANDER
V.ordf. Doktor SETH TINGVALL
Skattmäst. Bankdirektör L. E. WENZER
Skr. Landsantikvarie INGEGÄRD VALLIN

Rektor CARL ANDERSSON	Fru MEJE JOSEFSON
Lärov.-adj. LEIF ERIC ARONSSON	Kapten BENGT KJELLGREN
Rektor GUSTAF BOGER	Överste GUNNAR LUNDQUIST
Komm.-rådet FRITIOF BOO	Direktör YNGVE MAGNUSSON
Verkst.-arb. TORSTEN EDLUND	Fil.dr. IVAR MOBERG
Fru BERIT EISERMAN	Chefredaktör ERIK PERSSON
Stadsark. ROLAND GANDVIK	Bibl.-ass. LILIAN PERSSON
Lektor TORSTEN HEDBERG	Överläkare TOIVO STENSTAM
Direktör GUNNAR HEDELIN	Notarie G. A. WESTFELDT
Skogsarb. KNUT IVARSSON	Agronom FREDRIK ZETHELIUS

Arbetsutskottet:

Herrar NYLANDER, TINGVALL, WENZER, GANDVIK, PERSSON och WESTFELDT
samt fröken VALLIN

FÖRENINGENS FÖRTJÄNSTPLAKETT

har 1968 tilldelats:

Silver:

ASTRID KJERRULF, Ulricehamn

Brons:

BENGT FRANSSON, Norra Åsarp

JOSEF SVENSSON, Vänga

ARVID LARSSON, Tvärred

Å R S B E R Ä T T E L S E 1 9 6 7

En av föreningens äldsta medlemmar, konstnären John Hedæus, har under året avlidit. Han restaurerade målningarna i Kinnarumma kyrka då den flyttades till Ramnaparken och deltog alltid med stort intresse i museets arbete.

Sedan förra årsmötet har också extra vaktmästaren Otto Jönsson avlidit. Han efterlämnar minnet av en samvetsgrann, kunnig och vänlig människa.

Museets arkeologiska samlingar nyuppställdes under början av året i en av de permanenta utställningssalarna i Ohlsonska gården och visades i samband med årsmötet den 27 april, då den förnämliga guldhalskragen från Möne lånats ner från Statens Historiska museum. Professor Wilhelm Holmquist höll föredrag. En inventering och uppordning av museets magasinerade arkeologiska samlingar har samtidigt gjorts, även om en del arbete här återstår. Till arkeologiska avdelningen har utöver depositioner från Statens Historiska museum av ett hållkistfynd och fynd från gravfältet vid Hov i Hällstad inlämnats en sländtrissa, en flintskrapa och en pilspets av brons. Fil. lic. Anne Beate Jonsson har genomgått de arkeologiska samlingarna och medverkat vid nyuppställningen.

I den andra salen utställes museets silversamling och en del prov på annat konsthantverk, bl. a. det förnämliga Snärsbofyndet med tenndiskarna.

En kakelugn har flyttats från gästgivaregården till den nyinredda ”prästkammaren” i Nymanska gården. Museets kyrkklocka, som hela tiden haft en spricka, har lagats vid Borås Mekaniska verkstad. En donation av Gustaf Källman har täckt den uttagna kostnaden. 1692 nya föremål har skrivits in i huvudliggaren, men tillströmningen av främst textilier har medfört en eftersläpning, så att en hel del före-

mål ännu ej kunnat märkas. En större boksamling har genom Skolestyrelsen deponerats på museet och utskrift av en förteckning pågår. I samband med skolutställningen har en hel del skolböcker m. m. tillförts samlingarna.

Flera utställningar har ordnats:

26 dec. 1966–22 januari 1967 visades ett urval av nyförvärven under de sista åren.

29 januari–28 februari en retrospektiv utställning kallad: Astrid Sampe Designer SID. AB Nordiska Kompaniet, Nationalmuseum, Victoria and Albert Museum, London, Rederi AB Svenska Lloyd och flera av traktens textilmåttörer såsom AB Dalsjöfors Fabriker, Kasthalls Mattfabrik AB och Bogesunds Väveri AB och dessutom privatpersoner hade lånat ut föremål till utställningen, som blev livligt besökt och uppskattad.

16–27 april ordnades veterligen första gången i Sverige en separatutställning av Koptiska textilier.

8 juni–20 augusti visades vandringsutställningen: ”Kurbits och bolle” sammanställd av Riksförbundet för bildande konst.

3 september–1 oktober skolutställning kallad: ”När vi sutto i vår bänk” med material samlat av rektor Hugo Nordstedt, föremål lånade från skolor i Borås och bygden samt ur museets samlingar. Samtidigt härmed utställdes en samling bilder belysande Linnés resa i Västergötland, tidigare visad på Falköpings museum men nu kompletterad med Linné i helfigur, framställd hos Madame Tussaud i London och förvärvad av Linnémuseet i Uppsala, varifrån den med tillstånd från London utlånats.

1–19 november visade Åsa Bengtsson: Dekorativ textil. Gobelänger och broderier.

26 december öppnades en julutställning med målade allmogebonader och tennsoldater. Göteborgs historiska museum, museichefen Göran Axel-Nilsson och fil. dr Stig Roth, Göteborg, bibliotekarie Jörgen Elgström, Alf Hjalmarsson, Borås, m. fl. hade lånat ut tennfigurer medan bonaderna tillhör Borås museum.

Vid föreningens höstmöte den 7 november presenterade Museichefen Bengt Bengtson, Lund: "Kulturen i färg".

I samband med utställningarna har museet dels kunnat förvärva en samling koptiska textilier, dels fått en hel del textillängder i samband med A. Sampes utställning, förvärvat ett upphämtatäcke och en gobeläng vävd av Åsa Bengtson kallad "Himlahästar I". Bland nyförvärven kan vidare nämnas en barockspegel, som enligt uppgift ursprungligen hängt på Örestens kungsgård, en supkopp av silver tillverkad år 1764 av J. F. Casparsson Edler, Ulricehamn, samt ett tennfat med Boråsstämplor. Förvärven har delvis möjliggjorts genom räntemedel ur föreningens fonder.

En samling dockor med tillhörande kläder, tygprover m. m. har överlämnats av fröknarna Thomæus, Gällstad. Tre hemstickmaskiner, varav en Huskvarna från 1900-talets början och en "Favorit" för rundstickning tillhör nyförvärven. Klänningar, kappor, dräkt-tillbehör har även under 1967 överlämnats från olika håll.

Den alltmer växande textilsamlingen har ägnats mycket arbete, alltjämt återstår genomgång och omplacering av en del av museets äldre textilier, vilket göres vid sidan om registrering och märkning av nyförvärven.

Samarbetet med skolorna har blivit mera regelbundet, men därigenom har också behovet av demonstrationer, uppgörande av program för besöken m. m. blivit alltmer påträngande. Utbytet av besöken skulle därigenom bli större. Enskilda personer som gör förfrågningar om föremål m. m. har blivit allt vanligare och härvid kan de mest skilda ämnen beröras: mynt, orglar, golvur, broar, folkdräkter, silverstämplor, tenn- och kopparföremål visas upp, man söker litteratur i olika ämnen.

Museets arkiv: Avskrivningen av Ulricehamns stads gamla domböcker har fortsatt under året genom en halvtidsanställd arkivarbetare, som då också gör upp register till avskriften. På museet har avskrift gjorts av gamla handlingar rörande den Setheliuska donationen i Sätilla. Handlingarna har lånats in från församlingens arkiv.

Katalogisering och inventering av museets bibliotek pågår. Årsboken 1967 utgjorde den 22 årgången och innehöll artiklar om Astrid Sampe, lokomotivångaren Svanen, hällkistor i Sjuhäradsbygden samt om Hjalmar Linds donation av Ramnaparken till Borås stad 1907.

Förberedelserna för inredningen av bottenvåningen i Ramslätts gästgivaregård för den av fru Margit Hörstadius överlämnade samlingen av Firman Elsa Gullbergs tillverkningar har pågått. Arbetet har försenats men samlingen beräknas kunna invigas under 1968.

Arbetet ute i distriktet har varit av minst samma omfattning som tidigare år, men det blir allt svårare att undvika eftersläpning, så att ärenden blir liggande längre än önskvärt.

Ärendena har berört samtliga områden som tidigare år, vilket belyses av följande sammanfattning:

Kyrkor, kyrkogårdar och kyrkliga inventarier. Restaureringsarbeten i bl. a. Hillared och Ljungsarp, tillbyggnad av sakristia, kyrkogårdsutvidgningar, ytter- och fasadbelysning, minnessten på gammal kyrkplats, bevarande av kolerakyrkogård, frågor om placering, vård och gåvor av inventarier hör till det som förekommit. I Ljungsarp påträffades en ringarebricka och en fattigbricka.

Äldre bebyggelse. Kommuner, församlingar, hembygdsföreningar och privatpersoner har begärt råd angående restaurerings- och reparationsarbeten. Utöver ryggåsstugor och enstaka något större bostadshus har det gällt gamla kvarnar eller sågar. Sådana med vattenhjul blir allt mer sällsynta och prov på sådana, vilka haft stor betydelse i äldre tider, ville man gärna se bevarade. Likaså verkstäder för de olika hantverk som bedrivits i Sjuhäradsbygden: smedja, garveri, vävstuga m. m. I Borås har användningen av Flaménska gården diskuterats och äldre byggnader på Hofsnäs har inspekterats och samråd skett om restaureringsarbeten. Kolerakyrkogården i Viared har kunnat bevaras i samband med iordningställande av området för industriändamål.

Stenvalvbroar. Flera vägarbeten som berör äldre broar har under året projekterats, vilket föranlett besiktningar och fotografering. In-

tresset i kommunerna att åta sig ansvaret för en gammal bro synes vara ganska stort, då bron legat centralt.

Fornminnesärenden har i regel aktualiserats i samband med *byggnadsplaner, tomtavstyckningar, grustäcker* eller *vägstakningar*. I många fall har tillstånd till undersökningar och borttagande av fornminnen lämnats av Riksantikvarieämbetet. Det har dock förekommit att bebyggelse igångsatts intill fornminnen utan att tillstånd inhämtats.

Naturvårdsfrågor har diskuterats vid Naturvårdsrådets sammanträden, därutöver har sådana synpunkter bevakats i samband med byggnadsplaner, planering för fritidsbebyggelse, ärenden rörande dispens från strandlagen, grustäcker m. m. Vid sammanträden på länsarbetsnämnden har diskuterats möjligheten att få anslag till markvårdsarbeten i södra distriktet, några projekt har aktualiserats men tiden har ej medgivit nödvändiga underhandlingar med markägare, kostnadsberäkningar m. m. Hembygdsföreningarna arbetar på många håll energiskt. Kinna utvidgar anläggningen i Mariebergsparken och skall nu uppföra en loge. Man driver också vandrarhemmet Lilla Sanden helt med frivilliga insatser. Utan att nämna någon särskild kan en mycket mångsidig verksamhet redovisas: Inventering av gammal torpbebyggelse, fotoarkiv, sockenböcker, tipspromenader, kaffeservering i hembygdsstugorna är några av de verksamheter som förekommer utöver festarrangemang av olika slag för att samla in medel till verksamheten. Även härvidlag visar kommunerna på många håll ett positivt intresse.

Beträffande arbetet är det påfallande hur antalet sammanträden ökat under senaste åren. Länsarkitektens samråd äger rum regelbundet varannan måndag. Härvid kan i regel ett flertal ärenden direkt behandlas, vilket är fördelaktigt, men dagen är bunden då resan kräver lång tid. Även övriga ärenden föranleder ofta sammanträden med olika myndigheter, vilket medför att landsantikvarien ofta är oanträffbar på arbetsplatsen. Allt oftare förekommer också begäran om statistik och andra uppgifter från olika håll, sådana har under

senaste tiden lämnats till facktidskrifter såsom Svenska museer, Fornvännen, Skandinaviska museiförbundet, ICOM (International Campaign for Museums). Arkivmyndigheter önskar uppgifter om museets material liksom Musikhistoriska museet, MUS 65, Civilförsvaret m. fl. Yngre forskare begär ofta uppgifter om föremålsgrupper i samlingarna samt beskrivning därpå, sådana förfrågningar har i regel måst lämnas obesvarade. Däremot har givetvis forskare som besöker museet beretts hjälp i möjligaste mån.

I samarbete med De Sju Häradernas Hemslöjdsförening har inventeringen av dräll och damast fortsatt i Gäsene. Landsantikvarien har undervisat i textil konsthistoria vid Textilinstitutet, är medlem i Kommittén för utgivande av skrifter över Västergötland, Stiftelsen Seglora gamla prästgård och Stiftelsen Gäsene tingshus, Västergötlands Turisttrafikförening, turistkommittén i Borås, De Sju Häradernas Hemslöjdsförening, Byggnadsnämnden i Borås, är suppleant i Västergötlands Fornminnesförening och länets naturvårdsråd.

På Borås museum är det omöjligt att ange ett exakt besöksantal, då området ej får inhägnas och det är omöjligt för vaktmästarna att överblicka hela området. Enligt angivna siffror uppgår antalet till drygt 26 000 personer.

Antalet resdagar har varit 104 och fördelats enligt följande: Kyrkor 13, äldre bebyggelse 8, broar och vägar 9, byggnadsplaner 14, grustag 11, fornminnen 10, äldre föremål 14, naturvårdsärenden 6, hemslöjd 4, inventeringar 12, hembygdsföreningar 8, årsbok 2, textilsamlingarna 8, övrigt 16, härvid har ibland flera typer av ärenden förekommit samma dag.

Arbetsmarknadsstyrelsen har som tidigare år lämnat anslag för s. k. arkivarbete på museet. 3 st PRYO-elever har under vardera 14 dagar följt arbetet på museet. Ingenjör Per Esselius har påbörjat den tekniska beskrivningen av textilsamlingarna.

Borås i april 1968

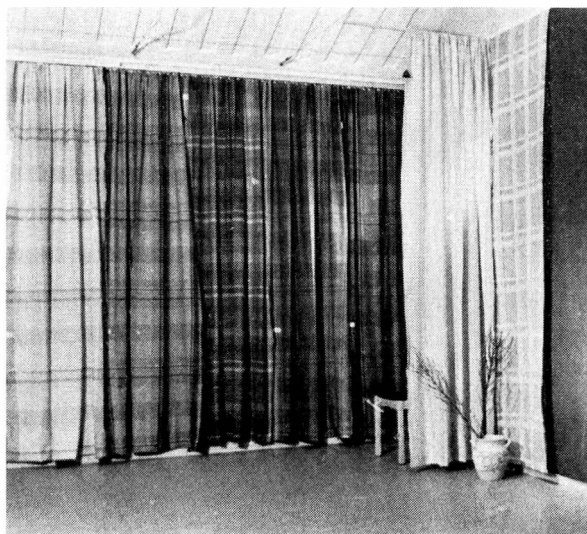
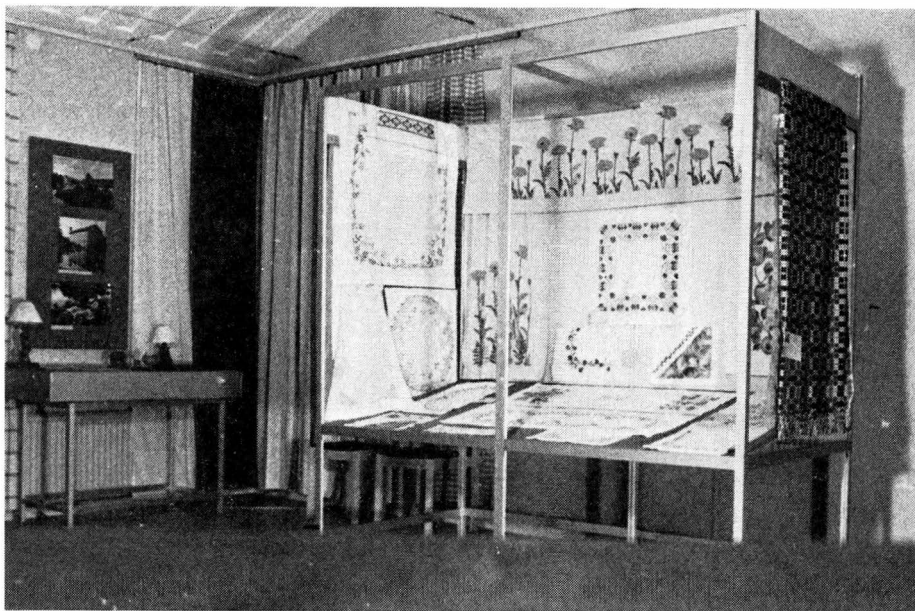
A.-U. Nylander

/ Ingegärd Vallin

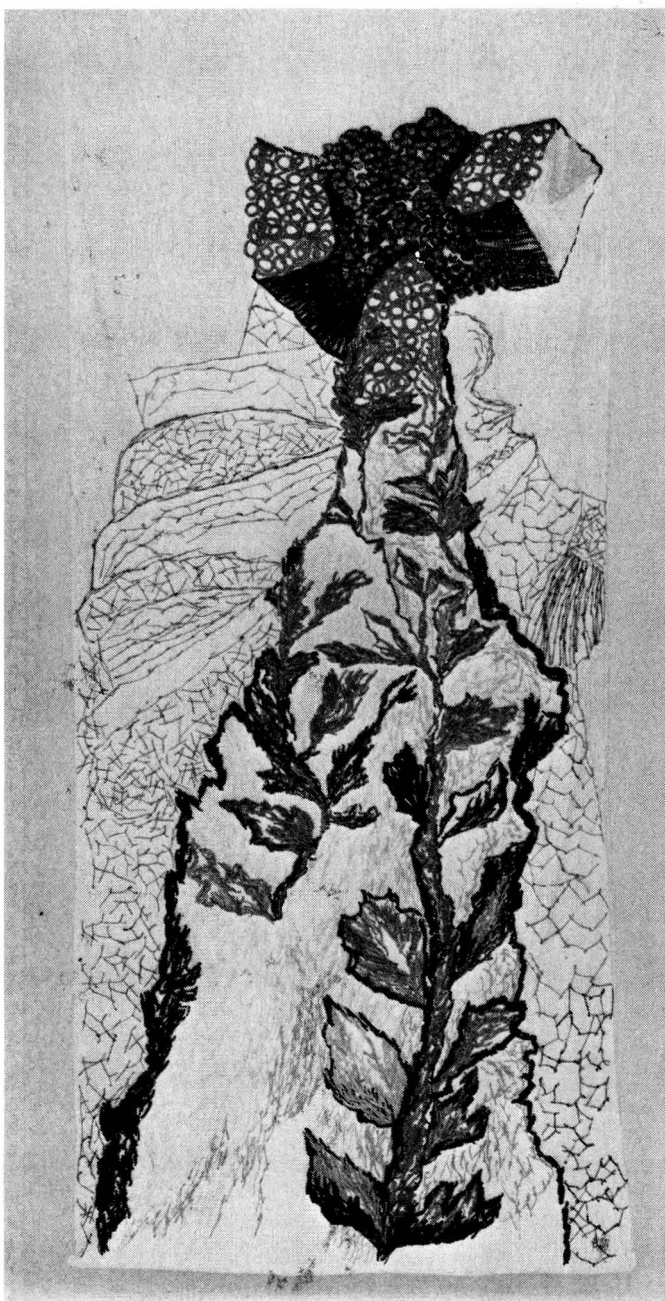
GÄVOR HAR SEDAN ÄRSMÖTET 1967 ÖVERLÄMNATS AV:

Almedal-Dalsjöfors AB, Dalsjöfors	AB Kinnasand, Kinna
Fr. Annie Andersson	Herr Oscar Koger
Fru Berta Andersson	Herr Gustaf Källman, Hökerum
Fr. Judit Andersson	Herr Gustav Lidman
Fru Maria Andersson, Vesene	Fru Edith Lindgren
Fru Signe Andersson, Ljung	Herr Sten och Fru Ruth Lindhagen,
Anestens Herrekiperingsaffär	Marbäck
Fil. dr. Elna Bengtsson	Fru Ingrid Lundberg, Göteborg
Fru Maja-Stina Berg	Herr Viktor Molin, Fritsla
Textillärarinnan Anne-Maja Bodin	Herr Sven Nohtström, Kinnahult
Bogesunds Väveri AB, Ulricehamn	NK Textilkammare, Stockholm
A. J. Borgs Väveri AB, Kinnahult	Fru Märta Nordin, Borgstena
Borås Väveri AB	Odenrantska hemmet, arvingarna
V. Th. och Vivan Breikulls arvingar	Fröken Gerda Rodling, Fritsla
Fru Astrid Dibbelt, Bokenäs	Fr. Berta Roman, Sunne
Fru Rosa Düring	Fru Britta Rowell
Fru Ingrid Elgefors	Fru Astrid Sampe, Stockholm
Disponent och Fru Carl Emar	Olga Sjöbergs Eftr.
Fröken Lilly Eriksson, Kinna	Överingenjör Bengt Sjölin, Trollhättan
Herr Anders Frid	AB Alf Stigens Fabrik, Sandared
Fru Karen Forsberg	Fru Dagmar Sundström
Fru Boel Grill	Fru Astrid Svedberg
Herr Rune Gustafsson, Borgstena	Slöjdlärare Paul Svensson
Handsk-Centralen, Fru Fridén	Fr. Alma Svensson
Herr Lennart Hedlund, Fristad	Syskonen Svärd
Fru Mimmi Hedlund	Textilinstitutet
Fru Ingeborg Hudson, Canada	Fr. Hedvig och Welly Thomas, Gällstad
Fru Ebba Johansson, Värnamo	Fr. Barbro Törnell
Disponent Sten Josefsson, Ulricehamn	Landsantikvarie Ingegärd Vallin
Herr Sven Johansson	Bibliotekarie Tyra Vallin, Askim
Fru Olga Julin, f. Leo, Stockholm	Notarie G. A. Westfeldt
Kasthalls Mattfabrik, Kinna	Herr Lennart Witt
Kinnarumma Hembygdsförening	

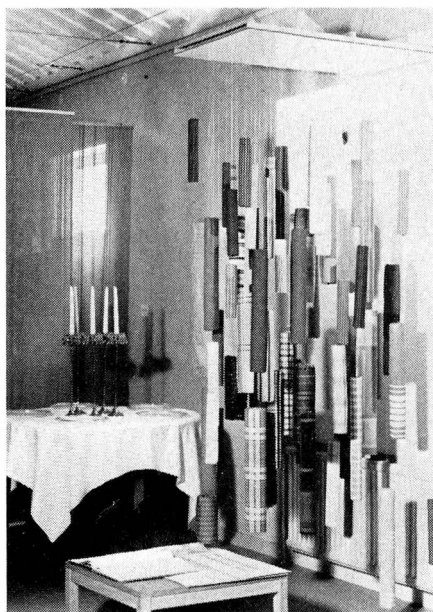
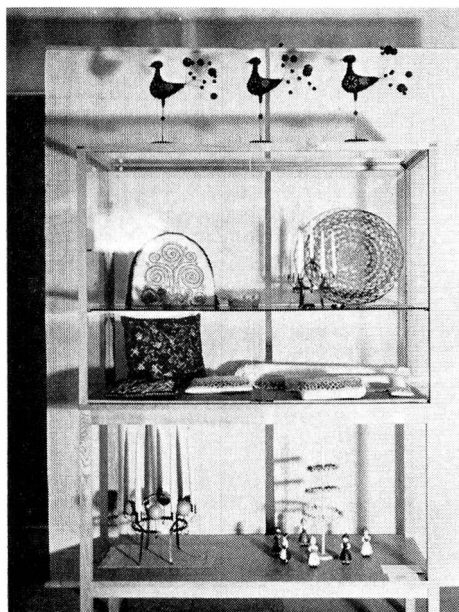
UTSTÄLLNINGAR 1968

FRITZ STERNER
Mångsidig textilman
1875—1958
HALLA TEXTIL AB
4 februari—10 mars
1.137 besökare.

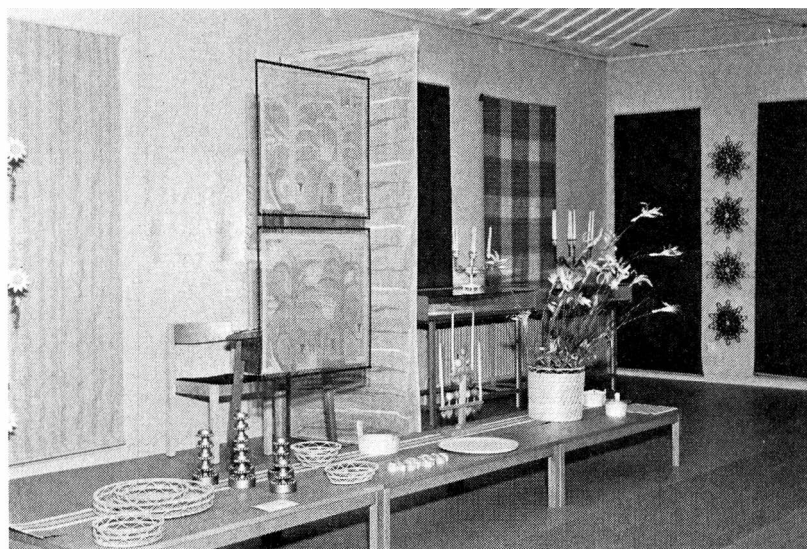

ULLA SCHUMACHER-
PERCY: "TILL GAUDI"
7 BRODERIER
19 mars—15 april
634 besökare.

"HANDER I ARBETE"

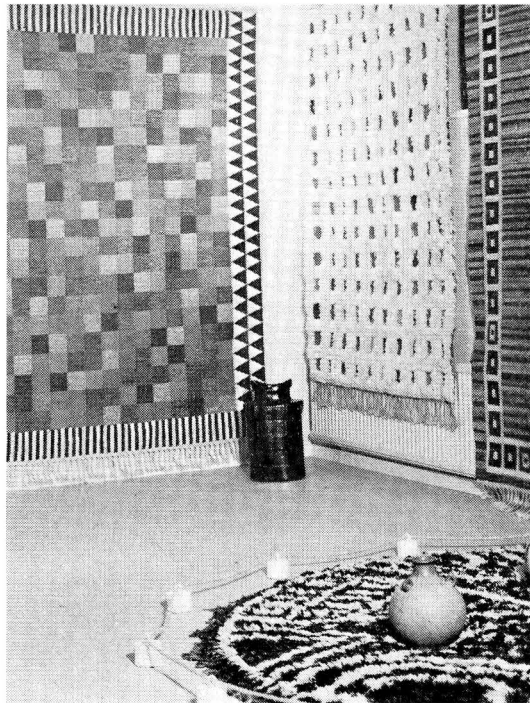
Ett sekel hemslöjd i de sju häraderna
16 maj—18 augusti. 4.346 besökare.

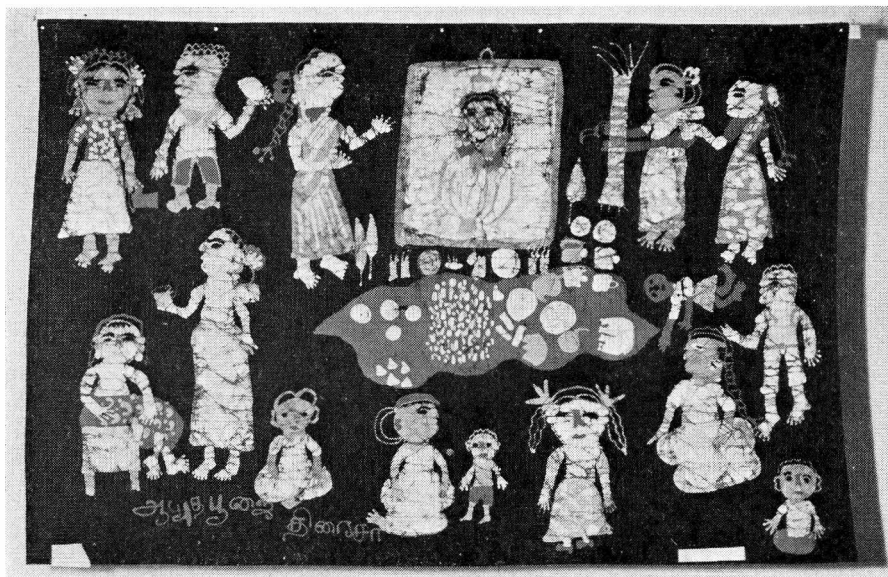

KOPPAR OCH MÄSSING
22 september—13 oktober.
1.700 besökare.

INGRID HELLMAN-KNAFVE
SUNE G. SVENSSON
TEXTIL OCH KERAMIK
25 oktober—10 november
956 besökare.

SYDINDISK BATIK. Nutida folkkonst.
24 november 1968—6 januari 1969. 1.310 besökare.

FRÅN HEMBYGDSFÖRENINGARNA

BOLLEBYGDS HÄRAD

Björketorps hembygdsförening: Ordf. Arvid Äblad, v. ordf. Carl Engström, kassör Anna Magnusson, sekr. Malte Eurenus, Ivar Andersson, Gunnar Karlsson. Föreningen har tagit vara på ett hästdrivet tröskverk. Föreningen har omkring 150 medlemmar.

Bollebygds hembygds- och fornminnesförening: Ordf. Holmer Alfredsson, v. ordf. Gösta Johansson, kassör Sven Svensson, sekr. Astrid Svensson, ledamöter Allan Claesson, Arvid Johansson, Nils Nätt, Andin Bengtsson, Gustav Karlsson och Josef Nilsson.

Töllsjö hembygdsförening: Ordf. John Andersson, Horsared, kassör Erik Karlsson, Henå, ledam. Fritz Johansson, Björkered, Evert Johansson, Gantarås, och Gustav Johansson, Backagården.

GÄSENE HÄRAD

Gäsene hembygds- och fornminnesförening: Ordf. Artur Florén, Fåglavik, v. ordf. Allan Skog, Ljung, sekr. Bertil Björkenor, S. Björke, kassör Gösta Kyrkander, Alboga.

Stifelsen Gäsene Tingshus: Ordf. Ture Åberg, v. ordf. Ingegärd Vallin, sekr. Helmer Ljungkvist, kassör Allan Skog samt Erik Svensson.

Den 6 april 1968 var det fullt hus i Gäsene snart 200-åriga tingshus med anledning av att den fleråriga renoveringen av tingsutrymmena nu slutförts, och det är 10 år sedan samlingslokalerna i övervåningen togs i bruk. Programmet bestod av tingshuspredikan av kyrkoherde Eskil Engvall, Vesene, en landskapsmålning i ord av redaktör Lars Mad-sén, invigningstal av landsantikvarie Ingegärd Vallin, Borås, redogörelse för restaureringen av vice ordföranden i Gäsene hembygds- och fornminnesförening polisman Allan Skog, Ljung, musik av Vårgårda skolmusikanter samt kaffeservering och många tal.

Gäsene kommunalfullmäktiges ordförande lantbrukare Gösta Persson, Molla, tackade föreningarna för deras insatser samt överlämnade en gåva bestående av ett kommunalt bidrag på 1000 kr. Hr Florén tackade för presenten samt all annan hjälp, som intres-serade bistått med vid upprustningen.

Hudene hembygdsförening, Fåglavik: Ordf. folkskoll. Sigvard Sunnergren, v. ordf. och sekr. Göte Hallberg, kassör och stugvärd Artur Carlsson.

Hudene hembygds- och fornminnesförening. Ordf. Helmer Ljungkvist, Berget. Leda-möter: Filip Gustafsson, Skytteg., Bertil Johansson, Tholsg., Gunborg Carlsson, Bållås, och Bror Lundblad, Hudene.

Hembygdsföreningen har under de senaste åren flyttat en gammal skiftesladugård från Skyttegården till parken, reparerat den gamla landsvägsbron från 1826, planerat och grässått den gamla kyrkogården, anordnat en skidbacke, som blivit mycket upp-

skattad. Man har också flyttat en gammal bysmedja med inventarier till parken. Inventarieförteckning har upprättats och gamla redskap av järn behandlats mot rost.

Föreningens tillgångar utgöres av parken med däri uppförda byggnader samt en kassabehållning av 10.000 kronor.

Jällby hembygds- och fornminnesförening: Ordf. Herbert Carlsson, v. ordf. Astrid Andersson, sekr. och kassör Paul Fredriksson.

Källunga hembygdsförening: T. f. ordf. Bertil Oscarsson, Källunga gård, kassör Karl Andersson, Per Olofsgården, sekr. Algot Andersson, Tåstared.

Närunga missionshistoriska museum: Föreståndare pastor Roland Johansson.

Od. Odqvistska släktföreningen: Ordf. prof. Folke K. G. Odqvist, v. ordf. generalmajor Gösta Hj:son Odqvist, skattmäst. folkskollär. Rune Sandemyr, sekr. o. v. skattm. Fru Kerstin Björkman, ledam. disp. Bertil Davidsson.

Skölvene hembygdsförening: Ordf. kyrkoherde Richard Sundqvist.

Svältornas fornminnesförening: Ordf. Simon Johansson, v. ordf. David Andersson, sekr. Evert Lindgren, kassör Sten Svensson.

Föreningen har under året inköpt Kyrkebol 1:7, som ligger i omedelbar närhet till Ornunga gamla kyrka, där föreningens omkring 1.200 fornminnesföremål är inrymda. Fastighetens gamla manbyggnad och även övriga byggnader kommer inom kort att iordningställas för att praktiskt och lämpligt kunna inrymma de föremål, som nu finnes i gamla kyrkan. Föreningen har 75 medlemmar.

Vårgårda hembygdsförening: Rolf Svensson, Folke Bernemalm, Sven Östberg, Mats Andersson, Karl Ivar Ekberg och Nils Tengroth.

KINDS HÄRAD

Ambjörnarp's hembygdsförening: Ordf. Allan Persson, Ambjörnarp, v. ordf. Erland Karlsson, sekr. Elvira Hansson, kassör Daniel Nilsson.

Dalstorp-Nittorps hembygdsförening: Ordf. Karl Andersson, Åvik, v. ordf. Arvid Thun, Dalstorp, sekr. Mats Josefsson, kassör Egon Pettersson, stugvärd Gustav Johansson, stugvärdinna Valborg Johansson.

Hembygdstugan skall förses med elektrisk ström. Samlingarna består av 510 föremål. Arbete med en sockenfilm pågår. Filmen beräknas vara färdig under 1969. Föreningen har 85 medlemmar.

Grönahögs hembygdsförening: Ordf. Fritz Karlvall, v. ordf. Elof Törnkvist, sekr. Dagny Gotting, v. sker. Hilding Svensson, kassör Gustaf Kjellén.

Åsundens kommunalfullmäktige har förlagt ett av sina sammanträden under året till Grönahögs bygdegård, då hembygdsföreningen hade inbjudit till visning av de gamla stugor som uppförts på området därtill. Medlemmarna har här lagt ner ett stort och intresserat arbete vid återuppbyggandet och vid insamlandet av de olika föremål som ger en gammaldags miljö. Kommunalt anslag med 10.000 kr har erhållits.

Gällstad. I Närarp bevaras en stuga och en kölna.

Hillareds hembygdsförening: Ordf. Sture Svensson, v. ordf. Bertil Karlsson, sekr. Gustav Good, kassör Sture Franzén samt Ella Karlsson.

Häcksviks hembygdsförening: Ordf. o. kassör Janne Johansson, Skäremo, v. ordf. Erik Larsson, Bäck, sekr. Rut Hansson, Källhult, ledamöter Axel Abrahamsson, Sjöbo, John Hansson, Ararp, Klara Larsson, Nydalen och Emelia Marten, Skansen.

För ett par år sedan beslöt hembygdsföreningen att överta den av JUF ägda bygdegården sedan JUF-avdelningen upphört. En upprustning där står på programmet. Man har också arbetat med återuppförandet av torpet Olofsbygget. Stugan har fått sin plats vid bygdegården. Arbetet görs på gammalt manér, så har t. ex. takbräder som måste nyanskaffas hyvlats för hand. Torpet uppfördes enligt vad man kunnat utröna 1704, men är senare tillbyggt och rymmer kammare, storstuga och kök. En svensk-amerikan på hemlandsbesök har skänkt 500 kr till kostnaden. Under året har föreningen även fått den stora enen vid Källhult fridlyst.

Kalvs hembygdsförening: Ordf. möbelsnickare Otto Olsson, Berghem, Kalvsjöholm.

Limmareds hembygds- och fornminnesförening: Ordf. Arvid Svensson, sekr. o. kassör Carl-Erik Breidegård, ledam. Stina Johansson, Rick. Pettersson, Bror Larsson, Gunnar Jönsson och Valter Axelsson.

Ljungsarps hembygdsförening: Ordf. David Nilsson och Martin Junkell, Åke Johansson, Oscar Högberg, Maja Andersén, Astor Larsson, Lennart Johansson och Lennart Kallin. Av familjen Anders Johansson, Björstorp har man fått mottaga en gammal loftbod som gåva. Föreningen har 140 medlemmar.

Ljushults hembygdsförening: Ingen verksamhet.

Långhems hembygdsförening: Ordf. o. kassör Carl Holmberg, ledam. Mats Westberg, Edit Nyman och Karl-Erik Enoksson. Hembygdsstugan har besökts av ett flertal skolklasser, föreningar och sällskap samt enskilda.

Marbäck. Björkmanska släktföreningen: Söndagen den 18 augusti hölls årsmöte i samband med högmässa i Marbäcks kyrka. Föreningens ordförande Stig M. H:son Björkman avtäckte ett epitafium över anfadern, fältväbeln Lars Larsson Björkman och hans maka Annika Hugosdotter Hamilton. I Bäckagården uppsattes samma dag en minnestavla över Malcolm Björkman, stupad 28/6 1709 vid Poltava.

Månstads hembygdsförening: Ordf. Sture Larsson, Rösered, sekr. Lilly Kraft, kassör Axel Lind, ledam. Gösta Larsson, Valter Claesson, Gunnar Bengtsson, Evert Larsson och Ragnar Gripenstam.

Mårdaklevs naturskyddsförening, hembygdssektionen: Gunborg Birgersson, Maja Alqvist, Gustaf Anderson, Märta Anderson och Arvid Alenäs, sammankallande.

Sexdrega hembygdsförening: Ordf. Stig Engström, v. ordf. Harry Johansson, kassör Dagmar Hansson, sekr. Gunnar Larsson och v. sekr. Bertil Eriksson.

Midsommardagen hölls traditionell hembygdsfest på Sjöbo hembygdsgård. Musik av Borås spelmanslag. Kantor Norgren, Hol, talade om "Västgötar i helg och söcken". Sång av Sexdrega sångsällskap.

Sjötofta hembygdsförening: Ordf. Ernst Andersson, sekr. Lars Gunnar Odéen, kassör David Johansson.

Svenljunga hembygdsförening: Ordf. Richard Nyman, ledam. Elsa Hilmersson, Gustaf Bynander, Rune Gedda, Birgit Axelsson, Ingemar Jansson och Walla Bowald, materialförvaltare.

Hembygdsstugan Gnipebo har som vanligt varit öppen under sommarsöndagar för servering. Enbart under dessa dagar har besöksfrekvensen varit omkring 600 personer. Tipspromenaderna är populära och den senaste, som arrangerades i samarbete med Borås Sparbank och scouterna, lockade närmare 200 deltagare.

En gärdesgård i småländskt mönster har uppsatts mot gränsen till Karolinelund och Knallevägen.

Tranemo hembygdsförening: Ordf. Karl Erik Löfqvist, v. ordf. Sven Olof Nordin, kassör Hans Alfredsson, sekr. Arvid Johansson.

En träff har ordnats vid Tostarps gamla gästgivargård. Det var den första samlingen, som har karaktären av en information om det gamla gästgiveriet, och temat kring träffen var "Hur såg det ut förr".

Herrarna Carl Alfredsson och Oskar Carlsson hade ställt sig till förfogande för informationen. Hr Alfredsson som är infödd tranemobo känner väl till förhållandena, och med hjälp av hr Oskar Carlsson blev det en givande stund i det gröna.

Hembygdsstugan i Tranemo har länge behövt "bättras på". Färgfabriken i Tranemo skänkte färg och Lions club har skrapat och målat om stugan.

Tvärreds hembygdsförening: Ordf. Arvid Larsson, v. ordf. Bertil Gardell, sekr. John Svensson, kassör Torsten Klasson, ledam. Gunhild Eliasson, Evert Johansson och Yngve Karlsson.

Hembygdsföreningen har förvärvat ytterligare ett hus beläget i Onsered. Byggnaden är timrad i två våningar och där skall alla gamla föremål förvaras som hembygdsföreningen samlat ihop och än så länge förvarar i ett sädesmagasin.

Ölsremma hembygdsförening: Ordf. Hjalmar Hulander, v. ordf. o. stugvärd Oskar Gabrielsson, kassör Åke Johansson, sekr. John Valfridsson.

Örsås hembygdsförening: Ordf. Vilgot Josefsson, v. ordf. Carin Englund, sekr. Ellen Kristensson, v. sekr. Rut Svensson, kassör Knut Andersson, ledam. Knut Pettersson, Ingrid Persgården, Hildur Fors och John Svensson, materialförv.

Föreningen har 140 medlemmar. Under fjolåret har en del renoveringsarbeten utförts vid hembygdsstugan, där som vanligt midsommarfirande ordnats.

Som vanligt så har även under det gångna året medlemmar från föreningen vid ett flertal tillfällen varit samlade vid hembygdsstugan för städning och röjning såväl in- som utvändigt. Vid dessa tillfällen har även de gamla liarna och räfsorna kommit till heders för att tukta den rikliga gräsväxten på tomten.

Östra Frölunda hembygdsförening: Ordf. Gunnar Nyhage, kassör Axel Johansson, ledam. Nils Torén och Per Johansson.

MARKS HÄRAD

Bergbems hembygdsförening: Ordf. handl. Erik Carlsson, Bäckäng, kassör Inga Andersson, Karlsro.

Fritsla naturskyddsförening, kulturhistoriska sektionen: Sven Svensson, Nils Andersson och Leif-Eric Aronsson. Hembygds promenader och föredrag har anordnats.

Hallen har tack vare den förra vintern installerade eluppvärmningen kunnat utnyttjas hela året på ett helt annat sätt än tidigare. Tyvärr har det dock visat sig att denna uppvärmning blir ganska dyr. För att nedbringa kostnaderna beslöts vidtaga vissa tätningssåtgärder.

Horreds hembygdsförening: Ordf. Frank Dahlgren, kassör Folke Bengtsson, medl. Astrid Arnesved, Knut Hansson, Anna-Stina Kullbo, Per Sandlund och Per-Ivar Eriksson.

Ryggåsstugan Kilen har varit föremål för en omfattande renovering, möjliggjord genom kommunalt bidrag och åtskilliga frivilliga dagsverken. På sin nuvarande plats i Kilen har stugan stått i över 200 år. Tidigare stod den flera årtionden i Lida. Stugan

var bebodd ända fram emot jultiden 1959. Hembygdssföreningen har 118 medlemmar.

Hyssna hembygdssförening: Ordf. Wolmar Arvidsson, v. ordf. Fridolf Arnell, sekr. Hugo Johansson, kassör Karl Asserlund, ledam. Rut Arnell, Maj Persson, Algot Karlsson, John Karlsson och Gustav Johansson. I hembygdsmuseet har ordnats en ny monter och nya trasmattor har vävts.

Av syskonen Märta och Ellen Andersson, Skogshill, har föreningen fått ett 60-tal föremål, vilka placerats i en särskild monter i hembygdsstugan. Medlemsantalet uppgår till 134.

Kinna hembygdssförening: Ordf. Rolf Gustafsson, v. ordf. Nils Andersson, kassör Karl Ottosson, sekr. Arvid Svedberg, v. sekr. Anna-Stina Söder.

Föreningen har 383 medlemmar och har som tidigare bedrivit en omfattande kurs- och sektionsverksamhet. Offentliga arrangemang vid midsommar och jul har ordnats. Vandrarhemmet har haft ett stort besöksantal. I Mariebergsparken har en smedja uppförts och försetts med inventarier. Ett gammaldags slättergille ordnades, där ett dussintal karlar med skarpslipade liar ställde upp. Den äldsta räfserskan, 80-åriga Anna Andersson, deltog med liv och lust i räfsarlaget. Stort intresse har också visats för folkdans och gammaldans.

Kinnarumma hembygdssförening: Ordf. Nils Eriksson, sekr. Sven-Åke Svensson, Vis kafors.

Kungsäters hembygdssförening: Ordf. Einar Karlsson, Dalbo, ledam. Gunnar Johansson, Hakatorp, Seth Larsson, Karl-Gustaf, Lisa Johansson, Torsäng, Elis Andersson, Torsebo, Johan Abrahamsson, Djupadal, Folke Karlsson, Torp, Kungsäter, och Kerstin Brodin, Göteborg.

Seglora hembygdssförening: Ordf. fru Valborg Gustavsson, v. ordf. Åke Becklund, sekr. Anton Ericson, kassör Hugo Fransson, ledam. Signhild Pettersson, Erik Pettersson, Elof Andreasson, Elof Almgren och Edit Andreasson.

Under året har hembygdspromenader ordnats och en resa till Halmstad. Föreningen har 244 medlemmar.

Skene hembygdssförening: Ordf. Carl-Axel Johansson, sekr. Gustav Larsson, kassör Filip Karlsson, ledam. Oskar Pettersson, Margit Eriksson, Britta Carlsson och Märta Lundberg. Förutom årsmötet har ordnats vår- och hösträffar samt tre utflykter under parollen "lär känna din hembygd". Alltjämt pågår arkivforskning, uppteckningsverksamhet och ordnandet av klippsamling och insamling av kort och fotografier, vilka så långt som är möjligt förses med text. Under en vecka i augusti firades hundraårsjubileum i Anjou-gården, det var ett sekel sedan krukmakerirörelsen påbörjades där. Karl Erik Anjou från Vimmerby kom år 1861 till Skene och blev då föreståndare för och senare arrendator av en krukmakareverkstad på Kullen — där tingshuset nu ligger — som då innehades av krukmakare Wikströms änka. När arrendet utgick 1868 hade Anjou uppfört egen verkstad på "Tån". Det var en stor och tidsenlig lokal med fyra drejskivor och en rymlig flamugn samt källareutrymmen, där den i lerbrocken "krande" leran bars ner i lämpliga stycken och förvarades frostfritt för att efter behov hämtas upp. Karl Erik Anjou dog 1873 och änkan fortsatte rörelsen tills sonen kunde överta verkstaden. Denne arbetade med krukmakeriet till 1931, då hans son i sin tur övertog verksamheten. Denne, Karl Anjou, avled 1959 och därmed upphörde krukmakeriet här. Skene hembygdssförening fick genom kommunalt anslag möjlighet att inköpa fastigheten. En omfattande upprustning har skett, varvid inte mindre än 1.700

arbetstimmar utan ersättning har satsats av föreningens medlemmar. Efter två år kunde man inviga gården och 1968 kunde man fira ett festligt jubileum. Föreningen har 276 medlemmar.

Torestorps hembygdsförening: Ordf. Bror-Rune Svanhäll, v. ordf. Karl Andersson, sekr. Knut Pettersson, v. sekr. Anders Persson, kassör Elsa Persson, v. kassör Knut Eriksson, intendent Tor Asking, ledam. Hildur Henriksson, Margareta Svanhäll, Carl Bergman och Artur Augustsson.

Västra Marks hembygdsförening: Ordf. Johan Ekberg, sekr. o. kassör Bo Davidsson, ledam. Einar Nygrell, Torvald Segrell och Agnes Larsson. Av kommunalfullmäktige har erhållits ett anslag å 2.500 kr för att i stationsparken intill ryggåsstugan placera en gammal magasinsbyggnad vilken erhållits som gåva av S. J. Här skall en del större redskap och föremål förvaras.

Alekulla hembygdsförening: Ordf. Oscar Carlsson, Brobacken, ledam. Allan Karlsson, Dal, Göran Svensson, Dal, Einar Sjögren, Skolhem, Johan Nordgren, Skållared, Elin Andersson, Brastorp, Dagmar Andersson, Sjöbo, Märta Persson, Björnås, Berta Larsson, Stommen och Selma Zackrisson, Rörås.

Öxabäcks hembygdsförening: Ordf. Gösta Sandblom, v. ordf. Daniel Strömhäll, sekr. John Johansson, kassör Anders Johansson, intendent Olof Andersson samt Einar Svensson.

Öxnevalla JUF: Stuga med samlingar på Slätten, Källeberg.

REDVÄGS HÄRAD

Blidsbergs hembygdsförening: Ordf. Gustaf Bjälming, v. ordf. Sten Berger, sekr. As-sar Ek, v. sekr. Åke Lund, kassör Hans Kåre-mark, Gösta Hilding, Gunnar Samuelsson. Stugan vid Åtran, den s. k. "Bettys stuga", där föreningens samlingar förvaras, har länge varit i behov av reparation. Medlemmar och andra intresserade har därför ge-mensamt hjälpts åt med att höja stugan en halv meter och lägga en ny sockel av huggen sten. Trots alla fria dagsverken och all hjälp återstår en hel del att göra som kostar pengar och därför ordnades en hembygdsfest. Där bjöds på både loppmarknad, sång av fru Gunhild Eriksson, föredrag av pastor Harry Olsson, Norrahammar, och musik av Götenes blåsorkester. Allt för att få in pengar att finansiera reparationen av för-eningens stuga vid bron.

Brunns hembygdsförening: Ordf. o. kassör Tore Karlsson, v. ordf. Ture Brunngård, sekr. Erik Svensson, ledam. Arthur Andersson och Göran Lindgren. Julgranen vid Brunns kyrka skall föreningen fortfarande stå för och skötseln av Brunns kyrkoruin skall ombesörjas.

Dalums samhällsförening, kommittén för fornstugan: Ordf. Sten Ebbe Dahlén, v. ordf. Gunnar Svensson, ledam. Åke Johansson och museiintendent Bernhard Englund.

Humla församling: Stuga med samlingar från Haggården.

Hössna hembygdsförening: Ordf. Carl Andersson, v. ordf. Gustaf Karlsson, kassör Jenny Stomberg, sekr. Ingegärd Johansson. Visning av filmen: "Året i Hössna" har rönt stort intresse.

Kölaby hembygds- och fornminnesförening: Ordf. Sigvard Kroon, Trädet. "Edvin på Kärrets" stuga var en gång torp under Lundby och skänktes för 30-talet år sedan av dåvarande patron Alfred Johansson till hembygdsföreningen. Här är platsen där

Trädet-bornä hälsar vårens ankomst, reser sin midsommarstång och samlas till slättergille när den tiden är inne. Sångkörens syförening brukar ibland samlas här och hembygdsföreningen ser gärna att flera ville använda sig av stugan.

Norra Åsarps-Smulas natur- och hembygdsförening: Ordf. Bengt Fransson, v. ordf. Sven Thor, kassör Valter Tärning, sekr. Per Jacobsson, v. sekr. Erik Johansson, ledam. Anders Johansson, Evert Johansson och Evert Claesson.

Strängsereds hembygdsförening: Ordf. Sven Larsson, sekr. Vitalis Kruse, kassör Ernst Andersson, ledam. Fredrik Carlén och Ture Lind.

Timmele samhällsförening: Ordf. Sven Carlsson. Hembygdsstugekommittén ordf. Knut Neuman, sekr. Filip Melkersson, ledare Sven Carlsson.

VEDENS HÄRAD

Bredareds hembygdsförening: Ordf. Thorsten Nilsson, Hjälmyrd, v. ordf. Åke Magnusson, Frugården, sekr. Astrid Johansson, Ingelstorp, kassör Gustaf Adolfsson, Hjälmyrd.

Hedared: Byrådet förvaltar stavkyrkan och den gamla fattigstugan. Ledamöter: Sven Andersson, Skattegården, Justus Sandblom, Byfogdegården, Erik Johansson, Eriksgården, John Eliasson, Larsgården, John Johansson, Haraldsgården, Paul Svensson, Risa, och Anders Andersson, Älvsgården.

Vänga hembygdsförening: Ordf. Josef Svensson, v. ordf. Arvid Andersson, sekr. Lars Eriksson, kassör Wilhelm Carlsson, ledam. Helge Johansson, Harry Einarsson och Bertil Henriksson. Upprustningen av torpet Örsbacken pågår; samlingar med omkr. 350 nr finns i en lokal vid Vänga skola.

Fristad, Älvsborgs läns folkhögskolas museum: Föreståndare Stig Johansson.

ÅS HÄRAD

Gingri hembygdsförening: Ordf. Dag Rydin. Stugan visas av Albin Karlsson.

Härna hembygdsförening: Ordf. Gerhard Claesson, v. ordf. Karl W. Törnblad, sekr. Gösta Hernbo, kassör Karin Bodin, ledamot Karl G. Josefsson.

Den lilla hembygdsstugan i Härna byggdes redan i början av 1800-talet på Bondarp men flyttades 1854 till sin nuvarande plats inte långt från vägkryset Hökerum — Härna — Hällstad och Fänneslunda. Det var fröknarna Bodins farföräldrar som då bodde i stugan. Efter farmoderns död 1897 kom Postalotta dit. Andä till sin död på 1920-talet vid över 80 års ålder bar hon posten från affären i byn till Töresås och Bondarp — det var säker postbefordran säger de som minns Postalotta. 1931 bildades hembygdsföreningen med John Bränneby som ordförande och stugan rustades upp av frivilliga krafter och man började samla. Det är en hel del föremål som den nuvarande ordföranden kan visa på. Föreningen har nu över 70 medlemmar, årsavgiften är 50 öre, men fortfarande görs mycket frivilligt arbete. Som hjälp att lägga om yttertaket har ett anslag erhållits från Ulricehamns sparbank.

Kärråkra: Samlingar i gamla vapenhuset vid kyrkan.

Norra Ås hembygdsförening: Ordf. Holger Davidsson, v. ordf. Bertil Svensson, sekr. Valborg Bong, v. sekr. Mats Levinsson, kassör Margareta Karlsson.

Södra Vings hembygdsförening: Ordf. Jean Rydberg, v. ordf. Erik Franzén, sekr.

Cissi Sigurdson, v. sekr. Ingrid Pettersson, kassör Åke Bolin. Verksamheten under året har omfattat ljusstöpning, och loppmarknad vid Bogastugan. En minnessten har rests vid platsen för Töve kyrka, denna avtäcktes den 23 maj i samband med en friluftsgudstjänst. Delägarna i Tolkabro samfällighet har sammankallats för tillstånd att flytta en ladugård till tomten vid Bogastugan. Ladugården har överlämnats som gåva av Ögrens sterbhus.

Toarps hembygdsförening: Ordf. John Jacobsson, v. ordf. Karl Hansson, sekr. Georg Hjortvall, kassör Gunnar Salomonsson, intendent Torsten Karlsson, ledam. Signe Johansson, Sigrid Olsson och Gösta Karlsson.

ULRICEHAMN

Ulricehamns hembygdsförening: Ordf. rektor Gustaf Boger, ledam. bankkamrer Erik Hedlund, bokhandl. C. M. Ekeskog, boktr. Sven Karlsson, redaktör Gunnar Högborn, disp. Sten Josefsson och köpman Gösta Ljungström. Hembygdsmuseet i Stadsparken har hållits öppet under sommarsöndagarna.

BORÅS

Militärmuseum vid Kungl. Älvsborgs regemente: Ordf. överste G. Lundquist, v. ordf. major H. Norgren, sekr. kapten S. Ellinge, v. sekr. fanjunkare S. Ståhl, ledam. landsantikvarie I. Vallin, konsul Harry Wennerlund, major O. Afzelius, major Sten Lindqvist, förvalt. G. Persson, förvalt. R. Andersson, rustm. B. Nero, förrådsman Carl Holmén och förrådsarb. G. Björklund. Till museet hör även ett soldattorp inom kasernområdet.

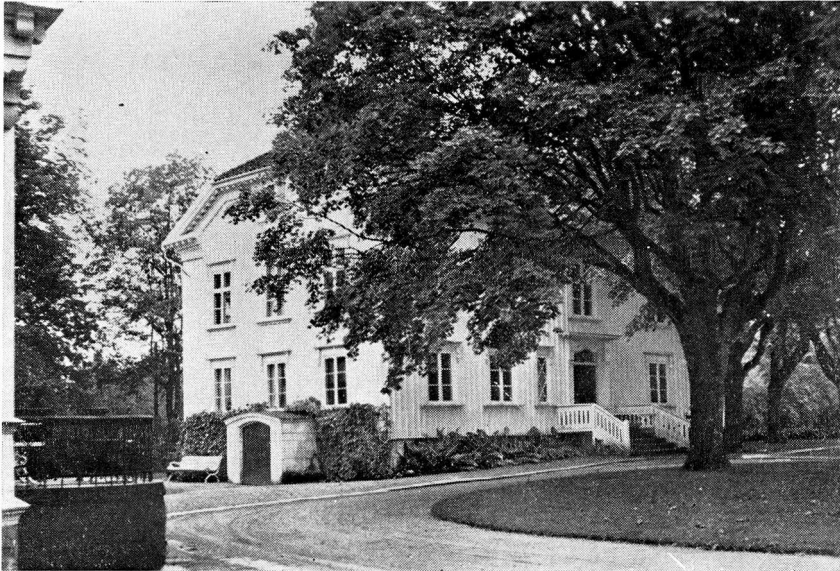
Hembygdsföreningen Westergyllen: Ordf. Lars-Gustav Johansson, v. ordf. Olof Andersson, sekr. Ann-Marie Hedin, v. sekr. Ingegerd Andersson, kassör Per-Olof Olofzon, suppl. Lars Pettersson. Föreningsarbetet har bedrivits på sektioner enligt följande verksamhetsinriktning: Musik, folkdans, slöjd, dräkter och lekar, med var sina särskilt valda ledare och ledamöter. Danslaget har haft regelbundet återkommande träningar samt ett flertal uppvisningar. Föreningsskriften "Hopp och skutt" har utgivits en gång varannan månad.

Borås hembygds-gille: Ordf. Karl-Gustaf Svensson, v. ordf. Roland Andersson, sekr. Marianne Lanned, v. sekr. Lena Wiksén, kassör Hans Andersson, styrelsesuppl. Bertil Andersson och Gustaf Rydmark.

Folkdanslaget Skytteln: Ordf. Sven Lagerström, v. ordf. Rolf Byström, sekr. Gunni Gill, v. sekr. Birgitta Byström, kassör Lars Olof Preutz.

Kindgillet i Göteborg: Ordf. avd.chef Lennart Blomqvist, Sävedalen, v. ordf. banktjm. Carl-David Ulander, Göteborg, sekr. handelsförest. S. A. Wilhelmsson, Göteborg, v. sekr. ing. Sven Lindh, Mölnlycke, kassaförv. revisor Bengt Lorentzon, Göteborg, stugvärd ing. Ingemar Johansson, Göteborg och sexmästare köpman Ingemar Lundgren. 1968 års besök i hembygden gällde Mjöbäck, Mårdaklev, Kalv, Håcksvik och Överlida.

STYRELSEN FÖR DE SJU HÄRADERNAS
KULTURHISTORISKA FÖRENING BER ATT
TILL INDUSTRIER, FÖRENINGAR OCH
FÖRETAG FRAMFÖRA ETT TACK FÖR
GOTT SAMARBETE OCH FÖR VALVILLIGT
EKONOMISKT STÖD, SÅ BETYDELSEFULLT
VID GENOMFÖRANDET AV FÖRENINGENS
KULTURELLA ARBETSUPPGIFTER

Kinna Sandens

gamla traditioner omvandlade i moderna former
leva vidare hos

AKTIEBOLAGET
KINNASAND
KINNA

borås
cotton
studio

design
sven
fristedt

WÄFVERIBOLAGET

AKTIEBOLAGET
ERIKSON & LARSON
BORÅS

AB
TRYCKERICENTRALEN
BORÅS

Tel. växel 11 71 90

BORÅS SPARBANK

HUVUDKONTOR:

Allégatan 55, BORÅS

EXPEDITIONSKONTOR:

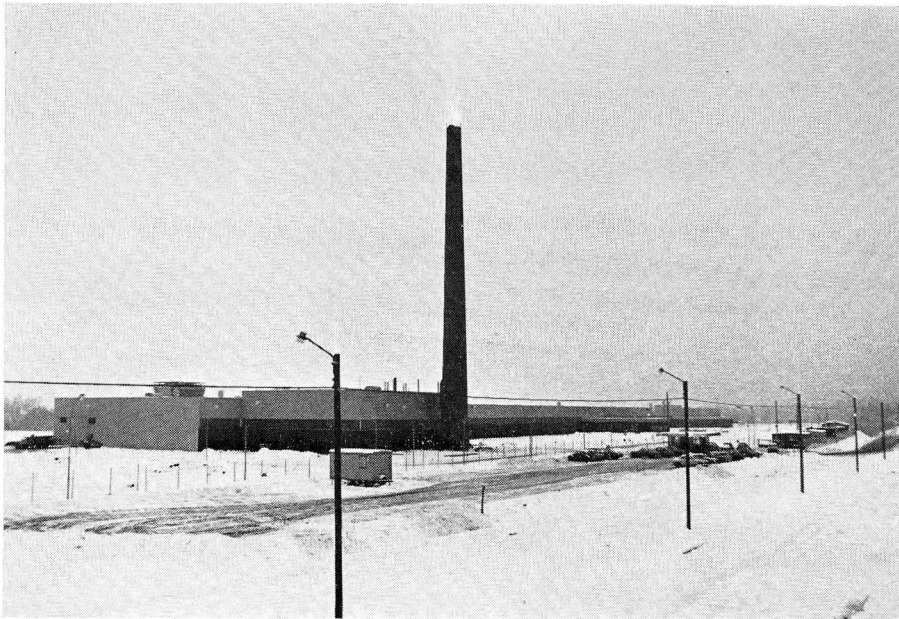
Brämhultsvägen 32, Hulta-Centrum,
Norrby Tvärgata 17, Sjöbo Torg och
Östergårdsplan 7, BORÅS

AVDELNINGSKONTOR:

DALSJÖFORS, FRISTAD, KINNA, SANDARED, SKENE
SVENLJUNGA och VISKAFORS

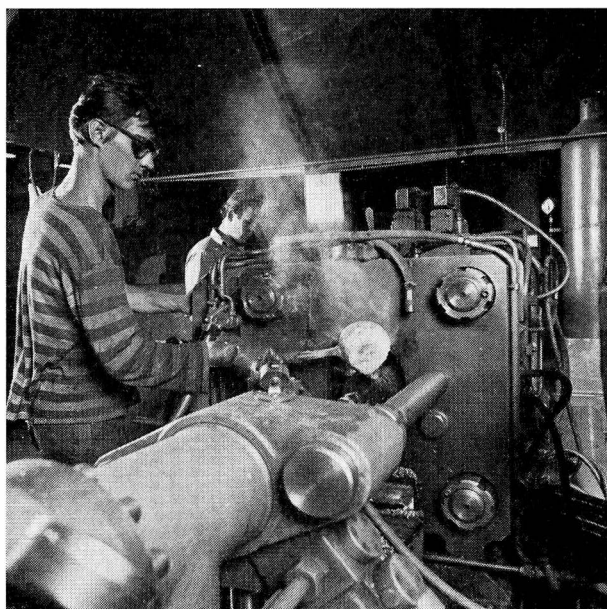
SPARSTÄLLEN:

HID, KALVSJÖHOLM och MÅLSRYD

Vy av den snart färdigställda
Borås-fabriken januari 1969.

Firestone – Viskafors AB

Pressgjutning

Pressgjutning är en modern gjutningsmetod och särskilt lämpad för långa serier. Den sker i specialmaskiner med gjutformar av högvärdigt stål. Teknikerna hos Andersson i Ljung har utvecklat en speciell metodik där insprutning och stelning sker under högt tryck, upp till 3000 kp/cm^2 och med snabb avkylning. Denna metodik i förening med speciallegeringen Ametal ger pressgjutgods med utmärkt korrosionshärdighet, seghet och styrka.

Det ständigt pågående utvecklingsarbetet hos Andersson i Ljung skapar på detta sätt förutsättningar för dagens och morgondagens tillverkning av högklassig VVS-armatur.

ANDERSSON **i LJUNG**

A. H. Andersson & Co AB, Ljung, 0513/503 00

Algots

FINNS FÖR ALLA – ÖVERALLT

Telefon 11 73 20 växel

LUDVIG SVENSSON
grundade firman 1887

AB Ludvig Svensson, Kinna

MODERNA

GARDINER

känt varumärke i
inredningstextilier
moderna mönster och material

*S*VENSK *T*EXTIL

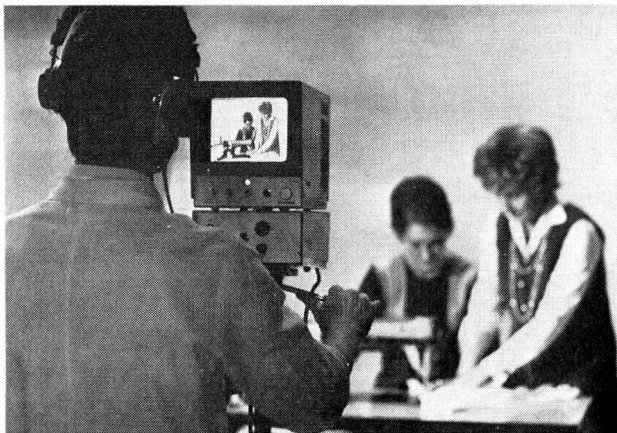
MATS FRANSSON AB
510 18 KINNAHULT

Tel. 0320/106 60

Det vackraste bordet är dukat med **almedahls**
DAMAST

Reklam Utbildning Information

TELEVISION!

TV-produktion för utbildning, information och reklam ingår nu i vår verksamhet. TV-program kan framställas enkelt, snabbt och till låga kostnader. Verksamheten innebär såväl direktsändning som bandning av program för omedelbar eller senare återutsändning.

Via kabel kan program överföras t. ex. inom industri, skola, lasarett, hotell etc. Diskussioner, konferenser, säljgenomgångar, säljträning, operationer o. dyl. överföres till angränsande lokaler. Därigenom kan många deltaga i något som utan TV är svårt att illustrera.

Med videobandmaskin kan önskat program eller avsnitt inspelas, redigeras, återsändas och mångfaldigas. Videobandet möjliggör omedelbar användning och återutsändning efter inspelningen. Utsändning sker genom TV-apparater av konventionell typ med ljud och bild samtidigt.

Välkommen med Er förfrågan om denna fantastiska möjlighet - rekvirera vår nya informationsbroschyr.

PS.

Har Ni själv varit med på en konferens, sammankomst eller diskussion där Ni med svårighet varken sett eller hört den eller de personer som agerat på estraden eller podiet? Då kan Ni själv ge svaret på värdet av TV-sändning i t. ex. detta sammanhang!

REKLAMHUSET AB

AUKTORISERAD NOMINERAD ANNONSBYRÅ
VARBERGSVÄGEN 50 • 502 58 BORÅS • TELEFON vx. 033 -127520

Borås
Göteborg
Jönköping
Mariestad

VÄRDE-förvaltning kräver sakkunskap.

Vår

NOTARIATAVDELNING

hjälp Er med råd och upplysningar vid

- aktieplaceringar
- upprättande av testamente och bouppteckningar m. m.
- självdeklaration för notariatkunder

**SKANDINAVISKA
BANKEN**

Österlånggatan 45
Allégatan 46
Tel. 12 70 50

Stora Brogatan 12
Sjöbo Torg
Hultagatan

KOPPARTRANS ELDNINGSSOLJOR

för ekonomisk uppvärmning

Representant

AB BRÄNSLEENERGI

033/13 61 00

Aktiebolaget Textilfabriken

MERKUR

BORÅS

AB BORÅS KOKSAFFÄR

Kol, Koks, Ved och Eldningsolja

Telefon 11 03 76

BORÅS

AB Marks Jacquardväveri

BJÖRKETORP

Bröderna Magnusson

Damkonfektionsfabrik AB

BORÅS

INREG. VARUMÄRKE.

AB TRIKÅFABRIKEN ELIT
BORÅS

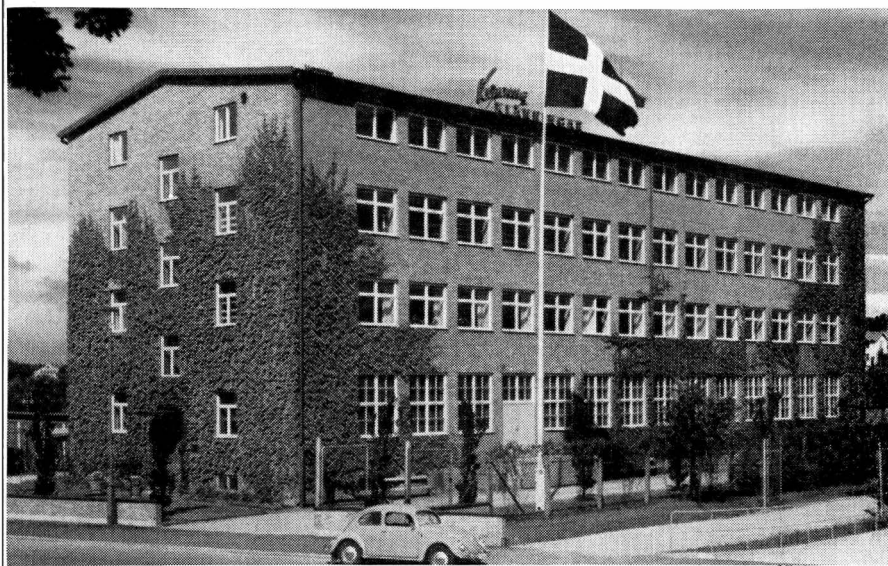
Anno 1826

– för 143 år sedan, utkom
första numret av den tid-
ning som fortfarande är Bo-
rås och sjuhäradsbygdens
pålitliga nyhetsförmedlare

Borås Tidning

SJUHÄRADSBYGDENS ENDA SJUDAGARS-TIDNING

Konfektions AB KEREMA - Getångsvägen 6 - Borås

H Swegmark Fabriks AB

Borås

Tel. 11 76 55 - Tga SPLENDIDE

Korsett- hängsle- ärmlappsfabrik och bandväveri

LEDANDE I SVENSK TRIKÅ

god kvalité
god service
låga priser

har var 5:e
svensk familj
som kund

alla de tusentals kvalitetsvaror, som finns i ELLOS-
katalogen, kan Ni ta del av – se och köpa – på

öppet
vanliga
affärstider

obegränsade
parkerings-
möjligheter

MITT EMOT RYAVALLEN

ETT MODERNT KÖPCENTRUM I UTSTÄLLNINGSMILJÖ

*Om det gäller råd om tråd,
blixtlås eller nålar*

kontakta

Grandins

Borås växel, tel. 11 72 25 - Telex nr 36052

Han sover gott om natten
för han har sina värden i ett bankfack i Handelsbanken

HANDELSBANKEN

5 kontor i Borås

KASTHALLS MATTFABRIK AKTIEBOLAG

KINNA

INREDNINGSTEXILIER

Mönster av Professor CARL MALMSTEN och
Textilkonstnärinnan MARGARETHA ÅKERBERG

HALLA
TEXTIL AKTIEBOLAG
ÖVERLIDA

JOHN A:son BYTTNER AB

GÖTEBORG 2 • BOX 2242

13 73 89
13 73 90
13 73 91
13 73 12

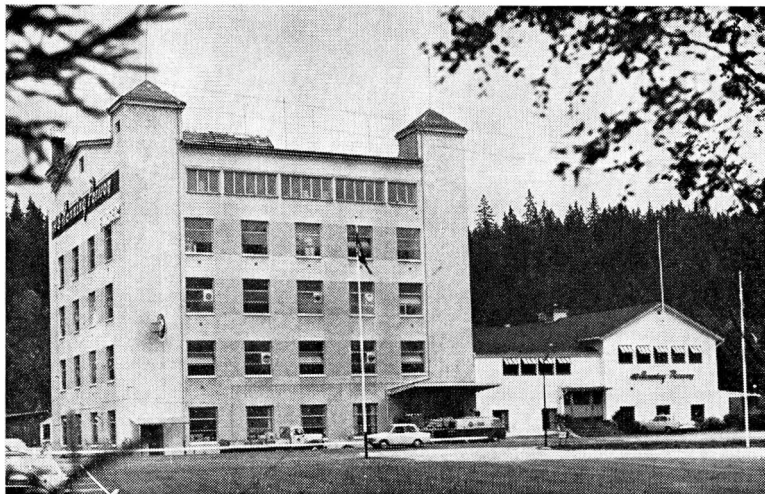
031 riktnummer

ASON
Telex 22 62

TEXTIL
MASKINER – FÖRNÖDENHETER
GARNER

ASON

AB HENNING PERSSON

Färg-, Ferniss- och Kemisk-Teknisk Fabrik, Bollebygd

AB BORÅS SPETSFABRIK
FRISTAD

Telefon 602 50 växel

TIMMELE — Tel. växel 302 00

AB Skyddskläder, som grundades år 1925 av nuvarande verkställande direktören John Magnuson, är Sveriges ledande fabrik för arbets- och yrkeskläder.

AB SKYDDSKLÄDER – FRISTAD

033/602 20

SVENSSONS EXPRESS
BORÅS

Armbåga 3. Borås Tel. 11 75 80

Alla slag av transporter

Möbelbussar för flyttningar — och hängande konfektion

Packning — emballering

Alla behöver vi en bank

KREDITBANKEN

passar alla

OSCAR [JACOBSON] AKTIEBOLAG

– kompetens ger kvalitet –

CENTRALTRYCKERIET · BORÅS

Mönsterateljern
vid
Textilinstitutet, Borås

När tapetvalet är på tapeten välj

BOROSAN

Plasttapet – Ljushändig – Tvättbar

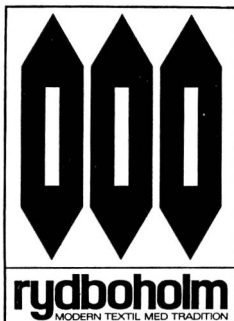
Tillverkas av: **BORÅS TAPETFABRIKS AB**

Försäljes av: **W:M RUDELL AB, BORÅS**

C. L. BLOMQVIST AB

FRITSLA

Garnfirman i Mark med 90.000 väverskor
från hela landet till kunder

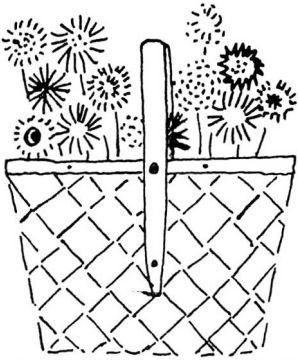
**BOMULLS-, SYNTET- OCH
RAYONULLSVÄVNADER**

**RYDBOHOLMS AKTIEBOLAG
RYDBOHOLM**

Sandwalls

goda drycker

100-årig leverantör i sjuhäradsbygden

HEMSLÖJDEN

BORÅS

Borgstena Triksåfabrik A-B

Tillverkning av metervaror

Polyester-jersey, Spilene och Trevira
för damkonfektion.

SWEDISH EXCLUSIVE

AB ARNE CARLSSON

SPINNERI och YLLEFABRIK

GÄLLSTAD

Målerifirman

Carl T. Carlsson & Son AB

BORÅS

KNUT EVERS & CO

BORÅS — Tel. 12 96 60

Råvaror och Garner för Textilindustrin

FRITZ HAGBERGS BIL AB

Skaraborgsvägen 66

Telefon växel 12 71 30

Chevrolet - Opel - Bedford

TILLBEHÖR — DELAR — SERVICE

Auktoriserad återförsäljare för GENERAL MOTORS

ALEXON-PAC
AKTIEBOLAG
BORÅS

HÄGGÅSTRANDS VÄVERI AB

KINNAHULT — Tel. Kinna 115 10

*Tillverkar färdiga gardinluster och sängöverkast
Metervaror i Ylle, Linne, Bomull, Terylene*

AB Svenson & Hagberg

Konfektionsfabrik

Borås

Skaraborgsvägen 25. Tel. 11 09 29

Jönells

Damkonfektionsfabrik

BORÅS

Telefon 11 47 95

PORTRÄTT-
INDUSTRI-
REKLAM-
SERIEPORTRÄTT - SMALFILM

FOTO

WERNLUND HOVFOTO

STORA BROGATAN 7
HALLBERGSGATAN 7

BORÅS

TELEFON 11 42 01

Åkerlunds Bomullsspinneri AB

BORÅS

Fartfaller AB

BORÅS

Fråga oss då det gäller

rörledningsarbeten

HADAR SJÖLIN AB

Kvarngatan 17

Tel. 11 18 54, 11 82 54

HULTAFORS SANATORIUM

Kurort och enskilt sjukhem

Vila och rekreation, reumatiska åkommor, mag- och tarmlidanden, blod- och hjärtsjukdomar, nervösa åkommor, ämnesomsättningsrubbingar etc.

Överläkare: N. Blomstedt

Begär prospekt!

Pa 510 38 Hultafors, tel. Borås 950 50

FÄRGERIAKTIEBOLAGET LIND & Co

BORÅS

VEGETEBOLAGEN för all försäkring

Tel. 11 47 37, 11 47 80

Sven H. Melander

AB FÅGLAVIKS GLASBRUK

Populärt utflyktsmål!

AB Borås Jacquardväfveri

Gardin-, Draperi- och Möbiltyger

„*Joflo*„

Traditionell arbetsskicklighet är grunden för den höga standarden hos våra
ARBETSKLÄDER och SPORTKLÄDER

N. J. JOHANSSONS EFTR. AB - APLARED

Firman grundad 1876

Aktiebolaget Olssons Mössfabrik

BORÅS

Telefon 12 70 90

A.-B. ROB. HOLMQUIST

Tel. 033/10 22 00

Stora Brogatan 39, BORÅS

AB Ulricehamns Yllefabrik

Tel. 0321/123 00

Ulricehamn

Fler och fler handlar mer och mer

på **EPA** Borås

AB J. A. PETERSON & CO

MÅLSRYD, tel. BORÅS växel 033-490 80
Firman grundad 1863

HERRKONFEKTIONSFABRIK

Medlem av
HERRMODIRÅDET

KUNGL.
HOVLEVERANTÖR

AB JOHN V. HANSSONS

ELEKTRISKA AFFÄR

Järnvägsgatan 16 - Borås - Tel. 11 14 09, 11 24 09, 11 33 09

Entreprenör för Borås stads elverk

KINNAHULTS VÄFVERI AB

KINNAHULT

Överkast-, gardin-, allmoge- och möbeltyger.
Färdigsydda sängöverkast.

Tel. Kinna 100 43

Postordervaruhus — KONTOR —
LAGER — AFFÄR

Druveforsvägen 20 BORÅS Tel. 13 63 80

HANDLA BEKVÄMT EFTER KATALOG
eller gör ett personligt besök i vår affär

KÖP FRÅN ROWELLS

Aktiebolaget Sven Sjölin

RÖRLEDNINGSFIRMA

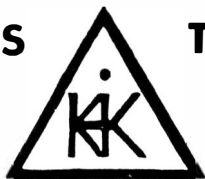
Skrymegatan 24, 502 55 Borås
Tel. Borås 033/11 03 41, 11 01 96 - Alingsås 0322/152 45

SVENSK PAPPERSINDUSTRI

Järnfors & Hall AB
SANDARED

Papperstuber — Spolpipor
Flänsrullar

HULTAFORS

TUMSTOCKAR

SVENSKA MÅTT & TUMSTOCKFABRIKEN

KONFEKTIONS AB

Limmared

HALDENS FÄRGERI AB

FRITSLA

MILITÄRMUSEUM I 15

i östra flygelbyggnaden Katrineberg (intill Göteborgsvägen).

Enskilda och organisationer (grupper) äro välkomna för studiebesök.

● *ppet:* samtliga veckodagar efter överenskommelse per tel. 11 77 50:78
föreståndaren eller 11 77 50 vaktchefen eller dagoff.

Museinämnden mottager med tacksamhet föremål med anknytning till
regementet från gamla tider (uniformer m m).

VÄSTGÖTALITTERATUR

Komplettera Er boksamling!

ÄRSBOKEN

FRÅN BORÅS OCH DE SJU HÄRADERNA

- Ärg. 1—3, 5—7 (1943, 45, 47, 50, 51, 52) à 4: — kr.
Ärg. 8—11 (1953, 54, 55, 56) à 6: — kr.
Ärg. 12—19 (1957, 58, 59, 60, 61, 62, 63, 64) à 8: — kr.
Ärg. 20 (1965) 10: — kr.
Ärg. 21 (1966) 15: — kr.
Ärg. 22—23 (1967, 68) à 12: — kr.
Ärg. 4 helt slutsåld. Hela serien 140: — kr.
Silver från Borås och Ulricehamn 6: — kr.

Kommittén för utgivande av beskrivning över Västergötland

vilken tillkom 1911, och vars nuvarande ordförande är Stockholms universitets rektor Håkan Nial, är ett ideellt boksällskap som utgivit ett stort antal populärvetenskapliga skrifter rörande landskapets kulturhistoria och naturminnesmärken. De volymer som ännu äro tillgängliga i nya exemplar angives här nedan. Böckernas låga pris förklaras därigenom att kommittén åtnjuter ekonomiskt stöd från två landsting.

S. AMBROSIANI, Storegården i Rackeby. Med 20 planscher. 10: —	M. MANNERFELT, Västgötvägar, 4 delar à 6 kr. 24: —
E. FISCHER, Västergötlands kyrkliga konst under medeltiden. 160 s. 10: —	I. MOBERG, Västergötlands geografi. 114 s. 6: —
G. KELLERMAN, Västgötsk forntro och folktro. 164 s. 10: —	A. I. ROMDAHL och S. DAHLGREN. Skara domkyrkas byggnadshistoria. 170 s. 10: —
S. LANDTMANSON, Folkmusik i Västergötland. 64 s. Med notbilaga om 70 s. 17: —	S. TUNBERG, Götarnas rike. 124 s. 10: —
S. LANDTMANSON, Västgötamålet. 102 s. 13: —	Hela serien kostar 110: — kr.

Böckerna rekvireras från Borås museum, Borås. Postgiro 26 39 23.

Tenniskål tillverkad i Borås.
Utställningar på museet 2—23 febr. 1969:
BORÅSTENN och WILHELM SJÖLANDER, målaren från Marbäck.

De Sju Häradernas Kulturhistoriska Förening
BORÅS MUSEUM
RAMNAPARKEN

Museet hålles öppet

Sommartid Vintertid
vardagar 10—16, söndagar 12—16 vardagar 13—15, söndagar 12—16

För föreningar och andra grupper ordnas visningar
efter överenskommelse.

Medlemsavgift: 1 person 10 kr, man och hustru 15 kr

Medlemmar erhåller: Årsboken gratis (bokhandelspris 12: — kr),
och fritt inträde till museet.

Nya medlemmar välkomna. Anmälan till Borås Museum, Borås,
tel. 11 02 00, pg. 26 39 23.

ANNONSREGISTER

Alexon-Pac AB
Almedahl-Alingsås AB
A. H. Andersson & Co AB
C. L. Blomqvist
Borgstena Triåfabrik AB
AB Borås Jacquardväfveri
AB Borås Koksaffär
Borås Sparbank
AB Borås Spetsfabrik
Borås Tapetfabriks AB
AB Borås Tidning
Borås Wäfveri AB
AB Bränsleenergi
AB Bröderna Liljeros
Bröderna Magnusson AB
John A-son Byttner AB
AB Arne Carlsson
Carl T. Carlsson & Son AB
Centraltryckeriet
Ellos Postorder AB
AB Erikson & Larson
Varuhuset EPA AB
Knut Evers & Co
Firestone-Viskafors Gummifabr. AB
AB Fåglaviks Glasbruk
Harry Grandin AB
Fritz Hagberg Bil AB
Haldens Färgeri AB
Halla Textil AB
AB John V. Hanssons Elektr. affär
Föreningen Hemslöjden u. p. a.
AB Robert Holmquist
Hultafors Sanatorium
Häggådalens Väveri AB
Jarl Häller AB
Oscar Jacobson AB
Algot Johansson AB
N. J. Johanssons Efr. AB
Jönells AB
Kasthalls Mattfabrik AB
Konfektions AB Kerema
Kinnahults Väfveri
AB Kinnasand
Färgeri AB Lind & Co
AB Marks Jacquardväveri
Medbergs AB
Militärmuseum I 15
Mönsterateljeren vid Textilinst.
AB Olssons Mössfabrik
AB Henning Persson
AB J. A. Peterson & Co
Reklamhuset AB
Rosendahls Konfektions AB
Rowells
Rydboholms AB
Sandwalls Ängbryggeri AB
Skandinaviska Banken
Byggnads AB Harry Sjögren
Hadar Sjölin AB
AB Sven Sjölin
AB Skyddskläder
H. Swegmark Fabriks AB
Svensk Pappersindustri AB
Svensk Textil, Mats Fransson, AB
AB Svenska Handelsbanken
Svenska Mått- och Tumstocksfabr.
AB Ludvig Svensson
AB Svensson & Hagberg
Svenssons Express
AB Sveriges Förenade Triåfabriker
Sveriges Kreditbank
AB Textilfabriken Merkur
Timmele Färgeri AB
AB Triåfabriken Elit
AB Tryckericentralen i Borås
Ulricehamns Yllefabrik AB
Vegete-Bolagen
Wernlunds Hovfoto AB
Åkerlunds Bomullspinneri AB

INNEHÅLL

ETT SEKEL HEMSLÖJD I DE SJU HÄRADERNA	
Av Vera Diurson	5
TENNGJUTARNA I BORÅS	
Av Seth Tingvall	45
JEAN OTTO WILHELM SJÖLANDER	
Av Stig Hallgren	53
BLOMMORNA KRING MIN STUGKNUT	
Av G. A. Westfeldt	65
VIKINGAGRAVAR I BRUNN	
Av Ingegerd Särllvik	79
LARS PETER EKLUND	
Levnadsteckning av honom själv	85
DE SJU HÄRADERNAS KULTURHISTORISKA FÖRENING	
Styrelse	107
Årsberättelse	108
Gåvor	114
Utställningar 1968	115
FRÅN HEMBYGDSFÖRENINGARNA	121
ANNONSAVDELNING	129

